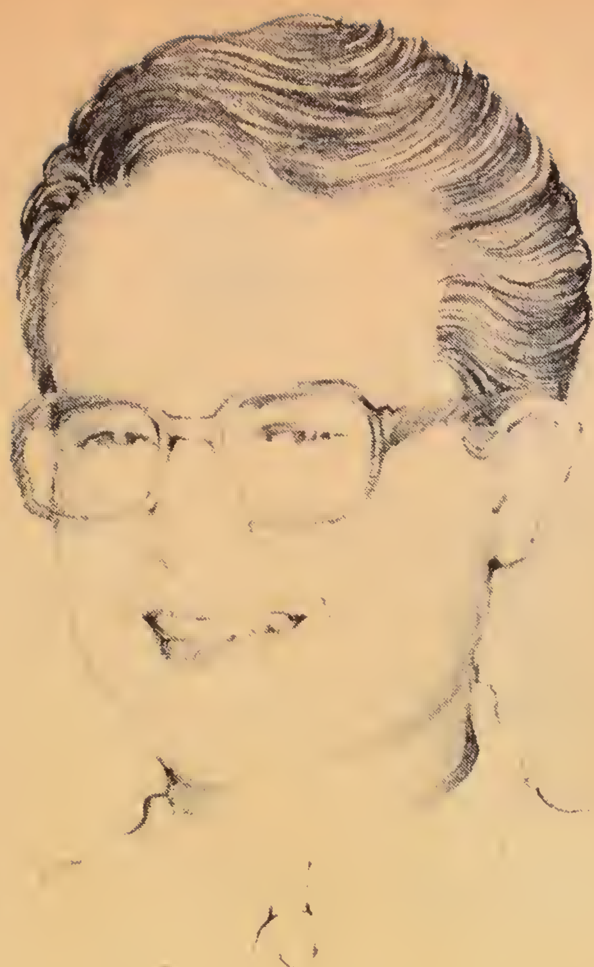

ดร. ปรีชา วงศ์ชูศิริ

ชาตะ 6 เมษายน 2483

มรณะ 28 กันยายน 2531

อายุ 48 ปี

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

ณ. เมรุวัดธาตุทอง

วันอาทิตย์ที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2531

(แบบ ค.)

หมายรับสั่งที่ ๒๐๕๑๑ สำนักพระราชวัง

๓ พฤศจิกายน ๒๕๓๑

พระราชทานเพลิงศพ นายปรีชา วงศ์ชูศิริ ท.ช. ข้าราชการพลเรือนสามัญ ระดับ ๗ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ณ เมรุวัดธาตุทอง เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร

วันอาทิตย์ ที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๓๑ เวลา ๑๕.๐๐ น. พระราชทานเพลิง

อุดมศักดิ์ พิมพ์

ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ นายปรีชา วงศ์ชูศิริ เพื่อทราบ. เครื่องพระราชทานเพลิง และเจ้าพนักงานผู้เชิญมานี้ เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่งโดยหน้าที่ราชการ

925
๑/4
31
ฉ.2

ผู้รับรับสั่ง

ประวัติ ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ

ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ เกิดเมื่อวันที่ 6 เมษายน 2483 เป็นบุตรของ นายวงศ์ วงศ์ชูศิริ และนางประวิน วงศ์ชูศิริ (สุยสว่าง) มีพี่น้อง 6 คน

พี่น้องจากบุตรนายวงศ์ วงศ์ชูศิริ	น้องจากบุตรนายสมบูรณ์ สุดศรีวงศ์
1. นายสุมน รุ่งเรืองชัย	1. นางสาวสมปอง สุดศรีวงศ์
2. นางดาณี วงศ์ชูศิริ	2. นางสมศรี ภาณุสุวรรณ
3. ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ	3. นายวสันต์ สุดศรีวงศ์

สมรสกับ ภญ.ลลิดา วงศ์ชูศิริ (อังคเศกวิไล) บุตรของนายไล้ แซ่อึ้ง และนางหงษ์ แซ่แต้ เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2516 ที่อำเภอป้อมปราบฯ มีบุตร 3 คน

1. เด็กชายแก่นวิทย์ วงศ์ชูศิริ
2. เด็กหญิงคณาขวัญ วงศ์ชูศิริ
3. เด็กชายคณรักษ์ วงศ์ชูศิริ

ประวัติการศึกษา

- ประถมศึกษาตอนปลาย ที่โรงเรียนเซนต์คาเบรียล จังหวัดกรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ.2495
- มัธยมศึกษาตอนต้น ที่โรงเรียนเซนต์คาเบรียล จังหวัดกรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ.2501
- มัธยมศึกษาตอนปลาย ที่โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ ปี พ.ศ.2503
- ปริญญาตรี วท.บ. เกียรตินิยม (วิทยาศาสตร์ทั่วไป) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี พ.ศ.2508
- ปริญญาโท M.A.T. (General Science) Michigan State University ประเทศสหรัฐอเมริกา ปี พ.ศ.2511
- ปริญญาเอก Ph.D. (Science Education) Cornell University ประเทศสหรัฐอเมริกา ปี พ.ศ.2517

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

จัตุรถาภรณ์ช้างเผือก	5 ธันวาคม 2518
ตริตาภรณ์มงกุฎไทย	5 ธันวาคม 2520
ตริตาภรณ์ช้างเผือก	5 ธันวาคม 2524
ทวิติยาภรณ์มงกุฎไทย	5 ธันวาคม 2526
ทวิติยาภรณ์ช้างเผือก	5 ธันวาคม 2530

ประวัติการรับราชการ

พ.ศ.2512 - 2523 รับราชการตำแหน่งอาจารย์ภาควิชาการมัธยมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาขอนแก่น และดำรงตำแหน่งทางด้านบริหารดังนี้

-มีนาคม 2519-มีนาคม 2521เป็นหัวหน้าภาควิชาการมัธยมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์

-กุมภาพันธ์ 2521 - กันยายน 2521 รักษาการตำแหน่งคณบดีคณะศึกษาศาสตร์

-กันยายน 2521 - กุมภาพันธ์ 2523 เป็นคณบดีคณะศึกษาศาสตร์

พ.ศ.2520 - 2524 ช่วยปฏิบัติงานบางส่วนของเวลาในตำแหน่งผู้ชำนาญ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

พ.ศ.2523 - 2526 รับราชการตำแหน่งอาจารย์ ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และดำรงตำแหน่งทางด้านบริหารดังนี้

-พฤศจิกายน 2523 - มีนาคม 2526 ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้าแผนกการสอนวิทยาศาสตร์ ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์

-สิงหาคม 2525 - มีนาคม 2526 ผู้ช่วยคณบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา

พ.ศ.2526 - 2530 ช่วยปฏิบัติงานเต็มเวลา ที่สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงศึกษาธิการ ในตำแหน่งรองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ โดยการอนุมัติของคณะรัฐมนตรีและไม่รับเงินเดือนจากหน่วยงานต้นสังกัด ดูแลงาน

-งานวิชาการ ของสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

-งานโครงการพัฒนาและส่งเสริมผู้มีความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (พสวท.)

-วิทยากรบรรยายภายนอกสถาบันฯ เกี่ยวกับการบริหารงาน สสวท. การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การเตรียมกำลังคนทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

-ประธานคณะกรรมการต่าง ๆ อาทิ ประธานคณะกรรมการเพื่อกำหนดโครงการและพิจารณาคัดเลือกให้ผู้ปฏิบัติงานลาศึกษา ฝึกอบรมและดูงาน ประธานคณะกรรมการพิจารณาระเบียบข้อบังคับ ประธานคณะกรรมการที่ปรึกษานันทนสวัสดิการ ประธานคณะกรรมการโครงการปฏิบัติการชี้แจงหลักสูตรคณิตศาสตร์หมวดวิชาสัมพันธ์หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพพุทธศักราช 2524 ฯลฯ

พ.ศ.2530 - ปัจจุบัน -รับราชการที่ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

-รับผิดชอบและประสานงานสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ศึกษา ระดับบัณฑิตศึกษา

งานอื่น ๆ

- อนุกรรมการพัฒนาการสอนและผลิตวัสดุอุปกรณ์การสอนวิทยาศาสตร์ในโครงการพัฒนาการสอนวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ของทบวงมหาวิทยาลัย ปี พ.ศ.2521 - 2523
- กรรมการพัฒนาหลักสูตรในโครงการปรับปรุงหลักสูตรการฝึกหัดครู ปี พ.ศ. 2523
- ผู้สร้างชุดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ในโครงการปรับปรุงหลักสูตรการฝึกหัดครู ปี พ.ศ.2524

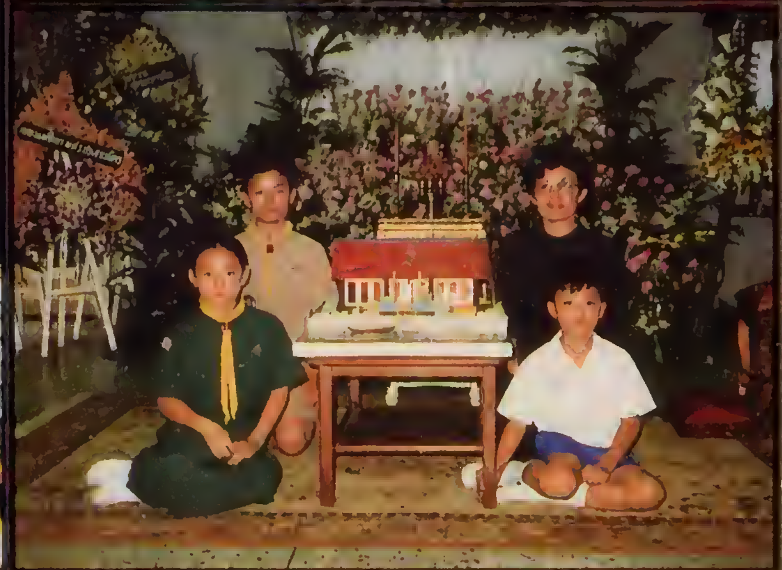
- กรรมการพัฒนาการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทางไกล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ปี พ.ศ.2525 - 2527
- กรรมการร่วมพิจารณาตัดสินสื่อการเรียนการสอนให้แก่ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย (26 เมษายน 2527)
- กรรมการผลิตชุดวิชาการสอนวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- กรรมการชมรมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีศึกษา ปี พ.ศ.2527 - ปัจจุบัน
- ผู้เข้าร่วมประชุมและกรรมการออกข้อสอบและตรวจข้อสอบของมูลนิธิส่งเสริมเด็กปัญญาเลิศ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ปี พ.ศ.2527 - ปัจจุบัน
- อนุกรรมการพิจารณาหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาเอกวิทยาศาสตร์ศึกษาของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ.2528
- กรรมการออกข้อสอบแข่งขันเพื่อรับทุนเล่าเรียนหลวง
- อาจารย์บัณฑิตพิเศษ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- อาจารย์พิเศษสอนกระบวนวิชา ศ.วท.741 : การนิเทศการสอนวิทยาศาสตร์ และกระบวนวิชา ศ.วท.793 : การสัมมนาวิทยาศาสตร์ศึกษา 3 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงของบันทึกการสอน และแบบทดสอบให้กับนิสิตปริญญาโท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี พ.ศ.2528
- ผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบทดสอบในการวิจัยของนักศึกษาปริญญาโท สาขาการสอนวิทยาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ.2528
- กรรมการพิจารณาเค้าโครงละเอียดปริญญานิพนธ์ประจำคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประจำปีการศึกษา 2530
- ที่ปรึกษาในการประชุมปฏิบัติการของอาจารย์ที่ปรึกษา เกี่ยวกับการจัดโปรแกรมเสริมและกิจกรรมพิเศษ และช่วยกิจกรรมด้านวิทยาศาสตร์ภาคฤดูร้อน ณ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (21 - 26 มีนาคม 2530)
- กรรมการตัดสินการประกวดโครงงานวิทยาศาสตร์ระดับภาคกลาง และร่วมประชุมให้แก่สมาคมวิทยาศาสตร์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ (3 สิงหาคม 2530)

- วิทยากรร่วมอภิปรายในหัวข้อ แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยในชั้นเรียน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- กรรมการดำเนินการอบรมผู้ช่วยหัวหน้าสถานฝ่ายวิชาการ สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร ปี 2530 - ปัจจุบัน
- กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ของนิสิตระดับดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี 2531
- ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือให้แก่นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิทยาศาสตร์ศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปี 2531
- วิทยากรร่วมอภิปรายในหัวข้อ แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยในชั้นเรียน ณ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (9 พฤษภาคม 2531)
- อาจารย์พิเศษ สาขาวิทยาศาสตร์ศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- วิทยากรบรรยาย "ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์" ณ โรงเรียนพุทธจักรวิทยา กรุงเทพมหานคร
- วิทยากรในโครงการพัฒนาการเรียนการสอนแบบครบวงจร ให้กับโรงเรียนโยนออฟอาร์คพณิชยการ (14 - 26 พฤศจิกายน 2530, 2, 9 กุมภาพันธ์ 2531)
- วิทยากรในการประชุมปฏิบัติการเรื่อง "คิดวิทยาศาสตร์อย่างรู้คุณค่า" ให้กับชมรมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย ณ อาคารแถบนีละนิธิ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (23 สิงหาคม 2531)
- วิทยากร "ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์" ให้กับภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (29 สิงหาคม 2531)
- ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลศรีเสริมวิทย์
- กรรมการ บริษัท เฮ็ลธ์ธีโพรดักส์ จำกัด

ฯลฯ

SEAMEO - RECSAM
19TH OFFICIAL PRESENTATION OF CERTIFICATES
26. 6. 75.

WELCOME
MS. YUPA
TANTICHARUEN
MR. PREECHA
WONGCHOOSIRI
OTC
MATSUSHITA

การศึกษา

งานอดิเรกที่ชอบ

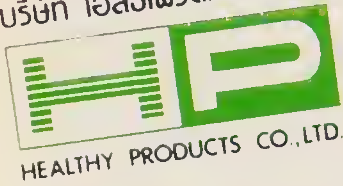

ปรีชา วงศ์ชูศิริ
PRICHA VONGCHUSIRI, Ph.D.

บริษัท เฮ็ลธีโพรดักส์ จำกัด

ร.ร.อนุบาลศรีเสริมวิทย์
213/6 เมืองทอง 2 โครงการ 3
ถนนพัฒนาการ กท. 10250
โทร. 3216022, 3211825
3213682, 3211822

วัยเด็ก

ความสุขในครอบครัว

ความสุขทั้งหลายเปรียบด้วยกับความฝัน เพราะว่าฝันผ่านไปแล้วไม่อยู่ต่อเนื่องแล้ว แต่ความทุกข์และความสุขทั้งหลาย ก็จะต้องหายไปเหมือนกัน เช่นเดียวกับความฝัน ก็ไม่อยู่ตลอดไป ตามกฎธรรมชาติของสิ่งทั้งหลาย แต่แท้จริงแล้ว ความทุกข์ ความตาย จะมาถึง ไม่ได้ ไม่ใช่อย่างเดียว เพราะและความสุข จะไม่ตามมาด้วยเสมอไป เราก็ควรรับทราบไว้ เมื่อความสุขผ่านเข้ามา เราก็จะได้รับอย่างมีสติ อย่างปกติ เพราะว่าความทุกข์มา เราก็รับกัน

โลกนี้มีหลายสิ่งที่น่าสนุก แต่ก็มีหลายสิ่งที่ไม่น่าสนุก.

โลกนี้มีหลายสิ่งที่ให้ความสุข แต่ก็มีหลายสิ่งที่ให้ความทุกข์

โลกนี้มีหลายสิ่งที่น่ารัก แต่ก็มีหลายสิ่งที่น่าเกลียด.

เพราะฉะนั้น อาจกล่าวได้ว่า ในโลกเรานี้ ย่อมมีสอง ชั่วคู่กันไปเสมอ. สิ่งที่ดี กับ สิ่งที่ตรงกันข้ามกับความดี.

My dear Lida;

Is love the only thing? I know people write and talk as if it were. Perhaps, for some, Fate lets it be. Ah, if I were one of them! I love you with all my life and heart. There has been but one woman in the world to me — and there will be no other. But God forgive me the wrong I have done you. I must go and you must stay. Perhaps I must do what it kills me to think of doing. Yes, love means never having to say I am sorry.

Pricha.

(Rainbow Springs, Orlando, Florida) January 10, 1972.

3/9/72

[illegible]

[illegible]

1. [illegible]

2. [illegible]

3. [illegible]

คำไว้อาลัย

แด่

นายปรีชา วงศ์ชูศิริ

อาจารย์ปรีชา วงศ์ชูศิริ อดีตรองผู้อำนวยการสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ได้เคยปฏิบัติงานร่วมกับผมในฐานะฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการกำหนดนโยบายและวางขั้นตอนพัฒนาผู้มีความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ท่านผู้นี้ได้มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการบุกเบิกและดำเนินการในโครงการนี้ เพื่อช่วยกันเสริมสร้างนักวิทยาศาสตร์รุ่นเยาว์ให้กับประเทศชาติ นอกจากนี้ท่านยังเป็นนักวิชาการและนักประชาสัมพันธ์ที่สามารถชี้นำให้หลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ได้ร่วมมือ ร่วมใจกันผลักดันโครงการดังกล่าว ให้บรรลุผลสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

การจากไปของ อาจารย์ปรีชา วงศ์ชูศิริ ก่อนถึงเวลาอันควรนี้ ยังความอาลัยอย่างสุดซึ้งต่อครอบครัว ญาติสนิท มิตรสหาย และถือได้ว่าส่วนราชการได้สูญเสียผู้ที่เป็นกำลังสำคัญท่านหนึ่งในวงการวิทยาศาสตร์ศึกษา

ขออำนาจแห่งกุศลกรรมที่อาจารย์ปรีชา วงศ์ชูศิริ ได้บำเพ็ญมาชั่วชีวิต โปรดค้ำจุนและหนุนเนื่องให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของท่าน ได้ไปสู่สุคติ ณ สัมปรายภพด้วย เทอญ

(นายพิชัย รัตตกุล)

รองนายกรัฐมนตรี

คำไว้อาลัย ดร. ปรีชา วงศ์ชูศิริ

ข้าพเจ้ามีโอกาสรู้จัก ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ โดยบังเอิญและโดยหน้าที่ การรู้จักโดยบังเอิญเกิดขึ้นเมื่อครั้งที่ข้าพเจ้าไปช่วยปฏิบัติราชการที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น ในปี พ.ศ.2521 จำเป็นต้องเลือกสรรผู้ที่มีคุณสมบัติมาทำหน้าที่รักษาการคณบดี คณะศึกษาศาสตร์ให้ได้ ในวันแรกที่ไปรับงานที่มหาวิทยาลัยแห่งนั้น ได้ใช้เวลาสอบถามความเห็นจากคณาจารย์และนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์แบบเดาสุ่มถึงบุคคลที่ควรทำหน้าที่คณบดีได้ดีที่สุดในสภาพการณ์ขณะนั้น เกือบจะทุกคนที่ถามจะพูดถึงคน ๆ หนึ่งที่มีความเป็นนักวิชาการเต็มตัว มีวิญญาณครูเต็มที่ มีความสุขุมรอบคอบ มีมนุษยสัมพันธ์ดี เข้ากับทุกฝ่ายได้ ซื่อสัตย์สุจริต และยุติธรรม เป็นคนใจซื่อมือสะอาด เป็นทั้งคนเก่งและคนดี บุคคลผู้นั้นที่ข้าพเจ้าต้องทำความรู้จักโดยบังเอิญ คือ ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ เมื่อมาร่วมงานบริหารมหาวิทยาลัยขอนแก่นกันแล้ว ข้าพเจ้าก็รู้จักบุคคลผู้นี้ดีขึ้น และดีขึ้นตามลำดับ เป็นการรู้จักกันโดยหน้าที่ ข้าพเจ้าพบว่า ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ มีคุณสมบัติตามคำบอกเล่าทุกประการ คงเส้นคงวา เสมอต้นเสมอปลาย แม้เมื่อแยกย้ายกันไปปฏิบัติงานต่างสถานที่และต่างหน่วยงานกันแล้ว ได้พบกันนาน ๆ ครั้ง และได้สดับตรับฟังคำบอกเล่าเกี่ยวกับ ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ อยู่บ่อยครั้ง ดร.ปรีชา ก็ยังคงเป็นคนดีคนเดิม เป็นที่เคารพรักของญาติศิษย์ มิตรสหาย ไม่เสื่อมคลาย

เมื่อได้ทราบข่าวการจากไปอย่างไม่มีวันกลับของ ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ ข้าพเจ้าก็มีแต่ความเสียใจและเสียดายคนดีและคนเก่งผู้นี้ เสียใจที่จากไปเร็วเกินไป เสียดายที่ประเทศชาติต้องสูญเสียกำลังสำคัญในวงวิชาการและวิชาชีพที่ยากจะหามาทดแทนได้ แม้ชีวิตจะสิ้นไปแต่คุณความดีที่ทำไว้จะตราตรึงอยู่ในใจของผู้ที่รู้จักคุ้นเคยตลอดไป ขอคุณความดีที่ ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ ได้สร้างสมไว้ จะเป็นปัจจัยส่งผลให้ดวงวิญญาณไปสู่สุขคติในสัมปรายภพเทอญ.

(ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน)

ปลัดทบวงมหาวิทยาลัย

อาลัย...อาจารย์ปรีชา วงศ์ชูศิริ

"ความเศร้าโศก จากการสูญเสียผู้ที่เป็นที่รักและเคารพ เป็นความเศร้าโศกเสียใจอันใหญ่หลวง" ผมขอร่วมแสดงความเศร้าสลดและอาลัยอย่างยิ่งต่อ ครอบครัวของอาจารย์ ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ ที่ต้องสูญเสียผู้เป็นที่รักเคารพไปในวัยอันมิควร อย่างไม่มีวันกลับมาอีก

ผมได้มีโอกาสรู้จักคุ้นเคยกับอาจารย์ ดร.ปรีชาฯ เมื่อมาทำงานร่วมกันในโครงการพัฒนาและส่งเสริมผู้มีความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในขณะที่ท่านดำรงตำแหน่งรองผู้อำนวยการสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ผมมีความประทับใจในความรู้ ความสามารถ ความเอาใจใส่ในหน้าที่การงานอย่างสูง อัธยาศัยไมตรีอันดียิ่ง และความสุภาพเรียบร้อยอ่อนโยนกับทุกคน ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ดีเด่นของท่าน ที่ทำให้อาจารย์ ดร.ปรีชาฯ เป็นที่เคารพรักใคร่แก่ผู้ร่วมงาน และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ทุกคน คุณูปการของท่าน ต่อโครงการพัฒนาและส่งเสริมผู้มีความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และคุณงามความดีที่ท่านได้บำเพ็ญมาโดยตลอด จะจารึกอยู่ในความทรงจำของผู้ร่วมงานทุกคนชั่วกาลนาน

ผมขอให้คุณธรรมความดีที่อาจารย์ ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ ได้สร้างสมไว้ ตลอดจนกุศลผลบุญที่ครอบครัวและญาติมิตรได้บำเพ็ญอุทิศให้ จงเป็นผลานิสงส์ให้ อาจารย์ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ บรรลุความสุขในสัมปรายภพตลอดไป

(นายกำแหง สถิรกุล)

รองปลัดทบวงมหาวิทยาลัย

คำไว้อาลัย "ดร. ปรีชา วงศ์ชูศิริ"

ผมได้มีโอกาสรู้จักกับอาจารย์ ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ เป็นอย่างดีเมื่ออาจารย์ ดร.ปรีชา มาดำรงตำแหน่งรองผู้อำนวยการ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

อาจารย์ ดร.ปรีชา เป็นผู้มีความรู้ความสามารถดียิ่งและเสียสละทำงานหนักตลอดเวลา ทั้งในด้านการพัฒนาหลักสูตร การเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ในระดับมัธยมศึกษา และการสอนนิสิต นักศึกษาที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อไปเป็นครูวิทยาศาสตร์ มีลูกศิษย์มากมาย นับได้ว่าเป็นผู้ทำคุณประโยชน์ยิ่งต่อวงการศึกษาของชาติ

เป็นที่น่าเสียดายที่ อาจารย์ ดร.ปรีชา ต้องจากไปก่อนเวลาอันสมควร เป็นการจากไปอย่างกะทันหัน โดยไม่ได้คาดฝัน ยังความเศร้าสลดใจให้กับครอบครัว ผู้ใกล้ชิดสนิทสนมทุกท่าน

ผมขอแสดงความเสียใจต่อครอบครัวของ อาจารย์ ดร.ปรีชา อย่างสุดซึ้ง ด้วยกรรมดีที่อาจารย์ ดร.ปรีชา ได้ประกอบไว้ ขอได้โปรดเป็นแรงดลบันดาลให้วิญญาณของ อาจารย์ ดร.ปรีชา ไปสู่สุคติในสัมปรายภพด้วยเทอญ

(นายพจน์ สะเพียรชัย)

รองปลัดทบวงมหาวิทยาลัย

ด้วยความอาลัย

ข้าพเจ้าได้รู้จัก ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ อดีตรองผู้อำนวยการสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในการทำงานร่วมกันในโครงการพัฒนาและส่งเสริมผู้มีความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (พสวท.) โดย ดร.ปรีชาฯ เป็นอนุกรรมการและเลขานุการคณะอนุกรรมการพัฒนาและส่งเสริมผู้มีความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์ระดับอุดมศึกษา จากการที่ต้องทำงานสัมพันธ์กัน ท่านเป็นผู้หนึ่งซึ่งข้าพเจ้ามีความสนิทสนมเป็นอย่างมาก ท่านเป็นผู้ที่จริงจังในการทำงาน ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นอยู่เสมอ อีกทั้งเป็นผู้ช่วยผลักดันให้การดำเนินโครงการ พสวท. ผ่านพ้นปัญหาและอุปสรรคซึ่งมีมากมายจนประสบความสำเร็จด้วยดี นอกจากนี้คณะอนุกรรมการฯ โครงการ พสวท. หลังจากสำเร็จการศึกษา ซึ่งท่านไม่ได้มีตำแหน่งในคณะอนุกรรมการฯ ชุดนี้ แต่ท่านก็ให้ความร่วมมือกับกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการพลังงาน ในการประสานงานและแก้ไขอุปสรรคในการดำเนินงานต่าง ๆ อย่างดียิ่ง

นับแต่ได้ร่วมทำงานกับ ดร.ปรีชาฯ มาระยะเวลาประมาณ 5 ปี ข้าพเจ้าเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความตั้งใจจริง อดทน อุทิศกำลังกาย กำลังใจ ตลอดจนเวลาให้กับงานที่ได้รับมอบหมายและงานที่เกี่ยวข้องอย่างเต็มที่ เพื่อช่วยผลักดันให้โครงการ พสวท. ลุล่วงไปด้วยดี การจากไปของ ดร.ปรีชาฯ จึงมิใช่ความเศร้า ความสูญเสียของครอบครัวเท่านั้น แต่เป็นความสูญเสียทรัพยากรบุคคลที่มีค่ายิ่งของประเทศ

ด้วยผลกุศลกรรมที่ ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ ได้บำเพ็ญไว้เมื่อดำรงชีวิตอยู่ ข้าพเจ้าขอให้ดวงวิญญาณของท่านประสบแต่ความสุขและสงบในสุคติภพนั้นเทอญ

นายเกษม สนิทวงศ์ ณ อยุธยา

รองปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการพลังงาน

คำไว้อาลัย

อาจารย์ ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ เป็นอาจารย์ประจำภาควิชาพื้นฐานของการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านการสอนวิทยาศาสตร์ อันเป็นวิชาหนึ่งที่ประเทศชาติต้องการอย่างมากในปัจจุบัน ความรู้ความสามารถของ ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ เป็นที่ประจักษ์ทั้งในมหาวิทยาลัยและแวดวงของวิทยาศาสตร์ศึกษานอกมหาวิทยาลัย ดังที่ท่านได้ไปช่วยราชการ ณ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในตำแหน่งรองผู้อำนวยการ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2528 ถึงปี พ.ศ.2530 การที่อาจารย์ ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ มาถึงแก่กรรมลงในวัยที่กำลังเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ จึงเป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง กล่าวได้ว่า มหาวิทยาลัยได้สูญเสียกำลังสำคัญไปส่วนหนึ่ง

ขอให้ ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ จงไปสู่สุคติภพตามควรแก่กุศลกรรมอันท่านประกอบไว้

รศ. ดร.ชาตรี เมืองนาโพธิ์

อธิการบดี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

อาลัย...ดร. ปรีชา วงศ์ชูศิริ

- เมื่อเปรียบชีวิตเหมือนกับการเดินทางไกล ทำไมหนอเส้นทางชีวิตของ ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ จึงสั้นเหลือเกิน ทั้ง ๆ ที่ท่านก็ก้าวเดินมาด้วยความราบรื่นและด้วยดีตลอดมา

- ท่านยังอยู่ในวัยที่กำลังทำงานและสร้างชื่อเสียง ความรู้ความสามารถของท่านทั้งในด้านวิชาการและด้านบริหารในฐานะที่เคยเป็นคณบดีและรองผู้อำนวยการ สสวท. ทำให้ผมมั่นใจว่าอนาคตของท่านจะก้าวไปได้ไกลและรุ่งโรจน์

- ผมรู้จัก ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ ตั้งแต่ท่านเป็นคณบดีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จนกระทั่งท่านย้ายมาอยู่ที่ มศว. ประสานมิตร ก็ได้มีโอกาสใกล้ชิดสนิทสนมกันมากขึ้น และเนื่องจากท่านเป็นผู้ที่มีอัธยาศัย สุภาพและยิ้มแย้มเป็นกันเอง ท่านจึงเป็นที่รักของใครๆ ตลอดมา

- เมื่อท่านกลับมาหลังจากไปช่วยงานที่ สสวท. อยู่หลายปี ท่านได้ทุ่มเทกำลังให้กับงานวิชาการเป็นอย่างมาก จนเราสามารถเปิดหลักสูตรปริญญาโท สาขาวิทยาศาสตร์ศึกษาได้ ซึ่งท่านคือกำลังสำคัญ

- คาดไม่ถึงว่าท่านจะจากพวกเราไปเร็วเช่นนี้ ภาควิชาต้องขาดกำลังด้านวิชาการ เพื่อนร่วมงานต้องขาดเพื่อนคู่คิดมิตรคู่ใจ และมหาวิทยาลัยต้องขาดทรัพยากรบุคคลอันมีค่า นับเป็นการสูญเสียอันยิ่งใหญ่

- เราแสนจะอาลัยท่าน แม้นหากมีญาณวิถีใดที่ท่านจะล่วงรู้ได้ ขอให้ท่านทราบด้วยว่าพวกเราคิดถึงท่านและระลึกถึงความดีงามของท่านอยู่เสมอ

- ขอให้คุณความดีที่ท่านได้สร้างและทุกอย่างที่ท่านได้ให้แก่มหาวิทยาลัยและส่วนรวม จงเป็นพลังปัจจัยหนุนนำให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของท่านได้เสวยสุขเป็นนิรันดร์ในสัมปรายภพโน้นเทอญ

ด้วยอาลัยยิ่ง

ดร.ทรงศักดิ์ ศรีกาฬสินธุ์

อดีตอธิการบดี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เกิดเป็นคนดีเพื่อทำแต่สิ่งดี

หัวข้อข้างบนนี้คือ คำบรรยายถึงท่านอาจารย์ ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ ที่ผมรู้จักที่ผมกล้ากล่าวถึงท่านว่าเป็นคนดีก็เพราะตลอดมาท่านไม่เคยพูดว่าใครไม่ดี เห็นทีไรก็เห็นแต่ยิ้ม คุยแต่เรื่องงานที่รับผิดชอบ เหมือนกับว่าต้องการใช้เวลาให้มันคุ้มค่าที่สุด ตราบเท่าที่ยังมีเวลาอยู่ในโลกนี้

ผมมองเห็นจุดนี้ ผมจึงเคยไปเชิญท่านมาร่วมทีมบริหารคณะศึกษาศาสตร์ รู้สึกว่าท่านชื่นชมมาก แต่ปฏิเสธ ยิ้ม และก็ให้เหตุผล เหตุผลหลักก็คือ ภารกิจผูกพันทั้งทางคณะที่มีอยู่แล้ว และที่เกี่ยวกับ สสวท. ระยะยาว จะทำให้ทำหน้าที่ซึ่งผมเชิญนี้ไม่ได้เต็มที่เท่าที่ควร และจะไม่สบายใจเลยที่ทำไม่ได้เต็มที่ ผมก็เข้าใจและเห็นด้วย และสิ่งใดที่ท่านจะช่วยได้ก็ยินดีช่วยอยู่แล้ว อย่างเช่นการประสานงานกับคณะวิทยาศาสตร์ เรื่องหลักสูตรการสอนวิทยาศาสตร์ทั่วไป ซึ่งผมก็เคยเข้าร่วมประชุมด้วย

ที่ผมพูดถึงท่านอาจารย์ว่า "เพื่อทำแต่สิ่งดี" ก็เพราะมีสิ่งชี้บ่งอยู่หลายอย่างว่าเป็นเช่นนั้นจริง และจริงที่สุด อาทิ การไม่ยอมเสียเวลาให้กับสิ่งที่ทำแล้วไม่เกิดประโยชน์ ไม่เคยว่าใครเป็นอย่างไรหรือแม้แต่เรื่องของตัวเอง แต่กลับเป็นเรื่องงานเพื่อคนอื่น เพื่อชาติ เพื่อส่วนรวม และทำ ทำเหมือนกับว่าจะไม่มีวันพรุ่งนี้

แล้วก็เป็นเช่นนั้นจริง ๆ ท่านทำดีจนวินาทีสุดท้ายที่ลมหายใจยังมีอยู่

ขอกุศลผลบุญแห่งความเป็นคนดีที่เกิดมาเพื่อทำแต่สิ่งดี เพื่อคนอื่น เพื่อชาติ เพื่อส่วนรวมของท่านอาจารย์ ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ จงนำดวงวิญญาณของท่านไปสู่สุคติในสัมปรายภพเทอญ

รองศาสตราจารย์ ดร.เปรื่อง กุมุท
คณบดีคณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

แด่อาจารย์ปรีชา ผู้เป็นกัลยาณมิตร

ผมรู้จักอาจารย์ปรีชา วงศ์ชูศิริ มานานปี หมายตาเอาไว้ว่าท่านเป็นคนหนุ่มที่น่าจะมีอนาคตสดใสและทำคุณประโยชน์ให้บ้านเมืองได้มาก ผมมีเหตุผลที่ประเมินท่านเช่นนี้

อาจารย์ปรีชา เป็นผู้มีความรู้และมีความสามารถ คนบางคนมีความรู้แต่หย่อนความสามารถ และอีกจำนวนไม่น้อย มีความสามารถแต่หย่อนความรู้ ก็นับว่ายังเป็นปัญหาทั้งสองกรณี แต่สำหรับอาจารย์ปรีชาที่ผมรู้จักด้วยการทำงานร่วมกัน เห็นว่าท่านมีดุลย์ระหว่างความรู้และความสามารถพอดี ๆ พิสูจน์ได้ด้วยการเล่นบทประสานประโยชน์ให้งานของ สสวท. ก้าวหน้าด้วยดี ท่านรอบรู้ปัญหาในการทำงานและมีหลักวิชาเชิงวิทยาศาสตร์ที่แม่นยำ ตัดสินปัญหาต่าง ๆ ได้เป็นที่ประจักษ์ รวมทั้งรอบรู้ขั้นตอนกลไกการบริหารราชการพอดี ๆ

อาจารย์ปรีชา เป็นคนนอบน้อมถ่อมตน และสม่ำเสมอในอัธยาศัยไม่ว่ากับผู้ใหญ่ มิตรสหาย หรือผู้น้อย ผมไม่เคยได้ยินคำตำหนิติเตียนจากใครเลย มีแต่ยกย่องและมั่นใจในความเป็นคนน่ารักของอาจารย์ จนกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้อาจารย์ปรีชาทำงานสำเร็จ แม้บางครั้งต้องรักษาการแทนท่านผู้อำนวยการ และอยู่ในวิสัยที่จะแสดงฝีมือแสดงอำนาจหน้าที่ได้ แต่อาจารย์ปรีชาจะเลือกวิธีสมัครสมาน ถ้อยทีถ้อยอาศัย และนอบน้อมอย่างสม่ำเสมอยังความเป็นมิตร ความพึงพอใจให้แก่ทุก ๆ คนที่ได้ร่วมงานด้วย

อาจารย์ปรีชาเป็นคนไม่หลงอัตตาของตน มุ่งแต่จะทำงานให้สำเร็จตามหน้าที่เต็มกำลังความสามารถ เมื่อพ้นภาระจาก สสวท. ตามเหตุผลของทางราชการ ก็กลับไปเป็นอาจารย์ที่ มศว. ด้วยความสบายใจ–ความสงบใจ รับบทบาทใหม่ด้วยความตั้งใจและอุตสาหะสม่ำเสมอน่านับถือ

อาจารย์ปรีชาเป็นคนอดทนต่อความทุกข์ยากลำบากกายลำบากใจทั้งปวง ยามเจ็บป่วยก็ไม่เคยลดละที่จะมุ่งทำงานให้สำเร็จ ซึ่งเห็นว่าบางครั้งออกจะตรากตรำเกินไป ทั้งนี้เพราะอาจารย์ใจไม่ป่วยไปตามกาย ข้างฝ่ายความลำบากใจ ผมอนุมานเอาเองว่าการทำงานในหน้าที่ผู้บริหารที่ต้องรับคำสั่งผู้บังคับบัญชาที่เข้มแข็งขึงขัง กับการรู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาวโดยได้งานด้วยจากเพื่อนร่วมงานและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา เป็นศิลปะทางการบริหารที่ทำยากมาก พูดง่าย ๆ ตำแหน่ง "รอง" ทั้งหลายบางครั้งยากกว่า บท "พระราม" หรือเบอร์หนึ่งของหน่วยงาน แต่อาจารย์ปรีชาก็ทำได้สำเร็จ นุ่มนวล และเป็นที่รักนับถือของทุกคน

ในประสบการณ์ชีวิตของผมได้พบคนเก่งคนดีมาหลายคน ทั้งใกล้ตัวและไกลตัว ผมจึงไม่เข้าใจว่าเหตุใดคนเก่งคนดีเหล่านี้จึงอยู่ไม่นาน ภาษาโลกทิพย์ท่านอธิบายว่า ท่านเหล่านี้หมดภาระ หมดหนี้ชีวิตที่ต้องชดใช้แล้ว ท่านจึงกลับไปสู่สภาวะโลกทิพย์ เราผู้อยู่ข้างหลังซึ่งยังมีวิบากกรรมชดใช้ไม่หมด ยังต้องอยู่ทำหน้าที่ให้ดีที่สุดต่อไป อย่างไรก็ตามลึก ๆ ผมยังรับคำอธิบายนี้ได้ไม่สนิทนัก ด้วยคิดว่า คนเก่ง คนดี ควรจะต้องได้รับความเป็นธรรมในห้วงเวลาที่มีชีวิตอยู่ให้ได้อยู่อย่างสงบสบายพอควรแก่ความเป็นมนุษย์ที่ดี ไม่ใช่พอหมดภาระใช้กรรมก็หายวับไป ผมยังเห็นว่าดอกไม้สวย นกร้องเพราะ ดนตรีเพราะ ที่อยู่ที่กินสะอาดสงบ และการคบมิตรที่เป็นคนดี ยังเป็นความสุขที่มนุษย์พึงแสวงหาได้ แม้ในขั้นปรมัตถ์สิ่งเหล่านี้ในทางธรรมเป็นสิ่งปรุงแต่งให้เสพย์ติดชีวิตชาวโลกก็ตาม อย่างน้อยก่อนจากไปก็ควรได้รับความเป็นธรรมเหล่านี้สักระยะหนึ่งก่อน เปรียบเหมือนคนเดินทางที่ตรากตรำเมื่อยล้า เมื่อได้ดื่มน้ำเย็น ๆ ให้ชื่นใจได้นั่งพักใต้ร่มเงาที่สงบเย็น เพียงเท่านี้ก็เป็นความยุติธรรมแล้วสำหรับคนเดินทาง ความยุติธรรมทำนองนี้ควรได้แก่อาจารย์ปรีชา ผู้เป็นกัลยาณมิตรของพวกเราจำนวนมากในฐานะเพื่อนร่วมงานที่ตรากตรำมานาน ผมจึงไม่เข้าใจจริง ๆ ว่าชีวิตนี้มันยังไงกัน มิพักต้องเปรียบเทียบกับคนคด คนโฉด คนเลว จำนวนมากที่เริงร่า สุขสำราญอยู่บนความทุกข์ยากของผู้อื่น ซึ่งก็อีกนั่นแหละมีคนพยายามอธิบายว่า เจาะลึก ๆ เขาเหล่านั้นก็ทุกข์ยากมาก ไม่ได้สุขสบายเท่าไรนัก ก็ได้แต่รับฟังและเฝ้าสังเกตต่อไปเรื่อย ๆ ยังไม่อาจสรุปได้

ด้วยความอาลัยรักที่มีต่ออาจารย์ปรีชา ผู้เป็นกัลยาณมิตรของคนจำนวนมาก ผมขอตั้งจิตอธิษฐานให้ท่านประสพความสุขสงบ อิ่มเอิบในความดีที่ท่านบำเพ็ญไว้และโปรดรับทราบความรักความนิยมที่พวกเรายังมีอยู่ต่ออาจารย์ตลอดไป และขอให้ทุกคนในครอบครัวของอาจารย์จงภูมิใจในบุคคลผู้ที่อันเป็นที่รักของท่านเถิด

(นายเอกวิทย์ ณ ถลาง)

พฤศจิกายน 2531

แด่...อาจารย์ ดร. ปรีชา วงศ์ชูศิริ

ได้มีโอกาสรู้จักคุ้นเคยกับอาจารย์ ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ ระยะ 5 - 6 ปีนี้เอง แต่มีความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเองกับอาจารย์มาก เพราะอาจารย์เป็นผู้ที่มีน้ำใจให้ความร่วมมือกับทุกคนและทุกฝ่ายเป็นอย่างดียิ่ง และในขณะที่อาจารย์ก็มีความเป็นตัวของตัวเองแต่วิธีการแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งกับผู้อื่น อาจารย์จะมีวิธีพูดที่ไม่ทำให้อีกฝ่ายมีความคิดเห็นแตกต่างไปเกิดความรู้สึกขัดเคืองหรือเสียใจ ยังเคยนึกนิยมอยู่ในใจถึงเทคนิคของอาจารย์ปรีชา แต่ทั้งนี้ก็สะท้อนให้เห็นถึงความใจกว้างของจิตใจ ความอดทน ตลอดจนความเมตตา และการมองโลกในแง่ดีของอาจารย์ด้วย

ก่อนที่อาจารย์ ดร.ปรีชา จะเสียชีวิต อาจารย์ก็ยังพยายามจะทำหน้าที่ประสานมิตรภาพของเพื่อนร่วมงานซึ่งแตกความคิดเพราะความเข้าใจผิด ก็หวังว่าความปรารถนาของอาจารย์ ดร.ปรีชาจะเกิดผล ซึ่งถ้าอาจารย์ ดร.ปรีชาได้รับรู้ด้วยญาณวิถีใดก็คงจะยินดี

พวกเราทุกคนรู้สึกเสียดายอย่างสุดซึ้ง ที่ประเทศชาติและวงการศึกษาไทยต้องสูญเสียบุคคลที่มีค่าทางวิชาการอย่างอาจารย์ ดร.ปรีชา อาจารย์ยังมีโครงการทางการสอนวิทยา-ศาสตร์ที่จะทำให้แก่นิสิตและนักเรียนอีกหลายเรื่อง ไม่น่าเลยที่อาจารย์จะอายุสั้น

นอกจากนี้พวกเรายังเสียดายความเป็นคนดีมีคุณธรรมของอาจารย์ อาจารย์มีความเป็นครูที่เป็นปราชญ์ผู้ทรงศีลเสียจริง ๆ จนไม่ทะเยอทะยานทางโลกทางเกียรติเสียเลย มีความสุขอยู่ที่การสอน

พวกเราเสียดายและคิดถึงอาจารย์ ดร.ปรีชามากเหลือเกิน ทำไม ทำไม ทำไม อาจารย์จึงจากพวกเราไปเร็วนัก

ศาสตราจารย์ ดร.อารี สัณหฉวี

ระลึกถึง ดร. ปรีชา

ดร.ปรีชา เป็นนักวิทยาศาสตร์ มีหลักการที่อยู่บนพื้นฐานของความรักและความปรารถนาดีต่อมนุษย์ จะเห็นได้จากการประพฤติปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักการที่ ดร.ปรีชามีอยู่ คือการแสดงออกถึงความมีใจเมตตากรุณา เห็นอกเห็นใจ และการกระทำที่เต็มไปด้วยความสุภาพอ่อนโยนต่อผู้อื่น รวมทั้งเป็นนักคิดและมีความเรียบง่ายในการดำเนินชีวิต

การจากไปของ ดร.ปรีชา อย่างรวดเร็วครั้งนี้ นับว่าเป็นการสูญเสียอันสำคัญยิ่งของพวกเรา เราขาดเพื่อนที่จะช่วยตรวจสอบความคิด... ขาดนักคิดทางวิทยาศาสตร์... ขาดครูของครูวิทยาศาสตร์... แต่สิ่งที่จะดำรงอยู่ตลอดไปได้แก่ ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ทัศนคติทางวิทยาศาสตร์ รวมทั้ง science for all ที่ ดร.ปรีชาได้ให้กับพวกเราและลูกศิษย์

ดร.ปรีชาได้ทำงานหนัก...
และทำเพื่อส่วนรวมตลอดเวลา...
ถึงเวลาที่เพื่อนรักจะได้พักผ่อน...
ขอให้ดวงวิญญาณจงไปสู่สุคติในสัมปรายภพ.

รศ.ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่

คำอาลัยแด่
อาจารย์ปรีชา วงศ์ชูศิริ

ผมยังจำเหตุการณ์ในตอนเช้าของวันที่ 29 กันยายน 2531 ได้ดี เป็นวันสุดท้ายของการสอนของภาคเรียนต้น ผมก้าวเข้าไปในภาควิชาหลักสูตรและการสอนเหมือนเช่นเคย แต่สำหรับวันนี้บรรยากาศภายในห้องครอบคลุมด้วยความเงียบและเศร้าซึม ไม่มีเสียงพูดคุย ทุกท่านดูเหมือนอยู่ในอาการที่ตกใจ

อาจารย์ปรีชา วงศ์ชูศิริ ได้จากไปแล้วอย่างกะทันหัน รวดเร็วกว่าที่จะทำใจให้สงบระงับได้ อาจารย์ปรีชา เป็นอาจารย์ที่ดี เอาใจใส่ต่อการสอนและช่วยเหลือนิสิตอย่างจริงจังและจริงใจ เป็นมิตรที่ดีสุภาพอ่อนโยนแก่คนทุกคน เป็นตัวอย่างที่ดีไม่ว่าในแง่ของการวางตัวและวิธีการทำงาน และเป็นผู้มีความรอบรู้อย่างลึกซึ้งในเรื่องที่ท่านพูด

ดังนั้นการจากไปของท่านจึงยังความเศร้าใจ และความเสียดายอย่างยิ่งแก่อาจารย์ในภาคและผู้ร่วมงานทุกท่าน นับเป็นการสูญเสียครั้งสำคัญของภาควิชาและของวิทยาศาสตร์ศึกษา

รศ.สมจิต สมัตถพันธุ์

ดร.ชุติมา วัฒนะคีรี

อาลัย ดร. ปรีชา วงศ์ชูศิริ

อาจารย์ปรีชาเป็นนักวิชาการที่รู้หลักวิทยาศาสตร์และรู้เรื่องศึกษาศาสตร์ด้วย นักวิชาการอย่างปรีชา จึงหายากและเป็นที่ต้องการของประเทศไทย

อาจารย์ปรีชาเป็นคนดี มีใจกว้าง มีความสุภาพอ่อนโยนต่อทุกคน จึงเป็นผู้ที่สมควรได้รับการยกย่องว่า มีความรู้คู่คุณธรรม อย่างแท้จริง

อาจารย์ปรีชาด่วนจากไป ในวัยที่กำลังมุ่งมั่นทำงานให้แก่สังคม วงการวิทยาศาสตร์ศึกษาของไทยจึงสูญเสียทรัพยากรทางปัญญาอันมีค่าอย่างน่าเสียดาย

อนิจจังแห่งธาตุขันธ์คือสิ่งแน่แท้ แต่ไม่วายใจหายอาลัยอาจารย์ปรีชา

เราจะรำลึกถึงเพื่อนอาจารย์ท่านนี้...ด้วยความทรงจำที่ดี...ตลอดไป

รศ.ดร.สุมณฑา พรหมบุญ
คณะวิทยาศาสตร์
มศว.ประสานมิตร

อาลัยนักวิชาการที่ไม่หลงตัว

นักวิชาการระดับปริญญาเอกมักมีความเชื่อมั่นในตนเองสูง ความเชื่อมั่นในตนเองเป็นสิ่งที่ดียิ่ง ถ้าไม่ประกอบด้วยความหลงตัว

ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ เป็นนักวิชาการผู้ไม่หลงตัว

ครั้งหนึ่ง เมื่อทำงานร่วมกันในฐานะที่ต่างก็เป็น "อนุกรรมการศึกษาปัญหาวัฒนธรรมในด้านความเจริญงอกงามทางวิชาการ" ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ผู้เขียนได้ขอให้ ดร.ปรีชา ช่วยแก้ไขงานส่วนของผู้เขียน คำตอบที่ผู้เขียนไม่คาดหวังจะได้ยินคือ

"ผมไม่มีปัญญาจะแก้ไขงานของอาจารย์หรอกครับ" ทั้งสีหน้า ท่าทาง ของดร.ปรีชานั้นอ่อนโยน จริงใจ ไม่ใช่แสร้งทำเป็นถ่อมตัว

เวลาประชุม ไม่ว่าจะเสนอความคิดเห็นอะไร ดร.ปรีชาจะเสนอด้วยความอ่อนน้อม ไม่มีอาการใดปรากฏให้เห็นว่า ดร.ปรีชารู้สึกว่าตนเองเก่ง ตนเองเป็นคนสำคัญ

แม้แต่ในเรื่องที่ไม่ใช่วิชาการก็เหมือนกัน เช่นเมื่อผู้เขียนเชิญ ดร.ปรีชารับประทานอาหารกลางวัน เพื่อต้อนรับการกลับจาก สสวท.มาทำงานที่ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มศว.ประสานมิตร ดร.ปรีชากลับเป็นฝ่ายขอเลี้ยงผู้เขียนเสียเอง แทนที่จะรับเลี้ยงด้วยความภาคภูมิใจในความสำคัญของตนเอง

ตัวอย่างเหล่านี้สะท้อนให้เห็น "ความมั่นคงในจิตใจของ ดร.ปรีชา ซึ่งใกล้เคียงกับคำร้อยแก้วอันล้ำลึก จากหนังสือ "พรหมจรรยมรรค" ของ "วรกมล"

"ความมั่นคง"

คนที่ไม่ยอมเปลี่ยนแปลงความคิด
นั่นไม่ใช่เขามีความมั่นคง
อาจเป็นเพราะเขาหลงตัวเองก็ได้

ผู้มีความมั่นคง เขามิได้ยึดมั่น
อยู่กับสิ่งที่เขาเคยทำ เคยพูด
ทั้งมิได้เชื่อมั่นต่อคำสอนของผู้ใด
เหตุปัจจัยที่เป็นอยู่เฉพาะหน้าเท่านั้น
นี่เป็นเหตุแห่งการกระทำของเขา

ด้วยว่าเหตุปัจจัยเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ
ผู้ที่มีความมั่นคง
จึงเป็นคล้ายคน โลเล เหลาะแหละ
เมื่อจิตใจมั่นคง
โดยแจ้งแล้วถึงความไม่มั่นคง
จึงชื่อว่าเป็นผู้เด็ดขาดมั่นคง

บรรทัดที่ 4 นับจากข้างล่าง "จึงเป็นคล้ายคนโลเล เหลาะแหละ" มีความหมายว่า เปลี่ยนแปลงง่าย สอดคล้องกับข้อความตอนต้น แต่ถ้าจะให้ตรงกับลักษณะของ ดร.ปรีชาแล้ว คงต้องเปลี่ยนให้เป็นไปในทำนองที่ว่า "ด้วยเหตุปัจจัยเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ผู้ที่มีความมั่นคง จึงเป็นคนอ่อนน้อม อ่อนโยน ในการเสนอความเห็น....เพราะความเห็นนั้น อาจยังเปลี่ยนแปลงต่อไปอีกก็ได้ ขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงของเหตุปัจจัยนั่นเอง

ดร.วีรยุทธ วิเชียรโชติ สามีของผู้เขียน จึงขอเสนอลักษณะที่ตรงกันข้าม ประกอบร้อยแก้วข้างต้น คือลักษณะของ "ผู้หลงตัว" เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นลักษณะเด่นของ ดร.ปรีชา ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังต่อไปนี้

"ผู้หลงตัว"

ผู้หลงตัว
เปรียบเสมือน
ผู้ที่หลงอยู่ในถ้ำแห่งความมืดบอด
เขาย่อมไม่เห็นสภาวธรรม
ตามความเป็นจริง
ทั้งที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
และตัวของเขาเอง
ความหลงตนนั้น
เมื่อเกิดขึ้นกับผู้ใด
ย่อมทำลายผู้อื่น
และตัวเขาเองในที่สุด

ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มศว.ประสานมิตร ได้สูญเสียเพื่อนร่วมงานซึ่งเป็นคนดี มีความรู้คู่คุณธรรมอันสูงส่ง และได้สูญเสีย "ผู้นำชั้นเยี่ยม" ของภาควิชาไปอย่างน่าเสียดายยิ่ง

ดร.นวลเพ็ญ วิเชียรโชติ
1 พฤศจิกายน 2531

"คิดถึงอาจารย์ปรีชา"

"ต้อยจะไม่นั่งที่นี่แล้วหรือ" นี่คือคำสนทนาครั้งสุดท้ายที่ ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ คุยกับดิฉัน ก่อนที่ดิฉันได้ทราบข่าวว่าอาจารย์ป่วยอยู่ห้อง ไอซียู โรงพยาบาลพร้อมมิตร ดิฉันตกใจมากและรีบไปเยี่ยมอาจารย์ ตอนนั้นคิดว่ายังมีความหวัง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลกจริง ๆ ที่ดิฉันนึก นึกที่จะให้ท่านช่วยอาจารย์ปรีชาของเราได้ แต่ความหวังก็สูญสลาย เมื่อได้ทราบข่าวจากน้องสาวของอาจารย์ทางโทรศัพท์

ไม่มีคำใดที่จะบรรยายความรู้สึกในใจของดิฉัน ที่สุดแสนจะเสียใจและอาลัยอาจารย์ได้ไม่มีจริง ๆ เพราะความรู้สึกนี้ปนกันอยู่หลายอย่างยากแก่การอธิบาย จะเปรียบได้กับดิฉันขาดผู้ที่ดิฉันเคารพนับถือมากที่สุดคนหนึ่งที่ดิฉันรู้จักใน มศว. อาจารย์กรุณาและเมตตาต่อดิฉันมากเสมอมา ทุกครั้งที่อาจารย์รู้สึกว่า "ต้อย" จะทำอะไรที่อาจารย์คิดว่าไม่ "น่ารัก" นัก ก็มักจะตักเตือนอยู่เสมอด้วยน้ำใจที่เปี่ยมล้นด้วยคุณธรรมของอาจารย์

"ต้อย ผมว่า ทุกคนมีส่วนที่น่ารัก เราพยายามมองส่วนที่น่ารักของเขานะ..."

"ต้อย ห้ามนินทาเพื่อนร่วมงานนะ ทำไมรู้ไหม เพราะสายตามันจะฟ้อง และจะทำให้เรามีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อกันได้..."

"ต้อย ต้องอดทนนะ สักวันเขาจะเข้าใจเราว่า เราทำอะไร มันต้องใช้เวลา..."

"เราเป็นผู้ประสานงาน เราต้องทำให้ได้ ลองดูนะลองทำอย่างที่ผมแนะนำ..."

"ทำต่อไปนะ โครงการที่ทำอยู่นี่ดีมากนะ ทำต่อไปให้ดีที่สุดเลยนะ อย่าหมดกำลังใจอย่าสนใจว่าใครจะว่าอย่างไร ต้องวางเฉย..."

"แหมวันนี้ยิ้มแจ่มใส นี่ต้องยิ้มอย่างนี้บ่อย ๆ อย่างนี้ดี..."

"นี่พูดจริงหรือปล่าวนี่ ชอบพูดเล่นเดี๋ยวใครเขาคิดว่าจริงหรอก (หัวเราะ) พูดได้ตรงนี้เดี๋ยวคนอื่นเขาไม่เข้าใจ ไม่ดีนะ..."

ความไม่มักใหญ่ใฝ่สูง เสียสละ และถ่อมตนของอาจารย์ประทับใจดิฉันมากหลายครั้ง

"ทำงานด้านวิชาการ เป็นครูผู้สอน มีแต่ดีกับดีนะต้อย เป็นประโยชน์แก่คน เป็นผู้บริหารน่ะนะ บางทีมีแต่แย่กับแย่... มีอะไรอีกหลายอย่างที่ผมว่า... ผมอยากมุ่งมั่นทำแต่วิชาการมากกว่า..."

"คนเป็นหัวหน้าต้องเสียสละให้ลูกน้อง เราต้องสนับสนุนเขาจึงจะถูก ความดีเราต้องยกให้เขาก่อนเสมอ..."

อารมณ์ขันที่อาจารย์มีอยู่เสมอก็ประทับใจยิ่ง

"นินทาผมกันอยู่หรือปล่าว อ้อ ชมเหรอ ดีนะดี งั้นชมต่อไปต้องชมบ่อย ๆ ล่ะ (พร้อมทั้งหัวเราะ) น่ารักมาก ๆ..."

"นี่ต้อย อย่าติดรูปหน้าห้อง (ศูนย์วิจัยและพัฒนาการอ่าน ที่อาจารย์ ดร.วิชัย ดิสสระ และอาจารย์อีกหลายท่านอุตส่าห์เสียสละยกให้) ให้มากนักล่ะ (หัวเราะ) ทำไมเหรอ ก็ผมว่ามันจะเหมือนโรงหนังนะ"

ในความฝัน ฝันว่าได้พบอาจารย์อยู่บ้านริมน้ำ หลังจากที่อาจารย์เสียไปแล้ว ก่อนจะกลับอาจารย์พูดว่า "ต้อย... ง่วงนอนภาษาอังกฤษ เขาว่าไงนะ..."

ทุกครั้งที่ดิฉันเดินเข้าไปในห้องทำงาน (ห้อง 607) ดิฉันยอมรับว่า อะไร ๆ มันขาดหายไปสักอย่างทุกครั้ง ขาดอาจารย์ ดร.ปรีชา ของเรา ขาดคนที่เคยเป็นที่ปรึกษา ผู้ใหญ่ที่แสนดีที่ดิฉันสบายใจทุกครั้งที่ได้ปรึกษาหารือ พูดคุย สบายใจทุกครั้งที่ได้รับคำแนะนำ และสบายใจทุกครั้งที่เห็นอาจารย์นั่งโต๊ะทำงานในห้องนั้น

บัดนี้ไม่มีแล้ว ไม่มีอาจารย์อยู่ ณ ที่นั้น มีแต่ ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ "อาจารย์ปรีชา" ในความทรงจำและความประทับใจที่ไม่มีวันลืมเลือน สิ่งใดที่ดิฉันจะทำให้ดวงวิญญาณของอาจารย์มีความสุขที่สุดและครอบครัวของอาจารย์ ที่ดิฉันจะมีโอกาสช่วยเหลือได้บ้าง ดิฉันจะไม่รีรอการกระทำนั้น ๆ เลย

ผศ.ดร.เสาวลักษณ์ รัตนวิชช์

"ดร. ปรีชา วงศ์ชูศิริ"

ระหว่างที่ตึก 3 กำลังได้รับการปรับปรุงซ่อมแซมเมื่อปีการศึกษา 2530 ดิฉันได้ย้ายตัวเองมาอาศัยนั่งในห้อง 12-608 ห้องทำงานเดียวกับ ดร.ปรีชา ทั้งอาจารย์ปรีชาและดิฉันเป็นคนชอบมาถึงที่ทำงานเช้า บางวันอาจารย์จะมาถึงก่อนดิฉัน และบางวันดิฉันจะมาถึงก่อนอาจารย์ ก็ราว ๆ 07.00 น. ถ้าดิฉันมาหลังอาจารย์ เมื่อย่างเท้าเข้าห้องจะพบอาจารย์นั่งอยู่ที่โต๊ะทำงานแล้ว กำลังง่วนอยู่กับการเขียน การอ่าน และการตระเตรียมการสอนของท่านอยู่อย่างขะมักเขม้น เราทักกันเพียงสวัสดีค่ะและสวัสดีครับ แล้วต่างคนต่างก็ง่วนอยู่กับงานของตน

มีหลายครั้งที่ดิฉันสงสัยในเรื่องบางอย่าง ดิฉันจะเป็นผู้ทำลายสมาธิ ดร.ปรีชา เอ่ยถามขอความเห็นความคิดจากอาจารย์ ดิฉันไม่เคยผิดหวังที่จะไม่ได้รับคำตอบจาก ดร.ปรีชา อาจารย์เป็นคนสุภาพมากและเป็นสุภาพบุรุษที่ดิฉันนับถือมากที่สุด ถ้อยคำความคิดเห็นต่าง ๆ ที่หลุดจากปาก ดร.ปรีชา มีลักษณะสมเป็นนักวิทยาศาสตร์ที่แท้จริง

จำได้ว่า ก่อน ดร.ปรีชาจะถูกขอยืมตัวไปทำงานที่ สสวท. ดิฉันได้ทำงานร่วมเป็นคณะกรรมการพิจารณาเค้าโครงวิทยานิพนธ์ของนิสิต อาจารย์ทำหน้าที่ประธานคณะกรรมการ อาจารย์มีวิธีพูดที่จะแนะนำนิสิตซึ่งนั่งตอบคำถามซักไซ้จากคณะกรรมการอีก 4-5 คน ได้อย่างดียิ่ง ดิฉันรู้สึกว่าได้เรียนรู้วิธีการซักถามและแนะนำนิสิตจากอาจารย์ได้หลายอย่าง หลายข้อและยังจดจำลักษณะวิธีการของอาจารย์ได้จนบัดนี้

ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ ได้จากไปอย่างกะทันหัน พวกเราในภาควิชาหลักสูตรและการสอนเสียดายและอาลัยอาจารย์ในหลาย ๆ อย่าง อาจารย์มีอายุอยู่ในวัยที่จะทำประโยชน์ให้แก่วงการศึกษาทางวิทยาศาสตร์อีกมาก อาจารย์มีความสุภาพ อ่อนน้อมถ่อมตน และมีความเป็นสุภาพบุรุษในตัวเต็มทุกระเบียดนิ้ว พวกเราในภาคหลักสูตรและการสอนคงจะคิดเช่นเดียวกับดิฉัน และยืนยันเห็นด้วยกับคำของดิฉัน พวกเราคิดเช่นเดียวกับคุณลลิดา ทำไม ทำไม คนดี ๆ คนมีความสามารถจึงอายุสั้น แต่เมื่อหวนนึกถึงคำสอนของพระท่าน เราก็ต้องยอมรับความจริงตามธรรมชาติ ไม่มีใครจะอยู่ได้นาน ถึงแม้จะอยากอยู่ ไม่มีใครอยากเจ็บป่วย แต่เขาก็ต้อง

เจ็บป่วย ไม่มีใครอยากแก่แต่เขาก็ต้องแก่ ทุกอย่างเป็นไปตามธรรมชาติ กฎแห่งกรรม ขณะยังไม่ตายให้ทำหน้าที่ในปัจจุบันให้ดีที่สุด ดร.ปรีชา ได้ทำหน้าที่อย่างดีที่สุดแล้ว ทั้งต่อศิษย์ ต่อเพื่อนร่วมงาน ต่อหน้าที่การงาน และต่อครอบครัว ต่อภรรยา ต่อบุตร พวกเราได้เห็นความเข้มแข็งทั้งของคุณลลิดาในวันอาบน้ำศพ วัดสวดพระอภิธรรมศพ และในวันทำบุญครบวันตายเจ็ดวัน ก็พอจะรู้ว่า อาจารย์ปรีชาได้สืบทอดส่งต่อความเข้มแข็งทางจิตใจมาสู่คุณลลิดาและบุตรธิดาเป็นอย่างมากนี่เอง ผลบุญจากกุศลกรรมที่อาจารย์ทำไว้ย่อมช่วยส่งให้อาจารย์อยู่ในภพที่ดี พวกเราในภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มศว.ประสานมิตรคิดเช่นนั้น ขอให้ดวงจิตวิญญาณของอาจารย์ได้รับทราบความรู้สึกอาลัยรักเคารพนับถือจากพวกเราด้วย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์จรีย์ สุวัตถี

ด้วยความเคารพและอาลัย

ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ เป็นอาจารย์ที่เพื่อนร่วมงานยกย่องอยู่เป็นเนืองนิจว่าเป็นอาจารย์ตัวอย่าง ท่านปฏิบัติตนในด้านการสอนด้วยความมุ่งมั่น ริเริ่ม และพัฒนา ท่านเป็นบุคคลที่ใครก็พอใจ สบายใจ เมื่อได้ร่วมทำงานด้วย นับครั้งไม่ถ้วนที่ท่านได้รับเชิญชวนให้ทำงานด้านการบริหารและก็บ่อยครั้งที่ท่านจะปฏิเสธงานบริหารด้วยเหตุผลจากน้ำใสใจจริงของการรักงานสายวิชาการ "รักงานครู" โดยแท้ เราในฐานะเพื่อนร่วมงาน สาขาวิชาการมัธยมศึกษา สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ศึกษา และชาวภาควิชาหลักสูตรและการสอน ขอแสดงความอาลัยและรำลึกถึงในการจากไปของท่าน ข้อคิดที่ได้จากท่านยามที่ท่านเป็นที่ปรึกษาของพวกเรา ล้วนแล้วแต่มีคุณค่ายิ่ง เป็นต้นว่า

"ถึงเราจะได้รับการยกย่อง ชมเชย แต่เราอย่าหลงตัว"

"เมื่อทำงานเสร็จแล้ว ควรถอยออกไปหนึ่งก้าว แล้วหันไปมอง"

"ตัวเราเท่านั้นที่จะทำให้ที่ทำงานเป็นสวรรค์"

เจ้าของสำนวนว่า....."นะ ๆ ๆ ๆ" ได้จากพวกเราไป คงเหลือไว้แต่ความทรงจำและผลงานของ ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ ตราบนานเท่านาน

ด้วยความเคารพและอาลัย

สมจิต สวธนไพบูลย์และคณะเพื่อนร่วมงาน

ภาควิชาหลักสูตรและการสอน

คณะศึกษาศาสตร์ มศว. ประสานมิตร

ครั้งแรกที่ก้าวเข้าสู่ภาควิชาหลักสูตรและการสอนของ มศว.ประสานมิตร ความรัก–ความอบอุ่นที่ศิษย์ได้รับจากท่านอาจารย์ ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ ในฐานะอาจารย์ที่ปรึกษากลุ่มการสอนวิทยาศาสตร์ ดุจประหนึ่งพ่อครู เต็มไปด้วยสายใยแห่งความสัมพันธ์ ช่วงเวลา 120 วัน ที่อาจารย์ได้ให้ไว้เป็นแนวทางครองตน ครองกาย ครองใจ ด้วยการกระทำโดยยึ่นไมตรีประสานแนวคิด สมถะโดดเด่น หนักแน่น สุภาพ แบบแห่งความเมตตา ปรารถนา ก่อให้เกิดพลังแก่ศิษย์เพื่อจุดเชื้อไฟแห่งการแสวงหาความเป็นไปของชีวิตอย่างเป็นระบบ

วันพฤหัสบดีที่ 22 กันยายน 2531 ตึก 12 ที่ห้อง 607 เวลา 09.00 - 12.00 น. ภาพแห่งความทรงจำ ศิษย์ยังจำเสมอว่า อาจารย์ได้ให้การบรรยายประกอบแนวคิดวิธีการทางวิทยาศาสตร์แก่ศิษย์เป็นกลุ่มย่อย ๆ ด้วยกิริยานุ่มนวล พยักหน้ารับฟังความคิดสลับเสริมความรู้อย่างมีความสุขกับงานสอน แม้เวลาล่วงเลยไปโดยไม่หยุดพักรับประทานอาหารเที่ยง ทั้ง ๆ ที่ในภาคบ่ายยังต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยการสอนรุ่นพี่ปี 2

วันจันทร์ที่ 26 กันยายน 2531 ตึก 9 ที่ห้อง 954 เวลา 13.00 น. ท่านอาจารย์ ดร.วิชัย ดิสสระ เข้าปฏิบัติการสอนวิชาการพัฒนาหลักสูตร พร้อมแจ้งข่าวอาการป่วยของอาจารย์ให้ศิษย์ทราบด้วยใบหน้าและแววตาที่วิตกกังวลทำให้เราทั้งหลายตกใจและประหลาดใจว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร

วันอังคารที่ 27 กันยายน 2531 หลังจากการเรียนสิ้นสุดลง ศิษย์พร้อมใจไปเยี่ยมอาจารย์ที่โรงพยาบาลพร้อมมิตร เราได้แต่เฝ้ามองด้วยความห่วงใย... ส่งพลังใจวิงวอน

วันพฤหัสบดีที่ 29 กันยายน ตึก 12 ที่ห้อง 607 เวลา 09.00 น. ศิษย์รอฟังข่าวและตั้งใจว่าจะไปให้กำลังใจอาจารย์กันอีก หากว่าเราเห็นท่านอาจารย์ ผศ.สมจิตร สวธนไพบูลย์ สวมชุดดำ เดินเข้าห้องสอนด้วยใบหน้าเศร้าสลด และในที่สุดท่านอาจารย์ รศ.สมจิตร สมัตถพันธุ์ ได้กล่าวด้วยเสียงอันสะกดกลั้นอารมณ์ในใจบอกเราด้วยเสียงที่แผ่วเบาว่า อาจารย์ได้เสียชีวิตจากโลกทางนี้ไปแล้ว ท่ามกลางแห่งความเงียบเหงาของห้องเรียนช่างยาวนานเหลือเกินในช่วงของการเรียนการสอน สำนึกทางใจของเราคล้ายกับว่า หัวใจของพวกเราได้หลุดลอยไป

ช่างรวดเร็วกะทันหัน ตั้งตัวแทบไม่ติดสำหรับการจากไปของอาจารย์ การพัฒนางานทางวิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาที่จะก้าวไปสู่วิทยาศาสตร์เพื่อปวงชนต้องมาสะดุด ชะงักด้วยขาดบุคคลที่เป็นกำลังสำคัญยิ่ง ในส่วนหนึ่งเป็นนักวิทยาศาสตร์และนักการศึกษา โดยที่วิทยาศาสตร์และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีใด ๆ ก็ไม่สามารถต่อรองหรือแม้แต่จะซื้อเวลาในการปฏิบัติหน้าที่ของอาจารย์ให้ยืดต่อไปได้

ศิษย์ทุกคนขอดำเนินตามแบบวิถีทางที่อาจารย์ได้ปฏิบัติแก่ศิษย์ แม้นได้เพียงในส่วนหนึ่ง ศิษย์ทุกคนก็จะขอจำไว้ว่า ช่วงชีวิตนี้มีโอกาสประเสริฐได้พบกับอาจารย์ และขอตราไว้ในดวงจิตของศิษย์ตลอดไป

ด้วยความอาลัย จากบัณฑิตศึกษา

กลุ่มการสอนวิทยาศาสตร์ - วิทยาศาสตร์ศึกษา ปี 2530-2531

แด่ ดร. ปรีชา ผู้ลาลับ

ภาพซ้อนภาพ เพียงจะย้ำ ซ้ำให้เห็น
อดีตเด่น ศึกษาศาสตร์ รั้วมอขอ
มีอาจารย์ ปรีชาร่วม รวมเหล่ากอ
นับคือหน่อ เนื้อปฐม ชมรมนี้

ภาพมนุษย์ สัมพันธ์ ท่านเยี่ยมยอด
รอยยิ้มลอด แว่นสง่า เปล่งราศี
เปี่ยมปิยะ วาจา ยามพาที
จิตไมตรี นับเป็นหนึ่ง เราซึ้งแล้ว

ภาพแห่งนัก วิชาการ งานศึกษา
ทั้งค้นคว้า เผยแพร่ ท่านแน่แน่ว
อิสสระ บริสุทธิ์ ดุจวางแนว
นำผองศิษย์ สว่างแวว วิชาการ

ภาพผู้บริหาร ฐานถึงยอด
รู้ตลอด รอยต่อ บริหาร
จากภาคถึง คณบดี ที่รับงาน
คือพยาน ศรัทธาพร้อม เราน้อมไว้

ภาพที่ท่าน สานทีม ทำงานร่วม
เป็นแม่แบบ เรารวม ริงานใหญ่
กับการเกาะ มือมั่น ก้าวกันไป
คือหนทาง ท่านให้ หัดเดินตาม

ภาพซ้ำภาพ ซ้อนนึก ระลึกถึง
ภาพยังซึ้ง อดีตหน่วง ให้ทวงถาม
ภาพเวียนวน ดุจดั่ง จะสั่งความ
กี่โมงยาม ภาพจะจาง แล้วล้างลับ

คณาจารย์ภาควิชาการมัธยมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น

แด่ ดร. ปรีชา วงศ์ชูศิริ บุรุษผู้มีอัธยาศัยดี

เมื่อดิฉันทราบข่าวว่าอาจารย์ ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ ถึงแก่กรรม ดิฉันมีความรู้สึกว่าได้สูญเสียเพื่อนร่วมงานที่แสนดีมากที่สุดไปคนหนึ่ง ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้สนิทสนมกับอาจารย์เป็นพิเศษ มิใช่แต่เท่านั้น ยังมีความรู้สึกต่อไปอีกว่า โลกนี้ได้สูญเสียคนดีไปอีกคนหนึ่ง คนดีในสังคมปัจจุบันที่ทำให้เราเกิดความรู้สึกเสียดายอย่างจริงใจและบริสุทธิ์ใจได้อย่างนี้มีไม่มากนัก เป็นคนดีที่ดิฉันอยากจะเขียนคำไว้อาลัยในงานศพ เพื่อประกาศความดีของอาจารย์ให้ปรากฏ แม้จะประจักษ์แก่บุคคลที่เคยรู้จักอาจารย์มาแล้วก็ตาม

เมื่อมีการพูดถึงเพื่อนร่วมงานในหน่วยงาน ดิฉันจะพูดถึง อาจารย์ ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ ว่าเป็นคนที่ดิฉันชื่นชมอัธยาศัยของอาจารย์มากที่สุด ดิฉันพูดอย่างนี้ตั้งแต่ดิฉันได้พบอาจารย์เป็นครั้งแรกที่คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ถึงแม้อาจารย์ย้ายมาทำงานที่ มศว. ประสานมิตรแล้ว ดิฉันก็ยังพูดคำนี้อยู่เสมอ ประหนึ่งว่า อาจารย์ยังอยู่ที่ขอนแก่น และใคร ๆ ก็เห็นพ้องต้องกันว่า "อาจารย์เป็นคนดี"

ก็จะไม่ให้ดิฉันพูดอย่างนี้ได้อย่างไร เมื่อทุกครั้งที่ดิฉันพบอาจารย์ เวลาเดินสวนกัน อาจารย์จะต้องกล่าวคำว่า สวัสดีครับ และโค้งศีรษะน้อย ๆ ก่อน ด้วยท่าทีที่เป็นมิตรอย่างมองเห็นความจริงใจ อาจารย์ทำอย่างนี้ตั้งแต่ก่อนที่อาจารย์จะเป็นคณบดี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และระหว่างที่อาจารย์ดำรงตำแหน่งคณบดี จนกระทั่งเมื่ออาจารย์ออกจากตำแหน่งแล้ว อาจารย์ก็ทำอย่างสม่ำเสมอเหมือนเดิม แสดงถึงบุคลิกที่สุภาพอ่อนโยนของอาจารย์อย่างแท้จริง ระหว่างที่อาจารย์เป็นคณบดี อาจารย์ก็ไม่เคยแสดงท่าทีว่าเหนือกว่าหรือเป็นผู้บังคับบัญชาแต่อย่างใด อาจารย์เป็นคนเสมอต้นเสมอปลายอย่างนี้

ความน่าชื่นชมของอาจารย์อีกประการหนึ่งก็คือ อาจารย์เป็นคนที่รับฟังอย่างสุขุม และให้ข้อคิดอย่างมีเหตุผลแบบนุ่มนวล ดิฉันสามารถที่จะสนทนากับอาจารย์ได้เป็นชั่วโมง โดยไม่รู้สึกเครียด เพราะอาจารย์จะยิ้มรับฟังให้ข้อคิด และเล่าเรื่องต่าง ๆ ให้ฟังด้วยน้ำเสียงนุ่มนวล

ระหว่างที่อาจารย์เป็นคณบดี ถ้าเข้าไปพบ อาจารย์ก็ไม่เคยแสดงกิริยาให้รู้สึกว่า มีหนังสือที่ต้องเซ็นมาก ไม่มีเวลาจะให้พบ ถึงแม้ว่าจะมีสมุดเสนอเซ็นวางอยู่หลายเล่มก็ตาม อาจารย์จะยังคงยิ้มและให้คำปรึกษาอย่างสุภาพ นุ่มนวล จนกว่าจะลากลับ

ตลอดเวลา 4 - 5 ปีที่รู้จักกับอาจารย์ที่ขอนแก่น อาจารย์ไม่เคยทำให้ดิฉันเกิดความรู้สึกโกรธหรือไม่พอใจเลยแม้แต่น้อยนิด ซึ่งดิฉันประทับใจมาก และรู้สึกโชคดีที่มีโอกาสได้รู้จักกับคนดีอย่างนี้ ดิฉันไม่เคยเห็นอาจารย์แสดงความโกรธใครด้วย อาจารย์จะใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์

ดิฉันภาคภูมิใจแทนครอบครัวของอาจารย์เป็นอย่างยิ่ง ที่มีลูก มีพี่น้อง มีสามีและมีพ่อที่เป็นคนดีอย่างนี้ คนเก่งในโลกนี้มีมากและอาจารย์ก็เป็นคนเก่งคนหนึ่งในจำนวนนั้น แต่อาจารย์เป็นคนดีด้วยซึ่งคนเก่งบางคนอาจจะเป็นไม่ได้ จึงเป็นสิ่งที่ควรภาคภูมิใจ เพราะอาจารย์เป็นทั้งคนเก่งและคนดี ซึ่งนับว่าถึงพร้อม

ใคร ๆ มักจะพูดกันว่า หนังสืองานศพมักจะเขียนกันแต่สิ่งที่ดี ๆ แต่สำหรับอาจารย์ ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริแล้ว ถึงแม้ตอนมีชีวิตอยู่ ดิฉันก็ยังพูดถึงอย่างจริงใจได้แต่เพียงสิ่งดี ๆ แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น และบัดนี้ก็คงจะพูดได้ตลอดไปไม่มีวันที่จะเปลี่ยนแปลงได้อีกแล้ว

อาจารย์จากโลกนี้ไปโดยฝากความรู้สึกที่ดีไว้กับครอบครัว เพื่อนฝูง และลูกศิษย์ คนดีอย่างอาจารย์แม้จะจากไปก็ไปโดยสงบ และคงจะมีความสุขในสัมปรายภพอย่างแน่นอน

รองศาสตราจารย์ลัดดา อะยะวงศ์
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

สามวันแห่งความหวัง

แม้จะเป็นเพื่อนร่วมงานกันเพียงสองปี
แม้จะมิได้ร่วมงานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
แต่ก็มีความคุ้นเคยกันเพราะชอบสนทนาเกี่ยวกับวิชาการโดยเฉพาะด้าน ''ความคิด''
เมื่อทราบว่าอาจารย์ป่วยอย่างฉับพลันก็รู้สึกตกใจและเสียดายมาก
แวบแรกเสียดายที่ประเทศชาติต้องขาดผู้ที่มีประสิทธิภาพและเป็นกำลังอันสำคัญไป
แวบต่อมาเสียดายแทนเพื่อนร่วมโครงการทั้งหลายของอาจารย์
เพราะคุณงามความดีด้าน ''สปิริต'' ในการทำงานเป็นที่ประจักษ์มาช้านานแล้ว
การกล่าวถึงคุณงามความดีของอาจารย์จึงมิใช่การสรรเสริญผู้จากไปตามธรรมเนียม

เมื่อได้มีโอกาสคุ้นเคยกับครอบครัวของอาจารย์ในวาระวิกฤต
ก็รู้สึกเสียดายแทนครอบครัวของอาจารย์เป็นที่สุด
และรู้สึกประทับใจในการต่อสู้เพื่อให้อาจารย์อยู่รอดยิ่งนัก
คงเป็นเพราะความเด็ดเดี่ยวแน่วแน่ของคุณลลิดา
ทำให้คุณหมอพยายามต่อลมหายใจให้ ทั้ง ๆ ที่หมดหวังแล้ว
คุณลลิดายอมรับที่จะแบกภาระและความลำบากทุกประการตลอดไป
ขอเพียงให้อาจารย์มีชีวิตอยู่
คุณลลิดากล่าวว่า ''นี่คือเรื่องของคุณธรรม''
''ลูก ๆ จะได้เรียนรู้ว่าคนเราต้องรับผิดชอบและปฏิบัติต่อกันเช่นไร''

ในระยะแรกที่ลมหายใจกลับคืนมาใหม่ ๆ
ทุกคนมีความหวังเมื่อทราบว่าการเต้นของหัวใจและความดันดีขึ้น
หากอาจารย์อยู่รอด ทุกคนก็อยากให้อาจารย์อยู่ได้อย่างปกติที่สุดเท่าที่จะทำได้
มีเพียงปาฏิหารย์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เท่านั้นที่บันดาลได้

และเชื่อว่าผู้ที่ทำคุณงามความดีมาตลอดชีวิตน่าจะได้รับสิ่งที่ดีบ้าง
คุณลลิดาดั้นด้นไปทุกหนทุกแห่งที่มีความศักดิ์สิทธิ์และมีเมตตา
"จะพยายามรวมฟางทุกเส้นให้เป็นพ่อนเพื่อช่วยอาจารย์ในยามนี้"
คุณลลิดาทำงานนี้แข่งกับเวลาด้วยความเข้มแข็ง
เรารู้สึกว่าอาจารย์คงอยู่รอดด้วยดี
แม้มิอาจปราดเปรื่องเป็นที่พึ่งของสังคมดังแต่ก่อน
ก็ขอให้อาจารย์อยู่เป็นขวัญและกำลังใจของครอบครัวก็พอแล้ว

วันสุดท้ายของความหวังคือ 28 กันยายน 2531
เรายังเปี่ยมด้วยความหวัง
เราไปวัดอโศการามเพื่อทำพิธีสวดทิพยมนตร์
เพื่ออวยพรให้ผู้ป่วยมีความสงบสุข
และเป็นกำลังใจแก่ผู้เกี่ยวข้อง
พระอาจารย์มิได้ให้ความหวังอะไรแก่เรา
นอกจากนี้ยังเตือนให้ยอมรับในกฎแห่งธรรมชาติ
เรากราบลาด้วยความเคารพและมีจิตใจที่แช่มชื่น

ในท่ามกลางความรู้สึกไม่แน่นอน
ก็ยังนึกอยู่เสมอว่าอาจารย์คงอยู่รอดแน่ ๆ
จึงสัพยอกว่า "คุณลลิดาเหมือนนางทมยันตี"
"นางทมยันตีผู้ดั้นด้นติดตามเขอชีวิตพระนล"
คุณลลิดากล่าวว่า "อาจไม่จบลงด้วยดีดังในเรื่องนั้นหรอก"
อย่างไรก็ตามเราพยายามนำทุกสิ่งที่เกิดขึ้นมามองในแง่ดี
ไม่ว่าจะมีอะไรเกิดขึ้น ถ้าเราประคับประคองสถานการณ์ให้ดี
เราก็จะเรียนรู้จากมัน "We grow from it."
ดูเหมือนเราพยายามเตือนใจสอนใจกันอยู่ตลอดเวลา

ในที่สุดเราก็เผชิญสภาวะแห่งความเป็นจริง

เมื่อกลับไปถึงบ้านได้รับโทรศัพท์ตามตัวให้รีบไปโรงพยาบาล

คุณลลิดาขับรถไปปลอบใจปลอบขวัญลูกไปพลาง

แสนประทับใจในความน่ารักของหนูน้อยทั้งสามคน

แก่นวิทย์ - คณาขวัญ - คณรักษ์

ทุกคนรับฟังคุณแม่อย่างสงบ

แม้ดวงใจน้อย ๆ ของหนูเหล่านั้นจะร้องไห้คร่ำครวญ

แต่ก็ปรากฏเพียงน้ำตาปริ่มตาและคำพูดที่สะท้อนถึงความน้อยใจ

"ทำไมต้องเกิดกับเด็ก ๆ อย่างเรา"

จริงซี มันช่างโหดร้ายสำหรับความรู้สึกของเด็กนัก

คุณลลิดาปลอบและให้กำลังใจแก่ลูก

"ยังมีเด็กอีกมากที่เหมือนพวกเรา

คุณพ่อจากเราไปตั้งแต่วันอาทิตย์แล้วนะลูก

เราขอให้คุณหมอช่วยยืดเวลาให้คุณพ่ออยู่กับเราอีกพัก

เมื่อไรที่ต้องจากเราไปจริง ๆ เราก็ต้องยอมให้คุณพ่อไปนะลูก"

คำกล่าวที่มักจะย้ำอยู่เสมอก็คือ

"ทุกคนรักคุณพ่อเพราะเป็นคนดีมาก

ลูก ๆ ก็ควรเอาอย่างคุณพ่อ คือเป็นคนดี

ตอนนี้ก็เป็นเด็กดี ตั้งใจเรียนและช่วยกันดูแลกันแทนคุณพ่อ"

เมื่อถึงโรงพยาบาล เราไม่ทันได้ดูใจอาจารย์

พบแต่ความโศกร่ำพิไรรำพันของมวลญาติ

เสมือนจะย้ำให้ตระหนักถึงความจริงแห่งชีวิต

ความจริงที่เราไม่อยากยอมรับ......

ความจริงที่เราหลีกเลี่ยงไม่ได้......

นี่คือที่สุดของสามวันแห่งความหวัง

ทุกชีวิตยังคงต้องดำเนินต่อไป

เชื่อว่าวิญญาณของอาจารย์คงไปสู่สุคติ

เชื่อว่าคุณลลิดาจะสามารถนำครอบครัวได้อย่างเข้มแข็งต่อไป

เชื่อว่าตัวแทนของอาจารย์ทั้งสามคน

จะสืบทอดความดีงามตามเจตนารมณ์ของอาจารย์ได้เป็นอย่างดี

เพราะได้เห็นแบบอย่างอันดีมาตลอดชีวิตเยาว์วัยของเขา

ทั้งมวลคือความประทับใจที่ดีงามซึ่งได้รับในช่วงสามวันแห่งความหวัง

"เพื่อนร่วมงาน"

4 ต.ค. 2531

คำไว้อาลัย

ประมาณ 3 ทุ่มเศษคืนวันพุธที่ 28 กันยายน 2531 คุณครูโมมาที่บ้าน แจ้งข่าวว่า อาจารย์ ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ เสียชีวิตเสียแล้วที่โรงพยาบาลพร้อมมิตร ผมรู้สึกตกใจและไม่อยากจะเชื่อว่าเป็นเรื่องจริง เพราะผมเพิ่งพบ ดร.ปรีชา เดินกลับบ้านก่อนหน้านี้ได้ไม่กี่วัน จนกระทั่งได้ทราบรายละเอียดว่า ดร.ปรีชาเกิดเป็นลมอย่างปัจจุบันทันด่วนเมื่อบ่ายวันอาทิตย์ที่ 25 กันยายน 2531 ต้องถูกนำส่งโรงพยาบาลและไม่รู้สึกตัวตลอดมาจนเสียชีวิต ผมกับ ดร.ปรีชา รู้จักกันมาตั้งแต่เรารับราชการเป็นอาจารย์สอนอยู่ที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมาสนิทสนมกันมากขึ้นเมื่อ ดร.ปรีชา ดำรงตำแหน่งคณบดีคณะศึกษาศาสตร์ ส่วนผมเป็นคณบดีคณะแพทยศาสตร์ ในหน้าที่จะต้องเข้าร่วมประชุมและติดต่อประสานงานกันเป็นประจำ นอกจากนั้นเราทั้งสองยังมีความเป็นอยู่เหมือนกัน คือ ครอบครัวอยู่กรุงเทพฯ ดังนั้นเกือบทุกคืนวันศุกร์เราจะขึ้นรถทัวร์กลับมาหาครอบครัวที่กรุงเทพฯ และขึ้นรถทัวร์กลับขอนแก่นในคืนวันอาทิตย์พร้อม ๆ กัน ระยะนั้น ดร.ปรีชามีบ้านอยู่แถวหัวลำโพง ส่วนผมอยู่ที่หมู่บ้านปรีชา ถนนพัฒนาการ ต่อมา ดร.ปรีชา คุณแม่และน้อง ๆ ได้มาซื้อที่ในหมู่บ้านเมืองทอง 2 โครงการ 3 สร้างโรงเรียนอนุบาล ผมก็นำลูก ๆ มาเข้าเรียนในโรงเรียนนี้ จนสุดท้ายเมื่อ พ.ศ.2525 ก็ได้มาซื้ออยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน ดร.ปรีชา ได้ขอย้ายมารับราชการเป็นอาจารย์อยู่ที่มหาวิทยาลัยศรี-นครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ส่วนผมลาออกจากราชการเนื่องจากมีปัญหาทางสุขภาพ เราจึงมาอยู่บ้านใกล้ ๆ กันและได้พบปะกันอยู่เสมอ ๆ ดร.ปรีชาเป็นคนขยันทำงาน มีความเป็นอยู่อย่างสมถะ นิสัยสุภาพอ่อนน้อม เป็นที่รักใคร่ชอบพอของคนทั่วไปและโดยเฉพาะตัวผมและครอบครัว การจากไปอย่างกะทันหันของ ดร.ปรีชา ทำให้พวกเราต้องเศร้าสลดใจ และรู้สึกเสียใจร่วมกับครอบครัวของ ดร.ปรีชา เป็นอย่างมาก เพราะทุกคนเป็นที่ชอบพอและรักใคร่นับถือกับครอบครัวเราเป็นอย่างดี คุณธรรมและความดีของ ดร.ปรีชา จะเป็นเครื่องเตือนใจให้เราระลึกถึงท่านตลอดไป โดยไม่มีวันลืม

รศ.น.พ.สมบัติ ชัยเพ็ชร

213/13 ถนนพัฒนาการ

เมืองทอง 2/3 พระโขนง กทม.10250

4 พฤศจิกายน 2531

ระลึกถึงน้องชาย ....อาจารย์ปรีชา วงศ์ชูศิริ

เมื่อนับเวลาที่เราได้รู้จักกัน จำได้ว่าไม่ต่ำกว่า 10 ปีแล้ว ยิ่งเมื่อได้ทำงานร่วมกันนาน ๆ เข้า พี่มีความรู้สึกภูมิใจอยู่เงียบ ๆ ว่า ได้น้องชายมาอีกคนหนึ่ง น้องชายผู้มีความอาทรต่อพี่สาวที่แสดงให้เห็นได้ทั้งเจตนาและพฤติกรรมว่า หากพี่สาวมีปัญหา ไม่ว่าด้านวิชาการด้านการจัดการ หรือด้านบุคลากร น้องชายคนนี้จะอยู่ร่วมแก้ปัญหารับผิดชอบด้วยกันตลอด จำได้หรือไม่ว่า ครั้งหนึ่งเราเคยล้มลุกคลุกคลานกันมาในเรื่องการจัดการเรียนการสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ สำหรับระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยเฉพาะตอนที่เรากำลังทำวิจัยและประเมินทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียน ทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมต้น ตอนนั้นเพื่อน ๆ ในสาขารวมทั้งตัวพี่เองก็ไม่ค่อยรู้เรื่องการศึกษา เราได้ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญหรืออ่านตำราหรือค้นคว้าหารายงานวิจัยจากต่างประเทศเท่านั้น โชคดีเป็นของสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไปของ สสวท. ที่ได้อาจารย์มาร่วมทีมทำงานด้วย อาจารย์มีทั้งความรู้และประสบการณ์ในเรื่องการศึกษาวิทยาศาสตร์เป็นอย่างดี จึงสอนพี่สาวและเพื่อน ๆ ในทีมให้หูตากว้างขึ้นจนเราสามารถทำงานเหล่านั้นได้จนสำเร็จ อาจารย์ก็รู้ดีว่าพี่ไม่มีความรู้ด้านนี้และเป็นคนที่ทนอะไรที่มีการอธิบายยาว ๆ และใช้คำศัพท์ที่ต้องเปิดพจนานุกรมถึง 2 - 3 ครั้งไม่ค่อยได้ แล้ววิชาการศึกษาซึ่งเกี่ยวกับการเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กก็ช่างเต็มไปด้วยศัพท์วิชาการที่ทำให้เกิดความลำบากที่จะทำความเข้าใจ ประกอบกับเราชอบขัดคอและโต้แย้งเสมอ ๆ จนป่านนี้พี่เองก็ไม่รู้ว่าได้ทำให้น้องชายโกรธบ้างไหม บางครั้งโดนพี่สาวหลอกเอาก็มี วันนี้บอก โอเค ๆ เข้าใจแล้ว แต่จริง ๆ ไม่เข้าใจหรอก เพราะวันรุ่งขึ้นเราก็จะไปรบกวนให้อธิบายต่อ น้องชายคนนี้ก็ช่างน่ารัก ไม่เคยที่จะต่อว่าหรือทำท่าไม่พอใจ พยายามอธิบายซ้ำอีก อดทนสอนให้พวกเราโดยเฉพาะพี่สาวซึ่งมีความรู้ด้านนี้น้อยมาก ให้มีความเข้าใจ หลักการ ปัญหา วิธีจัดการเรียนการสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ตลอดจนกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ จนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ร่วมอภิปราย ให้สัมภาษณ์ หรือเสนอความคิดเห็นร่วมกับนักวิชาการอื่น ๆ ได้

เมื่อพี่มารับตำแหน่งหน้าที่ซึ่งมีความรับผิดชอบสูงขึ้น ก็โชคดีที่ได้น้องชายซึ่งรับผิดชอบในตำแหน่งรองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการของ สสวท. อยู่ในขณะนั้นพอดี ได้ช่วยเป็นกำลังสำคัญร่วมทำงานอย่างเต็มใจและเสียสละ ทั้ง ๆ ที่อาจารย์ก็ไม่ใช่พนักงานประจำของ สสวท. พี่จำ

ได้ที่อาจารย์พูดว่า ไม่ทราบว่าเพราะอะไร ผมรัก สสวท. จริง ๆ จึงอยากเห็นความเจริญก้าวหน้าของ สสวท.ยิ่งกว่านี้ ดังนั้นหากพวกเราทุกคนรักกัน มีความจริงใจ และร่วมกันทำงานหนักจะสู้กับปัญหาได้เสมอ ในระยะแรกที่พี่กลับจากต่างประเทศมารับตำแหน่งใหม่ ทำให้พี่ขาดข้อมูลที่ต่อเนื่องทั้งด้านวิชาการ บุคลากร การบริหารงาน ตลอดจนผู้ใหญ่หลายท่านที่เกี่ยวข้องในวงการศึกษาวิทยาศาสตร์ แล้วใครล่ะที่มีความบริสุทธิ์ใจและได้ช่วยเป็นมือขวาให้พี่ ดูแลให้ข้อมูลและให้คำปรึกษาที่ชอบด้วยเหตุผลเสมอมา จำได้ไหมว่า ที่หลาย ๆ ครั้งเราสองคนต้องไปพบท่านผู้ใหญ่เพื่ออธิบายโครงการ พสวท. ของสถาบันฯ ให้ท่านเข้าใจและให้การสนับสนุน หรือครั้งที่เราตื่นเต้น ดีใจที่สุดเมื่อเราช่วยกันจน สสวท. ได้กองทุนมัตซุชิต้ามาตั้งมูลนิธิ พสวท. พี่ได้น้องชายคนนี้แหละเป็นกำลังใจและกำลังปัญญาในการทำงานทั้งกับผู้ใหญ่และผู้น้อย อาจารย์เป็นคนอ่อนน้อม เป็นสุภาพบุรุษ โอบอ้อมอารี และมีความสามารถสูง อาจารย์ประพฤติปฏิบัติอย่างดีเยี่ยมกับพนักงาน สสวท. พี่ภูมิใจที่อาจารย์สามารถจูงใจให้พนักงานของเราทำงานร่วมกันได้เพียงด้วยการขอร้องมากกว่าจะเป็นสั่งการ ความจริงใจต่อลูกน้องไม่จุกจิกจู้จี้ประกอบกับความมีน้ำใจที่พร้อมจะให้ความช่วยเหลือหรือแนะนำปรึกษา ทั้ง ๆ ที่ตนเองต้องมีความเหนื่อยยากหนักหนา จึงทำให้ทุกคนรักอาจารย์มาก ซึ่งอาจารย์คงรับทราบด้วยญาณวิถีทางใดทางหนึ่งแล้วเมื่อวันที่ 29 กันยายน 2531

ก็แล้วอะไรกันนี่ จึงเกิดการพลัดพรากและสูญเสียน้องชายไป พี่ยังจำได้ว่าเป็นต้นสัปดาห์ที่เราปรึกษาถึงโครงงานใหม่ ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการมอบให้ สสวท.เป็น National Focal Point เราทำงานกันจนทุ่มครึ่งได้กระมังจึงได้ไปรับประทานข้าวเย็น ก็เพิ่งพบกันคุยกันอยู่หยก ๆ แต่พอวันอาทิตย์ คุณลลิดาโทรศัพท์มาพูดเรื่องร้ายที่เกิดกับอาจารย์ พี่ตกใจมาก ไม่อยากรับฟัง ไม่เชื่อ ทำไมจึงเป็นเช่นนี้ ทำไมจึงเกิดสิ่งที่ไม่มีใครต้องการเลยในเวลาที่ยังไม่เหมาะสม นี่หากอาจารย์ยังมีชีวิตอยู่เราก็คงถกกันอีกแล้วถึงความหมายของคำว่าเหมาะสม เพราะไม่รู้ว่าแปลว่าอะไร หมายความว่าอย่างไร นี่แหละคำตอบได้แล้ว จากการที่อาจารย์จากพวกเราไปในเวลาที่ยังไม่เหมาะสม เห็นได้ง่าย ๆ คือ ครอบครัวของอาจารย์ยังไม่ได้เตรียมตัวให้พร้อมที่จะรับรู้เรื่องนี้ มหาวิทยาลัยได้มอบหมายงานให้ทำ รวมทั้ง สสวท. ซึ่งอาจารย์มีทั้งความรักและตั้งใจทำความเจริญก้าวหน้าให้ก็ได้มีสัญญากับอาจารย์หลายเรื่อง ทั้ง

โครงการ พสวท. มูลนิธิ พสวท. และโครงการที่ สสวท.จะเป็นNational Focal Point โดยปกติเมื่ออาจารย์ติดค้างงานกับใครไว้ อาจารย์จะตามใช้ให้จนหมด ฉะนั้นตั้งแต่นี้งานที่ติดค้างใคร ๆ ไว้หลายเรื่อง อาจารย์คงจะมาดูแลเป็นกำลังใจให้เช่นเคย พี่ไม่ลืมสัญญาที่น้องชายได้ให้ไว้ว่า ตราบใดที่พี่สาวคนนี้ยังทำงานโครงการเรื่องใดก็ตาม ผมจะมาช่วย อาจารย์ปรีชา...พี่ยังรอความช่วยเหลือจากน้องอยู่ และพี่หวังว่าอาจารย์คงรักษาสัญญาที่ให้ไว้

เราไม่ใช่พี่น้องกัน แต่เรามีความสนิทสนมกันเหมือนพี่น้องที่คลานตามกันมา น้องชายคนนี้ให้ความเคารพรักพี่สาวเสมอมา ไม่ว่าพี่จะอยู่ในตำแหน่งใด ๆ พี่ภูมิใจที่มีน้องชายอีกคนหนึ่งที่น่ารักทั้งกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม และเป็นผู้ที่ประกอบแต่ความดีเสมอมา อาจารย์ไม่เคยทำร้ายหรือเป็นศัตรูกับใครเลย แต่ครั้งนี้ช่างเป็นความร้ายรุนแรงที่ส่งผ่านอาจารย์มาให้แก่พวกเรา นับแต่นี้ไป สสวท. ได้ขาดผู้ที่เสียสละ จริงใจ และมีน้ำใจรัก สสวท.ไป 1 คนแล้ว

พี่ขอตั้งจิตอธิษฐาน ขอให้คุณความดีของอาจารย์ปรีชา วงศ์ชูศิริ จงปรากฎในความทรงจำของพวกเราทุกคนและขอให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของอาจารย์จงสถิตย์สุขอยู่ในสัมปรายภพตลอดกาล

ยุพา ตันติเจริญ

นับตั้งแต่อาจารย์ ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ ได้มาร่วมงานที่สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.)เมื่อ พ.ศ.2520 และได้ดำรงตำแหน่งรองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ ในระหว่าง พ.ศ.2526 - 2530 อาจารย์ได้ทุ่มเทเวลาในการทำงานให้แก่ สสวท. อย่างเต็มที่และสม่ำเสมอ แม้อาจารย์จะได้กลับไปปฏิบัติงานที่ มศว.ประสานมิตรแล้ว ก็ยังคงเป็นที่ปรึกษาของ สสวท. อยู่ อาจารย์เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ทางวิชาการทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์และการศึกษาวิทยาศาสตร์เป็นอย่างดี เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรวิทยา-ศาสตร์และเทคโนโลยีของสถาบันฯ และได้ร่วมงานสำคัญงานหนึ่งคือ โครงการพัฒนาและส่งเสริมผู้มีความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (พสวท.) ซึ่งเป็นงานที่มุ่งพัฒนาเยาวชนที่มีความสามารถพิเศษทางวิทยาศาสตร์ ให้ได้มีโอกาสพัฒนาศักยภาพให้ได้สูงสุด อาจารย์ได้ช่วยวางแผนดำเนินงานแก้ปัญหา และเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงงานของ สสวท.และ พสวท. ให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ

ความเป็นนักวิชาการ เป็นผู้มีความคิดในเชิงสร้างสรรค์ มีใจกว้างรับฟังความคิดเห็นของผู้ร่วมงาน อีกทั้งยังมีเมตตาธรรม มีน้ำใจและจริงใจต่อผู้ร่วมงาน ทำให้ผู้ได้ทำงานใกล้ชิดกับอาจารย์ได้ให้ความเชื่อถือ และไว้วางใจมาปรึกษาและขอคำแนะนำจากอาจารย์อยู่เป็นนิจ การจากไปของอาจารย์ก่อนเวลาอันควร และโดยไม่คาดฝันเช่นนี้ ทำให้พวกเราทุกคนมีความเสียดายและอาลัยเป็นอย่างยิ่ง นอกจากพวกเราจะสูญเสียนักวิชาการชั้นนำแล้ว เรายังสูญเสียมิตรและเพื่อนร่วมงานไปพร้อม ๆ กันอีกด้วย

ขอกุศลผลบุญ และผลงานที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติที่อาจารย์ได้บำเพ็ญมาโดยตลอดได้อำนวยผลให้อาจารย์ ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ มีความสุขสงบในสัมปรายภพ

(นางสาวมานี จันทวิมล)

รองผู้อำนวยการ รักษาการในตำแหน่ง

ผู้อำนวยการสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ระลึกถึง ดร. ปรีชา วงศ์ชูศิริ

ความดี และความจริงใจที่ ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ มีต่อพวกเราและทุก ๆ คน จะอยู่ในความทรงจำของพวกเราตลอดไป

น้อง ๆ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป

สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ขอให้คุณความดีที่อาจารย์ ดร. ปรีชา
ได้กระทำตลอดมา ได้ดลบันดาลให้
ดวงวิญญาณของอาจารย์สู่สุขคติ

สาขาวิชาคณิตศาสตร์ สสวท.

ย้อนระลึกถึง

ดร. ปรีชา วงศ์ชูศิริ

ดิฉันเริ่มรู้จัก ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ ประมาณปี พ.ศ.2523 โดยในช่วงนั้นทั้ง ดร.ปรีชา และดิฉันต่างก็ไปช่วยงานของสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) ในฐานะผู้ชำนาญสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป ซึ่งงานหลักของเราคือการพัฒนาหลักสูตร แบบเรียน คู่มือครู สื่อต่าง ๆ และการวิจัยเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น การทำงานดังกล่าวต้องมีการพูด คุย ประชุมอภิปราย และวางแผนงานต่าง ๆ ร่วมกันอยู่เสมอ ทำให้ทุกคนในสาขาฯ ทั้งพนักงานประจำและพนักงานสมทบ (ผู้ชำนาญ) มีความใกล้ชิดกันมาก

ดร.ปรีชา เป็นรุ่นพี่ที่มีความสุภาพ นุ่มนวล ไม่โผงผาง ไม่ก้าวร้าว มีความเป็นมิตรให้กับทุก ๆ คน มีความพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือและให้คำแนะนำแก่ทุก ๆ คน ที่ต้องการความช่วยเหลือ รวมทั้งมีความรู้ความสามารถทางวิชาการอย่างยิ่ง ท่านจึงได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการและรักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในเวลาต่อมา

ปีการศึกษา 2526 ดิฉันได้ลาราชการเพื่อศึกษาต่อ ในระหว่างนั้นมีหลายครั้งที่ดิฉันมีภารกิจต้องไป สสวท. ทำให้ได้มีโอกาสพบท่านด้วย และแน่นอนเมื่อพบท่าน ดิฉันก็จะได้พบรอยยิ้ม ความสุภาพ และมิตรภาพจากท่านซึ่งมีอยู่อย่างสม่ำเสมอ คำถามที่ท่านมักจะถามดิฉันบ่อย ๆ คือ "เป็นไงบ้างครับ อาจารย์เตือน ไปถึงไหนแล้ว มีอะไรที่ผมพอจะช่วยได้ บอกเลยนะครับ"

ปีการศึกษา 2529 ดิฉันมีสิ่งที่ต้องให้ท่านช่วยจริง ๆ ดิฉันได้ขอความกรุณาให้ท่านรับเป็นหนึ่งในผู้เชี่ยวชาญพิจารณาเครื่องมือวิจัยอันเป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ ท่านรับเป็นผู้เชี่ยวชาญให้โดยไม่ลังเล และเมื่อถึงกำหนดนัดหมายท่านก็ได้พิจารณาตรวจแก้ให้แล้วเสร็จตามกำหนด

ปีการศึกษา 2530 ดิฉันมีสิ่งที่ต้องให้ท่านช่วยอีกครั้ง คราวนี้ทางคณะกรรมการบริหารหลักสูตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ขอเชิญท่านเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก ดำเนินการสอบวิทยานิพนธ์ของดิฉัน

ตลอดระยะเวลาประมาณ 8 ปีที่ดิฉันได้รู้จักท่านทั้งในฐานะเพื่อนร่วมงาน ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาเครื่องมือวิจัย ตลอดจนกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในการสอบวิทยานิพนธ์นั้น ความสุภาพ นุ่มนวล และมิตรไมตรีของท่านนั้นมีอยู่อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งลักษณะเช่นนี้ท่านมิได้มีให้กับใครคนใดคนหนึ่ง หรือกลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น แต่ท่านมีให้กับทุก ๆ คน เราพูดกันว่า "ท่านเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นสามีที่ดีของภรรยา เป็นพ่อที่ดีของลูก เป็นครูที่ดีของศิษย์ เป็นเพื่อนร่วมงานที่ดีของทุก ๆ คน และเป็นประชาชนที่ดีของประเทศชาติ"

วันที่ 18 กันยายน พ.ศ.2531 ดิฉันได้โทรศัพท์ถึงท่าน เรียนท่านว่าจะนำวิทยานิพนธ์ไปมอบให้ท่านที่ประสานมิตร ท่านได้ทวงว่า "เมื่อไรจะไปพูดเรื่องการจัดประสบการณ์ทางวิทยาศาสตร์สำหรับเด็กก่อนประถมศึกษาให้คณะครูที่โรงเรียนอนุบาลศรีเสริมวิทย์ฟัง" ดิฉันได้เรียนท่านว่า "พร้อมแล้วค่ะ" แล้วได้นัดหมายกับท่านว่า ปิดภาคเรียนที่ 1 นี้ คือประมาณกลางเดือนตุลาคม ดิฉันจะไปพูดที่โรงเรียนอนุบาลศรีเสริมวิทย์

วันที่ 21 กันยายน พ.ศ.2531 ดิฉันได้นำวิทยานิพนธ์ไปวางไว้ที่โต๊ะท่านที่ประสานมิตร โดยไม่ได้รอพบท่าน เพราะต้องลงเวลาทำงานที่วิทยาลัยครูสวนสุนันทา ซึ่งได้เรียนท่านไว้ทางโทรศัพท์แล้ว

วันที่ 27 กันยายน พ.ศ.2531 ดิฉันได้รับโทรศัพท์จากเพื่อนที่ สสวท. บอกว่าท่านป่วยกะทันหัน และอยู่ที่โรงพยาบาลพร้อมมิตร ดิฉันได้ฟังรายละเอียดของอาการป่วยแล้วตกใจมาก และครุ่นคิดว่า ทำไมหนอคนดี ๆ มีความสามารถ และมีประโยชน์ต่อประเทศชาติจึงต้องเป็นเช่นนี้

เช้ามืดของวันรุ่งขึ้น คือวันที่ 28 กันยายน พ.ศ.2531 ดิฉันฝันเห็น ดร.ปรีชา นอนอยู่และสวมถุงเท้า ในฝันนั้นดิฉันกราบตรงเท้าท่าน แล้วสะดุ้งตื่น รู้สึกใจไม่ดี ระหว่างนั่งรถไปทำงานก็ได้วอนขอต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ ดร.ปรีชา รอดชีวิตจากการป่วยครั้งนี้ และขอให้เป็นการรอดชีวิตชนิดที่สามารถทำงานให้ประเทศชาติได้เหมือนเดิมต่อไป ต่อมาประมาณสองทุ่มครึ่งของคืนนั้น ดิฉันก็ได้รับโทรศัพท์บอกข่าวการเสียชีวิตของท่าน ดิฉันตกใจ มึนงง รู้สึกมือเย็นและใจเต้นแรง สุดเสียดายที่คนดี ๆ ของทุก ๆ คนและของประเทศชาติซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญยิ่งท่านนี้ต้องจากไป

ด้วยความเป็น "คนดี" ต่อทั้งของพ่อแม่ ภรรยา ลูก ศิษย์ เพื่อนร่วมงาน และประเทศชาติ ดิฉันเชื่อว่า ดร.ปรีชาต้องได้ไปอยู่ในภพที่มีแต่ความสุขอย่างแน่นอน

เตือนใจ ทองสำริต

แสนอาลัย "ท่านผู้อำนวยการ"

ยี่สิบแปดกันยาพาเศร้าโศก
แสนวิโยคคิดถึงคนึงหา
ผ.อ. ที่เคารพไม่พบพา
อาลัยหาคิดถึงท่านทุกวันคืน
เมื่อท่านอยู่ชูช่วยอำนวยสุข
บำบัดทุกข์บันดาลให้ใจสุขสันต์
ต่อแต่นี้ไม่มีแล้วซึ่งคืนวัน
จะเวียนผันมาเป็นเหมือนเช่นเดิม
ขอเชิญท่านสถิตย์อยู่ ณ ที่สุข
เทพไททุกหมู่เหล่าเฝ้ารับขวัญ
คณะครูสัญญาร่วมพัฒนาสถาบัน
อ.ส.ว นั้นให้เกริกเกียรติกำจาย

จาก

คณะครูโรงเรียนอนุบาลศรีเสริมวิทย์

สุดอาลัยปรีชา.....ลูกที่น่ารัก

ปรีชาเป็นคนน่ารักทุกเวลา ทุกสถานที่ และกับทุกคน ตั้งแต่เล็ก ๆ ลูกไม่เคยเรียกร้องอะไร หรือประพฤติอะไรที่เกินความจำเป็น เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นพี่ที่น่านับถือของน้อง ๆ ตลอดเวลา ป๋า แม่ได้แต่ดีใจอยู่เงียบ ๆ ที่การเรียนของลูกถึงจุดที่พึงปรารถนาแล้ว การงานก้าวหน้าขึ้นตามลำดับ ชีวิตครอบครัวดำเนินไปอย่างผาสุก

เรากำลังปลื้มใจกับความสำเร็จในชีวิตของปรีชา แต่เหมือนสายฟ้าฟาดกลางดวงใจป๋าแม่ เมื่อได้รับโทรศัพท์ว่าปรีชาหมดสติอยู่โรงพยาบาลพร้อมมิตร เพียงสามวันเท่านั้นลูกก็จากเราไป มันรวดเร็วเกินกว่าป๋าแม่จะตั้งตัวทำใจได้

ขอให้ปรีชาดวงใจของป๋าแม่จงไปสู่สุคติเถิด

ป๋า – แม่

อาลัยลูกปรีชา

ลูกปรีชาเป็นคนดีที่สุด ใจเย็น เวลาแม่ไม่สบายใจ ลูกจะช่วยปลอบให้แม่หายกลุ้มใจ ลูกไม่เคยดูถูกใคร ไม่เกลียดชังใคร สำหรับแม่ ลูกมีแต่ความรักและเคารพเสมอ กับน้อง ๆ ลูกก็ให้ความรักให้อภัย และสอนด้วยความนุ่มนวล ลูกเป็นตัวอย่างที่ดีงามที่แม่อยากให้ลูกทุกคนเป็นอย่างลูก แม่รักและคิดถึงลูกปรีชาเสมอ

จากแม่หงษ์

"สิ่งใดจะเกิดก็ต้องเกิด เราต้องยอมรับความจริงด้วยสติ"

"จะเอาอะไรกันนักกันหนา อีกไม่กี่ปีพวกเราก็เป็นปุ๋ยหมดแล้ว"

"คนดีมีอยู่สองประเภทคือ คนที่ยังไม่เกิดกับคนที่ตายแล้ว"

ทุกครั้งที่พวกเราไม่สบายใจ หงุดหงิดจากปัญหาต่าง ๆ รอบด้าน พี่ปรีชาจะสอนพวกเราอยู่เสมอ ๆ ด้วยประโยคดังกล่าวข้างต้น และในที่สุดพี่ก็ให้เราเรียนรู้สัจจธรรมของชีวิตด้วยตัวของพี่ปรีชาเอง

28 กันยายน 2531 เวลา 19.40 น. พวกเราทุกคนต้องยอมรับความจริงว่า บัดนี้เราได้สูญเสีย "พี่ชายผู้แสนดี" ไปแล้ว

พี่...... เป็นเพื่อน - ผู้นำเมื่อยามเล็ก

พี่...... เป็นผู้แนะแนวทางเมื่อเติบใหญ่

พี่...... เป็นผู้บรรเทาทุกข์ชี้ทางสว่างใจ

พี่...... เป็น "น้ำเย็น" ปลอบใจเรา... ตลอดมา

บัดนี้แม้ว่าน้อง ๆ ทุกคนจะไม่มีโอกาสได้รับกำลังใจจากพี่อีกต่อไป เราทุกคนจะพยายามยึดแนวทางการดำเนินชีวิตของพี่ปรีชาด้วย การเป็นคนคิดดี ทำดี พูดดี และที่สำคัญที่สุดคือ มีเมตตาจิตต่อผู้อื่น

น้อง ๆ ทุกคน ภูมิใจที่ได้เกิดมาเป็นน้องของพี่ปรีชา

ตุ๊ก - ติ๋ว - ต้อ

10 พฤศจิกายน 2531

อาลัยพี่ปรีชา

พี่ปรีชาเป็นพี่ที่ใจดี ใจเย็น ใจกว้าง ใจบุญ สมถะ ไม่โลภ ไม่หลง ทำตัวสมกับที่เป็นครูอาจารย์ รู้จักอบรมให้ลูก ๆ เป็นเด็กน่ารักและเป็นคนดี รู้จักสอนหรือแนะนำคนอื่น รักและหวังดีต่อคนอื่นเสมอ ทำให้คนที่อยู่ใกล้ชิดสบายใจ

สมัยก่อนพี่ปรีชาชอบพาน้อง ๆ ไปเที่ยว ไปดูภาพยนตร์ ไปรับประทานอาหารอร่อย ๆ และถ่ายรูปให้น้อง ๆ ทำให้น้อง ๆ สนุกมาก ซึ่งทุกคนยังจำได้

พี่ปรีชารักและห่วงใยน้องทุกคน ฉะนั้นพอน้อง ๆ รู้ข่าวว่าพี่ปรีชาเข้าโรงพยาบาล น้องทุกคนเป็นห่วงพี่มาก ได้แต่ภาวนาให้พี่ปรีชาปลอดภัย แต่เมื่อรู้สภาพของพี่ปรีชาทำให้เป็นห่วงครอบครัวของพี่ปรีชา คือพี่ใหญ่และหลานทั้งสามคนมาก น้อง ๆ เสียใจในการสูญเสียพี่ปรีชาซึ่งหาค่าประเมินไม่ได้ พี่ปรีชาเป็นคนดีมีคนรักเคารพนับถือห่วงใยทั้งในยามที่มีชีวิตอยู่ และแม้ตายจากไปแล้ว น้อง ๆ ขอให้ดวงวิญญาณของพี่เขยคนดีคนนี้ได้ไปสู่สุคติด้วย

จากน้อง ๆ

คุณปรีชาที่รัก

25 ก.ย. 31

วันนี้ วันอาทิตย์มีประชุมครู-ผู้ปกครองของโรงเรียนประถมสาธิต ประสานมิตร พ่อเตรียมอาหารเช้าให้ลูก กาแฟให้แม่ พอเห็นหน้ากันก็พูดว่า นี่พ่อเป็นคนสายหรือนี่ เพราะจะประชุมประมาณ 9 โมงเช้า

ไปถึงโรงเรียน เรายืนดูรูปเด็ก ๆ ที่ไปแสดงโขนต่างประเทศ ยังชี้กันดูรูปเด็กที่เป็นลมและบางรูปเหนื่อยคอพับคออ่อนว่า เป็นรูปที่ธรรมชาติน่ารัก แล้วเราก็นัดกันว่าเดี๋ยวพบกันที่หน้าห้องธุรการนะ พ่อไปห้องนิ้งก่อนจึงไปห้องแก่น แม่ไปห้องหน่อง จากห้องหน่องแม่ยังมีเวลาไปห้องนิ้ง ขณะประชุมได้ยินเสียงผู้ปกครองคนหนึ่งตะโกนร้องว่า ใครเป็นหมอบ้าง มีผู้ปกครองเป็นลม ขณะนั้นเวลา 11.00 น. สักพักใหญ่ก็มีเสียงประกาศให้คุณแม่แก่นวิทย์มาห้องธุรการด่วน แม่ตกใจรีบวิ่งไป เขากำลังหามพ่อขึ้นรถ หมอคนหนึ่งเป่าปาก คนหนึ่งปั๊มหัวใจ ไปถึงโรงพยาบาลพร้อมมิตรหมอวิมลช่วยอย่างแข็งขัน แต่หัวใจ ความดัน และลมหายใจไม่มี หมอว่ามาช้าไป ต้องเป่าปากและปั๊มหัวใจทันที และจากตึกหนึ่งไปอีกตึกหนึ่ง จากห้องพยาบาลขึ้นรถทำให้เสียช่วงไป ทำให้สมองขาดออกซิเจนนานเกินไป ปกติขาดเกิน 5 นาทีก็แย่แล้ว แต่หมอก็ช่วยจนหัวใจเต้นกลับคืนมา ใช้เวลา 45 นาที หมอเจาะเลือดเช็คคอเลสเตอรอลได้สูง 300 หมอเดาว่าเพราะเกิดการอุดตันที่เส้นเลือดเลี้ยงหัวใจพอดีทำให้หัวใจหยุด ในวันแรกหมอให้ความหวัง 0 - 1 % และบอกให้เวลา 72 ชั่วโมง ถ้าไม่มีอะไรคืบหน้าก็ให้ญาติเตรียมใจ

26 ก.ย. 31

เมื่อคืนดูสมุดบันทึกของพ่อแล้ว งานของพ่อมากเหลือเกิน ไม่มีเวลาว่างเลย จึงต้องไปบอกผู้เกี่ยวข้องทั้งหลายให้ทราบ ทุกคนตกใจและกุลีกุจอช่วยเหลือกันอย่างดี เป็นห่วงเป็นใยและเยี่ยมเยียนกันมาก

คุณเพียงทอง ผู้ปกครองที่นั่งอยู่ข้างหน้าพ่อในตอนประชุมเล่าให้แม่ฟังเมื่อวานว่า พ่อกำลังพูดเสนอแนะว่า ควรสอบเก็บคะแนนเป็นระยะ ๆ แล้วเสียงของพ่อก็ขาดหายไป พ่อล้มลงคุณเพียงทองตะโกนหาหมอช่วย ในวันนี้คุณเพียงทองแนะนำให้ไปกราบไหว้ขอความเมตตาจากเจ้าแม่กวนอิมแถวพุทธมณฑล

อาการของพ่อวันนี้ดีขึ้นนิดนึง หายใจได้เองแผ่ว ๆ ความหวัง 5 %

27 ก.ย. 31

วันนี้อาการดีขึ้น มี Reflex ถึงเวลาพยาบาลเช็ดปากด้วยสำลี พ่อใช้ลิ้นดุนสำลีตาม เวลาเอานิ้วเขี่ยขนตา ตาก็กระพริบ พ่อขมวดคิ้ว แม่เอามือกดหัวคิ้วเบา ๆ พ่อเบิ่งตาทั้งสองข้าง มีเสมหะ พ่อก็กลืนน้ำลาย ทุกคนดีใจ หมอปรีดาผู้เชี่ยวชาญทางสมองเช็คดูแล้วว่าด้านสมองยังดีอยู่ให้สู้ต่อไป

28 ก.ย. 31

วันนี้แม่ไปที่วัดขจรศิริ ขอให้หลวงพี่ท่านช่วยตรวจดู ท่านว่าพ่อกำลังยืนอยู่มีคนล้อมรอบกำลังประชุมกันอยู่ว่าจะให้กลับดีหรือพาตัวไปเลย ถ้าได้กลับก็ออกประตูเล็ก ๆ ออกมา และที่น่ายินดีคือ ท่านว่าพ่อไม่ได้มีเครื่องพันธนาการใด ๆ เลย

สาย ๆ แม่ไปแก้กรรมให้พ่อและมีการอโหสิกรรมให้กับเจ้ากรรมนายเวรทั้งหลายตามคำแนะนำของ ดร.นวลเพ็ญ บ่าย 3 โมงครึ่ง แม่มาบอกพ่อว่า วันนี้ได้ไปแก้กรรมให้แล้ว พ่อเบิ่งตาค้างมองอยู่ ฟังเสียงมีเสมหะ แม่บอกให้พยาบาลช่วยดูดเสมหะให้ แล้วแม่ก็รีบไป ไม่คิดว่านั่นคือครั้งสุดท้ายที่แม่จะเห็นพ่อมีชีวิตอยู่

4 โมงเย็น แม่ไปรับ ดร.ฉันทนา เพื่อไปสวดพุทธมนต์ให้พ่อที่วัดอโศการาม พระ 6 รูปสวดให้ มีอาจารย์บุญกู้ร่วมทำพิธีสวด

ถึงบ้านมืดแล้ว แม่มาแวะบ้านรับลูก ๆ เพื่อไปเลี้ยงข้าว ดร.ฉันทนา ยังไม่ทันจอดรถลูกก็ว่าคุณปู่โทร.มา ขอพูดกับแม่ด่วน ถามดูได้ความว่า หมอวิ่งกันวุ่นเลยท่าจะไม่ดี รีบมาด่วน

ไปถึงโรงพยาบาลพ่อก็สิ้นเสียแล้วด้วยความสงบ หมอวิมลบอกว่าอาจารย์ปรีชาตัดสินใจไปเอง เพราะตอนเช้าดูอะไร ๆ ก็ดีขึ้นน่าพอใจ อยู่ ๆ ก็หยุดเต้นเลย ช่วยไม่กลับ เวลาที่พ่อเสียคือ 19.40 น.

คุณปรีชาไม่เคยมีอาการเจ็บป่วยอะไรมาก่อนนอกจากบ่นเหนื่อย ซึ่งคุณปรีชาคิดว่าเพราะพักผ่อนไม่ค่อยพอ ทำงานหนัก เมื่อปลายปี 2530 คุณพ่อดิฉันไม่สบายเส้นเลือดอุดตันในสมองอาการน่าวิตก ดิฉันเป็นห่วงคุณพ่อมาก หมอดูที่ว่าเก่งกี่ราย ๆ วิ่งไปดู คำทำนายก็ว่าไม่เป็นไรท่านจะไม่เป็นอันตราย แต่ดิฉันได้ของแถมมาคือ ดวงของดิฉันเองให้ระวังการพลัดพราก บางคนก็ว่าระวังเป็นหม้าย ส่วนของคุณปรีชาก็มีคำทำนายว่าให้ระวังเส้นเลือดในหัวใจอุดตัน ดิฉัน

เกี่ยวเข็ญให้คุณปรีชาไปเช็คร่างกายบ้าง คำตอบก็คือตำหนิว่า ดิฉันเป็นบ้าหรือไปดูหมอดูมาแล้วมาเคี่ยวเข็ญเขา เขาไม่ได้เป็นอะไรสักหน่อย ดิฉันได้ขอร้องว่าตั้งแต่แต่งงานมา 15 ปีไม่เคยขออะไรเลยขออย่างเดียวคือขอให้ไปตรวจเช็คร่างกายสักหน่อย คุณปรีชาก็รับปากอย่างดี และว่าว่าง ๆ จะไป พอคุณปรีชาล้มในวันที่ 25 กันยายน 2531 ดิฉันดูสมุดของคุณปรีชาจึงได้ทราบว่า คุณปรีชาไม่มีเวลาว่างเลย

คุณปรีชาเป็นคนที่ประสบการพลัดพรากมาตลอดชีวิต พออายุประมาณ 2 ขวบ คุณพ่อวงศ์ก็เสียชีวิต แต่โชคดีที่คุณพ่อสมบูรณ์รักเหมือนลูกในไส้ ตั้งแต่เล็กจนโตถึงมหาวิทยาลัย ได้เรียนที่กรุงเทพฯ เชียงใหม่ อินเดีย สหรัฐอเมริกา ส่วนคุณพ่อคุณแม่ไปค้าขายต่างจังหวัด ที่ทุกข์ทรมานคุณปรีชามากคือความคิดถึงครอบครัว สิ่งที่ชดเชยก็คือโชคดีได้เรียนในสถาบันที่ดีเยี่ยมทุกแห่ง ประสบความสำเร็จเจริญก้าวหน้าในการเรียนและการงานมาตลอด มีเพียง 8 ปีหลังของชีวิตที่ได้อยู่ใกล้พร้อมหน้าลูก ภรรยา คุณพ่อ คุณแม่ และน้อง ๆ แต่ครั้งนี้คุณปรีชาประสบการพลัดพรากครั้งยิ่งใหญ่ ไม่รู้ว่าเมื่อไรเราจะได้พบกันอีก

คุณปรีชาเป็นคนที่ใช้ชีวิตประหยัดและสมถะ เป็นคนรักลูกรักครอบครัวมากเวลาเงินเดือนออกนอกจากให้ภรรยาและลูกแล้ว คุณปรีชาจะต้องนำเงินส่วนหนึ่งไปมอบให้คุณแม่ด้วยตัวเองเวลาให้จะจูบคุณแม่และกราบงาม ๆ ด้วยความรักและเคารพทุกครั้งไป

คุณปรีชาจะตื่นตีห้าทุกเช้า ทำอาหารอร่อย ๆ ให้ลูกเผื่อแผ่ถึงคนใช้ด้วย ส่วนภรรยาก็มีไข่ลวกกาแฟ คุณปรีชาเองดื่มกาแฟแก้วเดียว ทำให้ทุกครั้งที่ดื่มกาแฟจะต้องคิดถึงคุณปรีชามากในวันหยุดเราจะพากันไปไหว้พระ รับประทานอาหารอร่อย ๆ ซื้อของและไปตลาด ถ้าหยุดหลายวันก็จะชวนกันไปเที่ยวต่างจังหวัด ครั้งหลังวันที่ 18 - 27 มีนาคม 2531 คุณปรีชาพาครอบครัวไปเที่ยวภาคใต้ ปีนัง มาเลเซีย สิงคโปร์ วันที่ 27 - 30 กรกฎาคม 2531 เราไปเที่ยวแม่ฮ่องสอน ตรงกับวันเข้าพรรษา เรายังไปเวียนเทียนรอบองค์พระธาตุกัน ซึ่งเราสนุกสนานและมีความสุขกันมาก

การทำบุญไหว้พระ เพื่อหัดลูกให้รู้จักการให้และการมีความปรารถนาดีต่อผู้อื่น เราเคยคุยกันว่า เราเลี้ยงลูกให้เป็นคนดีเกินไปหรือเปล่า เพราะหลายครั้งเราก็ข้องใจว่า การเป็นคนดีในสังคมมักไม่ค่อยทันคนอื่นและลำบากกว่าคนอื่นด้วย คุณปรีชาแย้งว่าเราเลี้ยงลูกให้เป็นคนดีนั้นไม่ผิดหรอกและถูกต้องด้วย เราเลี้ยงลูกให้รู้ว่าอะไรคือความถูกต้อง อะไรคือความผิด

อะไรคือขาวอะไรคือดำ อะไรคือหนัก อะไรคือเบา มี Scientific Thinking รู้เหตุรู้ผล เมื่อเป็นคนดีลูกเราก็อยู่ในสังคมได้ ไม่น่าห่วง

ในวัยเด็กคุณปรีชาชอบปั้นดินน้ำมันเป็นกองทหาร มีคุณปรีชาเป็นผู้บัญชาการรบทั้งสองฝ่าย

โตขึ้นคุณปรีชาชอบวาดเขียน ชอบออกแบบ ดูจากตราของโรงเรียนอนุบาลศรีเสริมวิทย์ ฉากงานแสดงบนเวทีของโรงเรียนทุกปี เครื่องหมายการค้าและตราของบริษัท เฮ็ลธีโพรดักส์ จำกัด

สำหรับตรา HP เครื่องหมายการค้าของบริษัท เฮ็ลธีโพรดักส์ จำกัด ของเรานั้น มีบริษัทแห่งหนึ่งมาฟ้องว่าไปพ้องกับเขา ทำให้คุณปรีชาเป็นห่วงและวิตกกังวลด้วย ดิฉันต้องตกเป็นจำเลยขึ้นศาล แต่สุดท้ายเขามาขอเจรจาซื้อเครื่องหมายการค้านี้ในราคาสามแสนบาท ซึ่งเพิ่งเรียบร้อยเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2531 นับว่าคุณปรีชาได้ทิ้งทุนการศึกษาไว้ให้ลูกคนละหนึ่งแสนบาทจากการออกแบบเครื่องหมายการค้านี้

เมื่อพูดถึงคดีความ ดิฉันเป็นกรรมการหมู่บ้านเมืองทอง 2 โครงการ 3 ในปี 2531 นี้ และเป็นคนหนึ่งในกรรมการทั้งหมด 14 คน ที่ถูกฟ้องเป็นจำเลยร่วมกับบริษัท บางกอกแลนด์ จำกัด เราถูกโกดังที่เพิ่งสร้างปีที่แล้วข้างโรงเรียนอนุบาลศรีเสริมวิทย์ เอารถบรรทุกขนาดใหญ่เข้ามาในหมู่บ้านครั้งละ 10 - 20 คัน ก่อความเดือดร้อนให้ชาวบ้านและมาฟ้องเรา คุณปรีชาไม่มีเวลาติดตามเรื่องแต่ก็เป็นทุกข์กังวลด้วยเสมอ คอยเตือนสติให้รักเพื่อนบ้าน ไม่ฟ้องร้องเขาก่อน คุณปรีชาไม่ทันได้ทราบผลของคดีที่ตัดสินเมื่อวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ.2531 ที่ศาลแพ่งสั่งยกฟ้องให้เราชนะคดี สามารถรักษาความสงบเรียบร้อยของหมู่บ้านและความปลอดภัยของเด็กเล็ก ๆ ไว้ได้

ตัวดิฉันเองพบวิกฤตในชีวิตซ้ำแล้วซ้ำเล่าในช่วงหลัง ๆ นี้อย่างหนักหลายเรื่อง คุณปรีชาเป็นทุกข์และห่วงใยดิฉันมาก บางครั้งไม่อยากให้ทราบว่ามีทุกข์อะไรบ้าง แต่คุณปรีชาเป็นคนช่างสังเกตและส่งสายตามองดิฉันอย่างเป็นห่วงกังวลและเป็นทุกข์ด้วย ดิฉันรู้ว่าคุณปรีชาจะทุกข์น้อยกว่านี้ถ้าเพียงดิฉันบอกเล่าให้ฟังบ้าง ในตอนนี้ไม่มีสายตาที่บอกถึงความรักความห่วงใยอีกแล้วนอกจากความทรงจำที่เหลือสำหรับคนที่ยังอยู่

น้องน้อยฝันคืนที่คุณปรีชาเสียชีวิตว่า คุณปรีชามาเล่าให้น้องฟังว่า "พี่จะอยู่ต่อไปก็อยู่ได้และพี่ก็อยากอยู่ แต่พี่เป็นห่วงกลัวพี่ใหญ่จะลำบาก" เล่าให้ป๋าฟัง ป๋าก็พูดว่า "ปรีชาเป็นคน

อย่างนี้แหละ ต่อรองไม่เป็น เขาบอกว่าถ้าอยู่ก็จะเป็นอย่างนี้ ถ้าไปก็จะเป็นอย่างนั้น ก็เลยไปดีกว่า"

น้องตุ๊กพยายามให้พี่ปรีชามาให้ฝันบ้าง ปรากฏฝันว่า มีเสียงพูดพร้อมกับชี้ที่ดวงและว่า "นี่ดวงคุณปรีชานะ เขาดีทุกอย่าง จริง ๆ แล้วไม่ต้องมาเกิดแล้ว แต่มีจุดเสียอยู่จุดหนึ่งตรงนี้...คือเขาติดหนี้ลูกเมียเขา ตอนนี้เขาใช้หมดแล้วก็เลยไป ไปบอกเสียด้วยนะโยม"

ดิฉันเองก็อยากฝันถึง แต่ก็ยังไม่มีโอกาสมาให้ฝันเลย คุณปรีชาจากไปโดยไม่มีการสั่งเสีย แม้แต่เรื่องตำราที่ยังแต่งค้างอยู่ ดิฉันตื่นตีสองครึ่งมานั่งคิดดูว่า คนเราเวลาอยู่ด้วยกันมีชีวิตพูดคุยกันได้ สัมผัสได้กลับไม่ค่อยได้พูดคุยหารือกัน ตายไปแล้วพูดคุยกันก็ไม่ได้ จับต้องสัมผัสไม่ได้ แล้วจะมาเรียกหาเพื่ออะไร เป็นที่น่ายินดีที่ดิฉันเล่าความคิดของดิฉันให้บางคนฟัง หลายคนดีต่อกันมากขึ้น หลายคู่เอาใจใส่รักใคร่กันมากขึ้น เพราะโอกาสของเขายังมีอยู่

คุณปรีชาเป็นคนโอบอ้อมอารี วจีไพเราะ สงเคราะห์ประชาชนเสมอต้นเสมอปลาย จึงเป็นที่รักใคร่เมตตาจากผู้รู้จักพบเห็นทั้งผู้ใหญ่และผู้น้อย จากความดีของคุณปรีชาได้ส่งผลมาถึงครอบครัวในครั้งนี้อย่างเห็นได้ชัด ดิฉันและลูก ๆ ได้รับความเมตตานับตั้งแต่คุณปรีชาเข้าโรงพยาบาลและเสียชีวิต ความเมตตานี้ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งดิฉันและลูก ๆ มิสามารถบรรยายความรู้สึกซาบซึ้ง และขอบคุณเป็นลายลักษณ์อักษรให้สมกับความเมตตากรุณาที่ได้รับในครั้งนี้ได้

ขอกราบขอบพระคุณทุกท่านที่ได้กรุณาให้เกียรติมาร่วมแสดงความเสียใจ ให้กำลังใจ และร่วมบำเพ็ญกุศล ตลอดจนมาร่วมในงานพระราชทานเพลิงศพ ดร.ปรีชา วงศ์ชูศิริ ในวันนี้ หากมีสิ่งใดขาดตกบกพร่องด้วยประการใด ๆ ก็ตาม ขอได้โปรดอภัยด้วย

ลลิดา วงศ์ชูศิริ

จากลูกแก่นวิทย์ถึงคุณพ่อ

คุณพ่อเป็นครูที่สอนทุกอย่างให้แก่นตั้งแต่เล็ก เมื่อคุณพ่อกลับมาจากขอนแก่นในวันหยุดก็จะพาแก่นไปเที่ยว ตอน ป.5 แก่นสอบได้ 4 หมด คุณพ่อดีใจมาก แก่นจึงตั้งใจเรียนเสมอมา การที่คุณพ่อเสียชีวิต แก่นว้าเหว่และเหงา เพราะขาดสิ่งสำคัญในชีวิตไป แต่แก่นก็ยังมีคุณแม่ให้แก่นรักและรักแก่นอยู่อีกคนหนึ่ง รวมทั้งน้อง ๆ ด้วยที่แก่นจะต้องดูแลห่วงใยรับผิดชอบแทนคุณพ่อ โดยเฉพาะน้องคนเล็กที่ไม่สบายบ่อย แก่นต้องคอยดูไม่ให้ไข้สูง แก่นจึงรู้ว่าการเป็นพ่อนั้นลำบาก แก่นหวนคิดถึงว่าคุณแม่จะลำบากแค่ไหนนะเมื่อขาดคุณพ่อไปคนหนึ่ง คุณแม่ก็จะต้องรับภาระต่าง ๆ ที่คุณแม่มีอยู่เดิมเพิ่มเป็นสองเท่า แก่นจึงจะตั้งใจเรียนและเป็นคนดีไม่เหลวไหล

จากลูกนิ้ง

สำหรับนิ้ง ป่าป๊าของนิ้งเป็นคนดีที่สุด และดีอย่างนี้หายาก นิ้งรักป่าป๊ามากที่สุดในโลก ป่าป๊าเป็นหัวใจและแก้วตาของนิ้ง ความตายนั้นทีแรกนิ้งคิดว่าไม่มีอะไร แต่พอคิดถึงป่าป๊า นิ้งจึงรู้ว่า ที่คนไม่อยากให้ป่าป๊าตาย เพราะเสียดายความดี ความเก่ง และความรู้ที่เรียนมามากนั่นเอง

เพื่อนที่โรงเรียนถามว่า ทำไมไม่ร้องไห้ ไม่คิดถึงป่าป๊าหรือ นิ้งว่ามันไม่มีประโยชน์จึงไม่ได้ร้อง แต่ความจริงนิ้งรักและคิดถึงป่าป๊ามาก

ป่าป๊าอยากให้นิ้งเป็นเด็กดีขยันเรียน ไม่ทะเลาะกับน้อง ป่าป๊าไม่ต้องห่วงนะคะ ส่วนแม่นิ้งจะดูแลแม่แทนป่าป๊า เริ่มจากชงกาแฟให้ค่ะ

หน่องรักและคิดถึงป่าป๊า

คืนแรก หน่องละเมอเรียกหาป่าป๊าทั้งคืน

คืนที่สอง หน่องละเมอว่า หน่องรักป่าป๊า

คืนที่สาม หน่องพูดว่า หน่องรักแม่ หน่องรักป่าป๊า

ถามว่ารักใครมากกว่ากัน หน่องตอบว่ารักเท่ากัน

หน่องบอกว่า หน่องอยู่โรงเรียน หน่องเข้มแข็ง หน่องกลั้นไว้แล้วลาอาจารย์ไปเข้าห้องน้ำ ร้องไห้เสร็จหน่องล้างหน้าแล้วกลับเข้าห้องเรียนใหม่

หน่องมีเคล็บลับในการฝันถึงป่าป๊าคือ ต้องตื่นแต่เช้า ทำงานหนักทั้งวัน นอนหัวค่ำสักทุ่มครึ่ง นึกถึงป่าป๊าบ่อย ๆ กอดหมอนของป่าป๊า นึกถึงเสื้อตัวเก่งที่ป่าป๊าชอบใส่ นึกถึงซี่อิ้วญี่ปุ่นที่ป่าป๊าชอบใส่ในอาหารให้ลูก นึกถึงราดหน้าเส้นหมี่ที่ป่าป๊าทำให้ลูกกินเป็นมื้อสุดท้ายในเช้าวันนั้น นึกถึงหน้าป่าป๊าและคิดถึงแม่ด้วย

หน่องฝันว่า ป่าป๊ามาหาในครัวและถามว่า "หน่องแม่สบายดีไหม" "สบายดีครับ" "แม่อยู่ไหน" "อยู่ครับ แม่นอนหลับอยู่" "อย่าไปกวนแม่เลย" หน่องได้กระโดดกอดป่าป๊าแน่น ป่าป๊าใส่เสื้อสีน้ำเงินตัวโปรด ใส่กางเกงและรองเท้าเรียบร้อย ใบหน้าใสสว่างเหมือนมีไฟฉายส่องหน้า หน่องขอให้ป่าป๊าสอนเล่นกล ให้ป่าป๊าถือขวดซี่อิ้ว และหน่องว่าจงลอยป่าป๊าหายไป ขวดซี่อิ้วลอยขึ้น

รายนามผู้มอบพวงหรีด

1. คุณเกษม สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และคุณหญิง
2. สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร
3. คณาจารย์และนิสิตปริญญาโท การสอนวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
4. ศึกษาศาสตร์รุ่น 7 มหาวิทยาลัยขอนแก่น
5. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
6. ภาควิชาการมัธยมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
7. โรงเรียนสาธิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
8. สมาคมศิษย์เก่า มหาวิทยาลัยขอนแก่น
9. ภาควิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป มหาวิทยาลัยขอนแก่น
10. ภาควิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
11. คุณขนิษฐา - วรรณดี
12. คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
13. คณะมนุษยศาสตร์ - สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
14. โรงงานทอผ้าง่วนเชียง (ครอบครัวเมธีกุล)
15. เพื่อน Gen.Science
16. ภาควิชาวิทยาศาสตร์ทางภาพถ่ายและเทคโนโลยีการพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
17. เพื่อนวิทยาศาสตร์จุฬาฯ รุ่น 03
18. คณาจารย์คณะวิทยาศาสตร์ รุ่น 03 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
19. มล.ชุลี - ชื่นชอบ ปราโมช
20. ชัชวาล - วัฒนา ศิริวุฒิเศรษฐ
21. Continental Pharm Co.,Ltd.
22. เซนต์คาเบียลรุ่น 2500
23. คุณเนาวรัตน์ - สุมิตร วิทยพานิช
24. บำเพ็ญ - วีรศักดิ์ วงศ์ศรีแก้ว

25. พลตรีบุญชัย - เฉลียว เหราบัตย์
26. พล.อ.ท.ประดิษฐ์ - อุทัยวรรณ บุณยชัย
27. ห้างฯ ประดิษฐผลพานิช
28. ประเสริฐ - จันทร์เพ็ญ เชื้อพานิช
29. คุณไพศาล - อมรรัตน์ อังคเศกวิไล
30. โรงพยาบาลพร้อมมิตร
31. บริษัท พีเอสเอ สยามอินเตอร์เนชั่นแนลเทรด จำกัด - คุณไพสิฐ อังคเศกวิไล
32. คุณพ่อ - คุณแม่ของน้องพริม
33. ศ.พิมล - ไสวแข กลกิจ
34. หอพักไพลิน หัวหมาก
35. กรมการฝึกหัดครู
36. ผป วิชาการรุ่น 6 กทม.
37. เภสัชบัณฑิต 2511
38. คุณภาณุวัตร สวนศิลป์พงศ์ - คุณสุชาติ เจริญพิชิตนันท์
39. คณะกรรมการหมู่บ้านเมืองทอง 2/3
40. เงินทุนหลักทรัพย์มหาสมุทร จำกัด
41. โรงเรียนมัธยมสาธิต มศว.ประสานมิตร
42. มูลนิธิส่งเสริมเด็กปัญญาเลิศ
43. บริษัท ยานภัณฑ์ จำกัด
44. นายแพทย์ยงยุทธ -กุลวรรณ เหราบัตย์
45. นิตยสารรักลูก
46. อาจารย์โรงเรียนราชินีบูรณะ นครปฐม
47. คุณวิบูลย์ พินิจอักษร และครอบครัว
48. คุณวินเลิศ - สุนทรี ภวภูตานนท์
49. วศ. - มย. วิทย์ 31
50. คุณวิชชะ - จุฑามาศ ภาณุสุวรรณ

51. คณะพลศึกษา มศว.ประสานมิตร

52. นักเรียนประถมสาธิต มศว.ประสานมิตร

53. ภาควิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป มศว.ประสานมิตร

54. คณะศึกษาศาสตร์ มศว.

55. โรงเรียนประถมสาธิต มศว.ประสานมิตร

56. ครูและเพื่อนนักเรียนชั้น ป.6/1

57. ครูและเพื่อนนักเรียนชั้น ป.5/3

58. เพื่อนของเด็กชายคณรักษ์ ป.3/2

59. ภาควิชาหลักสูตรและการสอน มศว.ประสานมิตร

60. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

61. นิสิตปริญญาโท วิชาเอกการมัธยมศึกษา (การสอนวิทยาศาสตร์) และวิชาเอกวิทยาศาสตร์ศึกษา มศว.ประสานมิตร

62. บัณฑิตวิทยาลัย มศว.ประสานมิตร

63. คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

64. คณะวิทยาศาสตร์ มศว.ประสานมิตร

65. นิสิตปริญญาโททางการศึกษา มศว.

66. ดร.สุทธิพร - สุมาลี จีระพันธ

67. สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

68. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

69. พล.ต.ต.สุริยะ - วราพร โมรานนท์

70. น.พ.สมบัติ - พัชรา ชัยเพ็ชร

71. คุณสันติ - อรุณี ภิรมย์ภักดี

72. อาจารย์ ดร.สุภาสินี สุภธีระ

73. สาขาชีววิทยา สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

74. คุณสมชาย

75. คุณอรดี คุณชาญ

76. น.พ.อุทัย - พูนสุข สุประดิษฐ์
77. L & Sons Co.,Ltd.
78. พนักงานบัญชี บริษัท แอล แอนด์ ซันส์
79. ผู้แทนฝ่ายขาย L & Sons Co.,Ltd.
80. คุณอุดม แซ่โค้ว
81. ร้านอรยนต์
82. พท.อดิศร - ประชุมพร สุวรรณตรา
83. คุณอดุลย์ - สมพร วรรณรัตต์
84. คุณอุดม - ศรีอุบล
85. อู่คุณชาญ
86. บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ เอ็ม.ซี.ซี จำกัด
87. สมาคมไหหลำแห่งประเทศไทย
88. คณะครูโรงเรียนอนุบาลศรีเสริมวิทย์

ฯลฯ

องค์ประกอบของวิทยาศาสตร์

วิทยาศาสตร์ที่แท้จริงนั้น มากกว่าการจัดรวบรวมข้อเท็จจริงปลีกย่อยและทฤษฎีที่ซับซ้อนต่าง ๆ ดังที่เคยมีบางคนเชื่อกัน การเข้าใจวิทยาศาสตร์ไปผิด ๆ เช่นนั้น อาจเกิดมาจากสาเหตุหลายอย่าง การเสนอเรื่องราวของวิทยาศาสตร์ในสิ่งตีพิมพ์อาจเป็นสาเหตุอย่างหนึ่ง เพราะมักจะนำเสนอแต่ข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นผลิตผลที่ได้จากอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญมากของวิทยาศาสตร์ ที่กล่าวเช่นนี้มิได้หมายความว่า ข้อเท็จจริงนั้นไม่มีความสำคัญต่อวิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์เกิดขึ้นจากข้อเท็จจริง ซึ่งข้อเท็จจริงเหล่านี้เองที่เป็นพื้นฐานที่นำไปสู่การค้นพบข้อเท็จจริงที่ยังไม่เคยถูกค้นพบมาก่อน แต่การค้นพบในแต่ละครั้งนั้น นอกจากต้องอาศัยข้อเท็จจริงและประสบการณ์ที่มีอยู่เดิมแล้ว ยังจะต้องอาศัยกระบวนการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์อีกด้วย

แม้กระบวนการแสวงหาความรู้ที่แต่ละคนใช้จะมีความแตกต่างกันไปบ้าง ตามเนื้อหาสาระของปัญหา แต่ก็มีส่วนร่วมที่คล้ายกันอยู่บ้างที่ทำให้สามารถจัดเป็นขั้นตอนได้ ขั้นตอนที่ใช้เป็นแนวทางในการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์นี้ เรียกว่า วิธีการทางวิทยาศาสตร์ อย่างไรก็ตาม การแสวงหาความรู้ (การแก้ปัญหา) โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์จะสัมฤทธิ์ผลมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับผู้ดำเนินการนั้นมีทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และ

มีความรู้ที่เกี่ยวกับเรื่องที่กำลังตัดสินว่ามากน้อยเพียงใด นอกจากนั้นการใช้ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เพื่อแสวงหาความรู้ตามขั้นตอนของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับแนวความคิดและการกระทำของบุคคลผู้นั้น ซึ่งอาจถือเป็นคุณสมบัติของเขา ความรู้สึกนึกคิดที่พึงปรารถนาและเอื้อต่อประสิทธิผลของการแสวงหาความรู้ จัดเป็นเจตคติทางวิทยาศาสตร์ โดยสรุปเมื่อกล่าวถึงวิทยาศาสตร์จึงหมายถึงทั้งผลิตผลของความรู้ และแนวทางการเพิ่มและใช้ความรู้นั้น ๆ ซึ่งในส่วนหลังนี้ประกอบด้วย วิธีการทางวิทยาศาสตร์ ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และเจตคติทางวิทยาศาสตร์ ดังได้กล่าวมาข้างต้น ในส่วนที่เป็นความรู้ทางวิทยาศาสตร์นั้น อาจจำแนกออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้คือ ที่เป็นข้อเท็จจริง มโนมติ กฎ หลักการ ทฤษฎี และสมมติฐาน

จากข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ได้จากการสังเกต และ/หรือทดลอง ข้อเท็จจริงปลีกย่อยที่เกี่ยวข้องกันเหล่านั้นถูกรวบรวมและนำมาผสมผสานกันจนเป็นรูปแบบใหม่ รูปแบบใหม่ที่สร้างขึ้นนี้เรียกว่า มโนมติของสิ่งนั้น ตัวอย่างเช่น มโนมติของเกลือ ได้แก่แนวคิดของเราที่มีต่อเกลือว่าเป็นของที่มีรสเค็ม และเมื่อละลายน้ำจะมีสมบัติเป็นอิเล็กโตรไลต์ ทั้งนี้การที่จะมีแนวคิดเป็นอย่างไร มากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่เราได้รับมาก่อนหน้านี้ จะเห็นได้ว่า คำศัพท์อย่าง อิเล็กโตรไลต์ที่เป็นคำที่กำหนดขึ้นโดยตัวของมันเองก็เป็นมโนมติที่อ้างถึง สารละลายที่แตกตัวเป็นอิออนได้ และยอมให้กระแสไฟฟ้าไหลผ่านได้ ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่สามารถสังเกตได้ทางอ้อม มโนมติของเกลือในส่วนแรก มีความแตกต่างกับในส่วนหลัง ซึ่งความ

แตกต่างนี้สะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่าง แนวคิดสามัญกับแนวคิดทางทางวิทยาศาสตร์ ในทางต้นของความเป็นนามธรรม กล่าวคือ มโนมติทางวิทยาศาสตร์ มีความเป็นนามธรรมมากกว่า และเป็น แนวคิดที่สร้างขึ้น มากกว่าที่จะเป็นแนวคิดเป็นธรรมชาติของมนุษย์

ดังเป็นไปตามที่กล่าวอย่างคร่าว ๆ ข้างต้น มโนมติ คือ แนวคิดที่สร้างขึ้นจากข้อเท็จจริง (อาศัยทั้งข้อเท็จจริงที่สังเกตได้โดยตรงและโดยทางอ้อม) ต่าง ๆ ที่รวบรวมมาจากการสังเกตและ/หรือทดลอง ดังนั้นกลุ่มมโนมติก็คงกล่าวได้ว่าคือ สมมติฐาน เพื่อการปฏิบัติการในระดับกว้าง ๆ ตัวอย่างของกลุ่มมโนมติ เช่น "มนุษย์เราอาศัยอยู่ในมหาสมุทรแห่งอากาศ" กลุ่มมโนมตินี้เป็นการวางนัยทั่วไปของแนวคิดที่ได้จากประสบการณ์ที่สะสมมาจากการศึกษาค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ในเรื่อง แรงกดอากาศ สุญญากาศ กระแสลม ความหนาแน่นแก๊ส และอุณหภูมิ เป็นเวลาถึงสามศตวรรษ สิ่งเหล่านี้เป็นข้อเท็จจริงของธรรมชาติ ค้นพบจากการสังเกตและทดลองที่ว่าภายใต้สภาพการณ์หนึ่ง ลำปรอทในหลอดแก้วจะตั้งขึ้นสูง 30 นิ้ว ปรากฏการณ์ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงนี้ และข้อเท็จจริงอื่นที่สัมพันธ์กัน นำไปสู่การสร้างขึ้นเป็นมโนมติ (สร้างขึ้นจากประสบการณ์) ที่ว่า บรรยากาศมีแรงกดดัน คำว่า "อากาศ" และ "แรงกดดัน" ต่างก็เป็นมโนมติอยู่ในตัวแล้ว จากคำทั้งสอง และมโนมติที่เกี่ยวข้อง นำไปสร้างขึ้นเป็นกลุ่มมโนมติ

-4-

ที่ว่า "มนุษย์เราอาศัยอยู่ในมหาสมุทรแห่งอากาศ" กลุ่มมโนมติใดจะมีคุณค่าแก่นักวิทยาศาสตร์ต่อเมื่อกลุ่มมโนมตินั้นนำไปสู่แนวคิดใหม่ หากไม่เร้าให้เกิดความสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไป กลุ่มมโนมตินั้นก็จะหมดคุณค่าไป

โดยนิยาม กลุ่มมโนมติใดจะเป็นสมมติฐานที่ (1) กลุ่มมโนมตินั้นอธิบายข้อเท็จจริงที่ยังไม่เคยมีประสบการณ์มาก่อน หรือโดยหลักการแล้วไม่สามารถมีประสบการณ์ได้ และ (2) กลุ่มมโนมตินั้นสามารถปรับแก้ได้เมื่อมีความรู้ใหม่ ตัวอย่างของสมมติฐานเช่น

- แผ่นดินไหวมักจะเกิดใกล้รอยแตกของชั้นหิน
- โลกและดวงจันทร์มีกำเนิดมาพร้อมๆ กัน
- ก้อนหินที่มีตะไคร่น้ำหรือพืชเล็กๆ เกาะอยู่จะผุพังเร็วกว่าก้อนหินที่ไม่มีตะไคร่น้ำจับ
- พืชสังเคราะห์แสงได้ตลอดเวลาที่มีแสงสว่าง
- ถ้าปริมาณของตัวถูกละลายเพิ่มขึ้น จุดเดือดของสารละลายจะเพิ่มขึ้นด้วย

เราทราบมาแล้วว่า ข้อเท็จจริงปลีกย่อยที่สัมพันธ์กัน มาผสมผสานกันเป็นมโนมติได้ มโนมติหลายๆ มโนมติที่สัมพันธ์กันมาผสมผสานเป็นหลักการ หลักการเป็นความจริงที่สามารถใช้เป็นหลักในการอ้างอิงได้ ลักษณะของหลักการคือจะต้องเป็นความจริงที่สามารถทำการทดลอง

ซ้ำได้ผลเหมือนเดิม จะเห็นว่าหลักการเป็นกลุ่มมโนมติ แต่กลุ่มมโนมติไม่จำเป็นต้องเป็นหลักการเสมอไป เช่น ข้อความที่ว่า "การแพร่คือการกระจายโมเลกุลของสารจากที่ซึ่งมีความเข้มข้นของสารนั้นมากไปสู่ที่ซึ่งมีความเข้มข้นของสารนั้นน้อย" จัดเป็นทั้งกลุ่มมโนมติ และหลักการ แต่ข้อความที่ว่า "ข้าวเป็นสารคาร์โบไฮเดรต" จะเป็นเพียงกลุ่มมโนมติเท่านั้น ซึ่งการที่เป็นเช่นนี้เพราะ มโนมติเป็นแนวคิดของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งอาจแตกต่างกัน แต่เมื่อได้กลั่นกรองมโนมติอย่างรอบครอบที่สุดแล้ว ก็จะจัดเป็นหลักการ ตัวอย่างของหลักการ เช่น

- เมื่อสารได้รับความร้อนจะขยายตัว
- อัตราการเกิดและอัตราการตายมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงขนาดของประชากร
- สารอย่างเดียวกัน ย่อมมีความหนาแน่นเท่ากันภายใต้สภาวะเดียวกัน
- คาร์โบไฮเดรต โปรตีน และไขมัน เป็นสารให้พลังงานแก่สิ่งมีชีวิต
- เมื่อระบบที่อยู่ในสภาวะสมดุลถูกรบกวน จะทำให้สมดุลของระบบเสียไป ระบบจึงปรับตัวไปในทิศทางที่จะทำให้ปัจจัยที่รบกวนนั้นลดลงเหลือน้อยที่สุด และระบบจะเข้าสู่สภาวะสมดุลอีกครั้งหนึ่ง

ถ้าเป็นหลักการที่เน้นในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผล ซึ่งอาจเขียนในรูปของสมการแทนได้ อาจเรียกหลักการนั้นว่า กฎ เนื่องจากกฎเป็นหลักการอย่างหนึ่ง กฎจึงมีความเป็นจริงในตัวของมันเอง

และสามารถทำการทดลองได้ผลเหมือนเดิมทุกครั้ง กฎ/หลักการเป็นการรวมของข้อเท็จจริง ดังนั้นจึงมีประโยชน์มากกว่า ข้อเท็จจริงปลีกย่อย กฎ/หลักการเป็นสิ่งที่นักวิทยาศาสตร์ต้องการ เวลานักวิทยาศาสตร์พบปัญหา ได้มีการตั้งสมมติฐาน เพื่อหาความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ ซึ่งสมมติฐานที่นักวิทยาศาสตร์ตั้งขึ้นก็คือ กฎ/หลักการที่คาดคะเนนั่นเอง กฎ/หลักการที่คาดคะเนนั้นจะเป็นที่ยอมรับหรือไม่ ขึ้นอยู่กับหลักฐานที่จะสนับสนุนหรือคัดค้าน และที่พิสูจน์ได้ว่าถูกต้อง เป็นที่ยอมรับในสมัยหนึ่ง อาจเปลี่ยนแปลง หรือยกเลิกไปได้ เมื่อมีผู้ค้นพบความจริงหรือหลักฐานที่คัดค้าน กฎที่คาดคะเน (สมมติฐาน) ซึ่งผ่านระยะเวลานานจนเป็นที่เชื่อถือ โดยไม่มีผลจากการสังเกต และการทดลองมาหักล้างได้ ก็จะได้รับการยกให้เป็นกฎ อย่างเช่น กฎของอโวกาโดร เป็นต้น ตัวอย่างของกฎ เช่น

— กฎของอโวกาโดร "แก๊สทุกชนิดเมื่อมีปริมาตรเท่ากัน ภายใต้อุณหภูมิและความดันเดียวกันจะมีโมเลกุลของแก๊สเท่ากัน"

— กฎแห่งการแยก "ในขณะสร้างเซลล์สืบพันธุ์ ยีนคู่หนึ่งๆ จะแยกจากกันไปสู่เซลล์สืบพันธุ์เซลล์ละยีนเดียว"

— กฎสัดส่วนคงที่ "อัตราส่วนระหว่างมวลสารของธาตุที่รวมกันเป็นสารประกอบชนิดใดชนิดหนึ่งจะมีค่าคงที่เสมอ"

— กฎการเคลื่อนที่ "วัตถุจะรักษาสภาวะอยู่นิ่งหรือสภาวะเคลื่อนที่อย่างสม่ำเสมอเป็นเส้นตรง นอกจากจะมีแรงภายนอกมากระทำ"

— กฎของความโน้มถ่วง "แรงดึงดูดจะแปรผกผันกับระยะทางกำลังสอง และแปรตรงกับผลคูณของมวล"

กฎ/หลักการ แม้จะบอกว่าเหตุกับผลว่าสัมพันธ์กันอย่างไร ในลักษณะไหน และมีสมการว่าอย่างไรก็ตาม แต่กฎ/หลักการก็ไม่สามารถอธิบายให้เราทราบได้ว่า ทำไมความสัมพันธ์จึงเป็นอย่างนั้น กลุ่มมโนมติที่อธิบายความสัมพันธ์นั้นได้เรียกว่า ทฤษฎี ในการสร้างทฤษฎี นักวิทยาศาสตร์ต้องอาศัยข้อมูลที่ได้จากการสังเกต และการทดลอง แล้วจึงใช้วิธีการอุปนัย (induction) ซึ่งเป็นวิธีสร้างแนวคิดอย่างกว้าง จากข้อเท็จจริงปลีกย่อยทั้งหลาย แล้วนำแนวคิดอย่างกว้างเหล่านั้นมารวมเข้าด้วยกันอย่างมีระบบร่วมกับการจินตนาการ เพื่อสร้างรูปแบบจำลองที่จะใช้อธิบายผลจากการสังเกตนั้นได้ ในบางครั้งนักวิทยาศาสตร์อาจไม่จำเป็นต้องใช้ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต และการทดลอง แต่อาศัยความคิดสร้างสรรค์สร้างทฤษฎีขึ้นมา และต่อมาภายหลังเมื่อมีปรากฏการณ์เกิดขึ้นที่เกี่ยวกับทฤษฎีนั้น นักวิทยาศาสตร์ก็อาศัยทฤษฎีนั้นอธิบายปรากฏการณ์ได้ ทฤษฎีไม่ว่าจะสร้างขึ้นมาโดยวิธีใดก็ตาม การที่จะยอมรับทฤษฎีนั้นหรือไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขดังต่อไปนี้ 1) ทฤษฎีนั้นจะต้องสามารถใช้อธิบาย กฎ หลักการ และข้อเท็จจริง ซึ่งอยู่ในขอบเขตของทฤษฎีนั้นได้ 2) ทฤษฎีนั้นจะต้องพิสูจน์ออกไปเป็นกฎหรือหลักการบางอย่างได้ และ 3) ทฤษฎีนั้นจะต้องทำนายปรากฏการณ์ที่อาจเกิดตามมาได้ ตัวอย่างของทฤษฎี เช่น

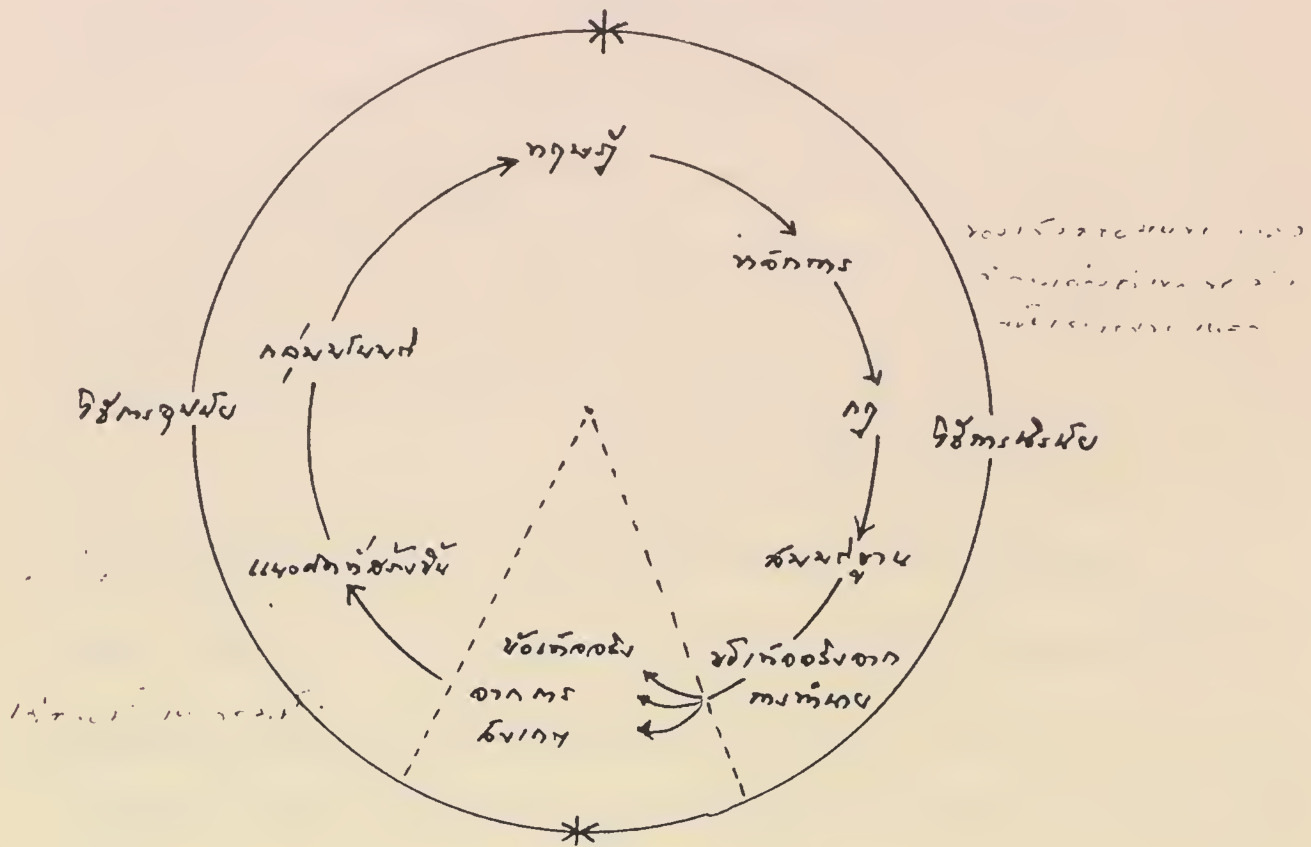
— ทฤษฎีมิวเทชั่น "มิวเทชั่นทำให้เกิดวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิต"

— ทฤษฎีจลน์ของแก๊ส " แก๊สประกอบด้วยโมเลกุล ขนาดเล็กมาก และอยู่ห่างกัน โมเลกุลของแก๊สเป็นโมเลกุลอิสระไม่มีแรงยึดเหนี่ยวระหว่างโมเลกุลเลย แต่ละโมเลกุลเคลื่อนไหวเป็นเส้นตรงอยู่ตลอดเวลา ด้วยความเร็วคงที่ไปตามทิศทางใดทิศทางหนึ่งจนกระทั่งมันชนกันเอง หรือชนผนังภาชนะที่บรรจุ ทำให้ทิศทางเปลี่ยนไป และอาจเปลี่ยนความเร็วด้วย "

จากเงื่อนไขข้อ 2 ของการยอมรับทฤษฎี เราจะเห็นว่า กฎหรือหลักการนั้นได้จากทฤษฎีโดยวิธีการนิรนัย (deduction) เพราะฉะนั้นทฤษฎีจึงสามารถอธิบาย กฎ หรือ หลักการได้ ตัวอย่างเช่น กฎของบอยล์ ซึ่งกล่าวไว้ว่า " ที่อุณหภูมิคงที่ ปริมาตรของแก๊สจะแปรผกผันกับความดัน " ($V \propto \frac{1}{P}$ เมื่อ T คงที่) สามารถได้โดยวิธีการนิรนัยจากทฤษฎีจลน์ของแก๊ส ดังนั้น ทฤษฎีจลน์ของแก๊สจึงสามารถอธิบาย กฎของบอยล์ และสามารถทำนายปรากฏการณ์อื่น ที่จะเกิดขึ้นได้ด้วย คำทำนายจะเป็นจริงหรือไม่ก็โดยทำการทดลอง เมื่อผลจากการทดลองยืนยันสิ่งที่ได้ทำนายเอาไว้ ทฤษฎีนั้น ก็ เป็นที่ยอมรับ

ความสัมพันธ์ซึ่งเชื่อมระหว่าง ข้อเท็จจริง มโนมติ กฎ หลักการ ทฤษฎี และ สมมติฐาน พร้อมกับวิธีการอุปนัย และวิธีการนิรนัย อาจแสดงได้ด้วย แผนภูมิต่อไปนี้

-9-

แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ระหว่าง ข้อเท็จจริง มโนมติ กฎ หลักการ ทฤษฎี และสมมติฐาน พร้อมกับวิธีการอุปนัย และวิธีการนิรนัย

<u>เอกสารอ้างอิง</u>

1. อนุกรรมการพัฒนาการสอนและผลิตวัสดุอุปกรณ์การสอนวิทยาศาสตร์, คณะ. <u>ชุดการเรียนการสอนสำหรับครูวิทยาศาสตร์ เล่ม 1</u>. กรุงเทพฯ: ทบวงมหาวิทยาลัย, 2525.

2. Robinson, J.T. <u>The Nature of Science and Science Teaching</u>. Belmont, California: Wadsworth Publishing Co. Inc. 1966.

วิทยาศาสตร์ : ชนิดของความรู้ แนวของการเพิ่มและใช้ความรู้

ปรีชา วงศ์ชูศิริ

คล้าย ๆ กับสิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นมา ซึ่งสามารถจำแนกความแตกต่าง ระหว่างกระบวนการสร้างกับผลผลิตของกระบวนการฯ วิทยาศาสตร์อาจจำแนกโดยอาศัยเกณฑ์ดังกล่าวออกเป็นกระบวนการแสวงหาความรู้และตัวความรู้ กระบวนการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์เริ่มจากการที่ได้ตระหนักว่า ความรู้ที่มีอยู่เดิมซึ่งเป็นผลผลิตของกระบวนการฯ นั้น ไม่เพียงพอที่จะใช้แก้ไขปัญหาใดปัญหาหนึ่งที่กำลังเผชิญอยู่ได้ โดยนัยนี้จะเห็นว่าการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ไม่ได้เริ่มอย่างสะเปะสะปะ ทั้งนี้เพราะเป็นกระบวนการที่มีลักษณะของการค้นคว้า ซึ่งกระทำโดยเกี่ยวข้องกับปัญหา และไม่มีปัญหาหรือคำถามใดที่สามารถสร้างขึ้นได้นอกขอบเขตความรู้ ผู้ที่มองเห็นและเข้าใจในเนื้อหาสาระของเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้น จึงจะสามารถบอกได้ว่ามีอะไรบ้างในเรื่องนั้นที่ได้ขาดหายไป

ส่วนหนึ่งของความรู้เดิมที่ใช้เริ่มต้นในการแสวงหาความรู้เป็นความรู้ธรรมดา กล่าวคือเป็นความรู้ที่ไม่ใช่ความรู้พิเศษเฉพาะในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งเป็นความรู้ทางวิทยาศาสตร์ นั่นคือ เป็นความรู้ที่ได้จากการใช้วิธีการและทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ สามารถทำการตรวจสอบความถูกผิดและปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องได้ และโดยอาศัยวิธีการและทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ความรู้ที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วจะเข้าไปแทนที่ความรู้เดิมก่อนการปรับปรุงแก้ไข ในขณะดำเนินการแสวงหาความรู้โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ จะมีการปรับปรุงแก้ไขหรือแม้กระทั่งยกเลิกในบางส่วนที่เป็นความรู้ธรรมดา ดังนั้น การแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ จึงเป็นกระบวนการที่ทำให้มีการปรับปรุงแก้ไขความรู้ให้ถูกต้อง และสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยสรุป ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ไม่เพียงแต่พัฒนามาจากความรู้ธรรมดา แต่การพัฒนานั้นยังทำให้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ได้ก้าวล้ำหน้าความรู้ธรรมดาที่ใช้เริ่มต้น แท้จริงแล้วอาจกล่าวได้ว่า กระบวนการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เริ่มตรงที่ประสบการณ์ และแนวคิดธรรมดาไม่สามารถใช้แก้ปัญหาหรือแม้แต่จะกำหนดปัญหาออกมาได้

ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ไม่ใช่ความรู้ที่ได้จากการขยายเพิ่มเติมความรู้ธรรมดา หรือแม้แต่ขยายในรายละเอียดของความรู้ธรรมดา คล้ายกับกล้องจุลทรรศน์ที่ช่วยให้สามารถมองเห็น

สิ่งที่ตาเปล่าไม่สามารถมองเห็นได้ ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ประกอบด้วยความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ที่ไม่สามารถสังเกตได้เป็นส่วนใหญ่ ทั้งยังเป็นเรื่องที่มิได้อยู่ในความคาดคิดของบุคคลที่ขาดความรู้ทางวิทยาศาสตร์เช่น เรื่องที่เกี่ยวกับการโคจรของดาวฤกษ์ การสร้างโครโมโซม เป็นต้น ความรู้ทางวิทยาศาสตร์นั้นได้จากการสร้างแนวคิด ซึ่งอยู่นอกเหนือความรู้ธรรมดา แล้วทำการตรวจสอบแนวคิดหรือสมมติฐานนั้นโดยใช้เทคนิคหรือวิธีการเฉพาะ ด้วยเหตุนี้จะเห็นได้ว่า แนวคิดที่เป็นสามัญสำนึกจึงไม่สามารถนำมาใช้ในการประเมินความรู้ทางวิทยาศาสตร์ได้ และไม่ควรอย่างยิ่งที่จะพยายามทำการตัดสินความถูกผิดของแนวคิดและวิธีการทางวิทยาศาสตร์โดยใช้เพียงความรู้ธรรมดาเท่านั้น อย่างไรก็ตาม จะต้องไม่มองข้ามความคล้ายคลึงกันในบางอย่างของแนวคิดที่เป็นสามัญสำนึกและที่เป็นวิทยาศาสตร์ ซึ่งต่างพยายามให้มีความเป็นเหตุผลและความเป็นปรนัย ทั้งนี้โดยให้แนวคิดสอดคล้องกับข้อเท็จจริงแทนที่จะเป็นแนวคิดจากการเดาที่ปราศจากการควบคุมอย่างสิ้นเชิง แต่การให้แนวคิดมีความเป็นเหตุผล ซึ่งหมายถึงการมีหลักฐานยืนยันและสามารถทำการตรวจสอบความถูกผิดได้นั้น เป็นสิ่งที่จะสามารถทำให้สำเร็จลุล่วงได้ ก็โดยต้องอาศัยทฤษฎี ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของความรู้ทางวิทยาศาสตร์มากกว่าความรู้ธรรมดา เพราะความรู้ธรรมดาเป็นความรู้ที่สะสมจากความรู้ที่มี ความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันค่อนข้างหละหลวมเมื่อเปรียบเทียบกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ส่วนการพยายามให้แนวคิดสอดคล้องกับข้อเท็จจริงนั้น หมายถึงการคาดคะเนเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งนอกเหนือความสามารถในการรับรู้ของประสาทสัมผัสที่มีขอบเขตจำกัด แล้วทำการตรวจสอบแนวคิดที่เกิดจากการคาดคะเนนั้นผ่านการสังเกตและ/หรือการทดลอง(ประสบการณ์) ที่กำหนดไว้ และตีความหมายประสบการณ์โดยอาศัยทฤษฎีช่วย สามัญสำนึกสามารถบรรลุดังกล่าวได้ในขอบเขตที่ค่อนข้างจำกัดเฉพาะในเหตุการณ์ หรือปรากฏการณ์ที่สามารถใช้ประสาทสัมผัสในการรับรู้เท่านั้น ต่างกับวิทยาศาสตร์ซึ่งสร้างทฤษฎีอันเป็นแนวคิดที่ไม่มีขอบเขตจำกัดในการสรุปรวมประสบการณ์ทั้งหลายที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์เข้าด้วยกันและสามารถทำการตรวจสอบความถูกผิดของทฤษฎีที่สร้างขึ้นนั้นได้ โดยอาศัยประสบการณ์

ข้อความทางวิทยาศาสตร์เป็นข้อความที่ระบุแนวคิด เพียงแต่เป็นแนวคิดที่มีหลักฐานยืนยันและสามารถทดสอบความถูกผิดได้ ไม่ได้ระบุแนวคิดอย่างเลื่อนลอยไม่สามารถทำการตรวจสอบได้ แม้ข้อความที่ระบุแนวคิดจากประสบการณ์ใกล้ตัว เช่น ข้อความ "วัตถุนี้มีมวลมาก" จะ

เป็นข้อความที่ปรับปรุงแก้ไขได้ แต่ก็ไม่คุ้มค่าที่จะสงสัย ถึงแม้ข้อความดังกล่าวจะเป็นข้อความที่มีลักษณะของการคาดคะเนแต่ในทางปฏิบัติถือว่าระบุความจริงได้ ในทางวิทยาศาสตร์ข้อความที่มีลักษณะดังกล่าวจึงไม่ค่อยได้รับความสนใจเท่าใดนักโดยมีความเห็นว่าถ้าสามัญสำนึกสามารถใช้ได้ในกรณีดังกล่าว ทำไมจึงต้องใช้วิทยาศาสตร์ ซึ่งก็เป็นเหตุผลที่ทำให้ไม่มีวิทยาศาสตร์ของการพิมพ์ดีด หรือของการขับรถยนต์ ในทางตรงกันข้าม ข้อความที่ระบุแนวคิดเกินประสบการณ์ใกล้ตัวจะเป็นข้อความที่ชวนให้สงสัย และคุ้มค่าต่อการที่จะทำการตรวจสอบความถูกผิดของข้อความนั้นโดยการหาหลักฐานมายืนยัน อาจกล่าวได้ว่าในทางวิทยาศาสตร์เท่านั้นที่ความสงสัยเป็นสิ่งที่นำไปสู่การสร้างสรรค์มากกว่าที่จะทำให้เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการ หรือถึงกับทำให้เกิดการหยุดชะงัก ความสงสัยจะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการค้นคว้าหาแนวคิดที่จะอธิบายข้อเท็จจริงต่าง ๆ ให้มีความสมเหตุสมผลมากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ โดยที่แนวคิดดังกล่าวนั้นบางแนวคิดมีหลักฐานยืนยันและมีแนวทางการตรวจสอบได้ดีกว่าบางแนวคิด

โดยสรุป แนวคิดทางวิทยาศาสตร์เป็นแนวคิดที่ประกอบไปด้วยเหตุผลและมีความเป็นปรนัย ซึ่งก็คล้ายกับสามัญสำนึกที่ดี เพียงแต่แนวคิดทางวิทยาศาสตร์นั้นมีทั้ง 2 อย่างที่กล่าวมามากกว่า นอกเหนือจากที่กล่าวข้างต้น ยังมีเหตุปัจจัยอื่นใดอีกหรือไม่ที่ทำให้วิทยาศาสตร์เหนือกว่าสามัญสำนึก แน่นอนว่าไม่ใช่เนื้อหาสาระของเรื่องที่ทำให้เหนือกว่ากัน ทั้งนี้เพราะในเรื่องที่มีเนื้อหาสาระเดียวกัน อาจใช้หรือไม่ใช้วิธีการ และทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการแสวงหาความรู้ เช่น การสะกดจิต อาจใช้วิธีการและทักษะที่ไม่ใช่ทางวิทยาศาสตร์อย่างในกรณีผู้ถูกสะกดจิต บรรยายเหตุการณ์ย้อนไปในอดีตกาลของตน โดยปราศจากการนำทฤษฎีและการทดลองมาใช้ อาจถือว่าเป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนือธรรมชาติ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับอวัยวะรับสัมผัสหรือระบบประสาท นั่นคือเป็นผลของการกระทำทางจิต ในขณะเดียวกัน การสะกดจิตอาจใช้วิธีการและทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการแสวงหาความรู้ กล่าวคือ โดยการกำหนดข้อความที่มีลักษณะของการคาดคะเน (สมมติฐาน) ที่เกี่ยวกับระบบการทำงานของร่างกาย ซึ่งจะทำให้เกิดพฤติกรรมที่แสดงออกขณะถูกสะกดจิต แล้วทำการควบคุมตามสมมติฐานที่กำหนดไว้เพื่อทำการศึกษาค้นคว้าในห้องปฏิบัติการทดลอง โดยหลักการอาจกล่าวได้ว่าเนื้อหาสาระของเรื่องที่ศึกษา ไม่ได้ช่วยทำให้วิทยาศาสตร์มีความแตกต่างจากพวกที่ไม่ใช่วิทยาศาสตร์ ถึงแม้ในบางเรื่องอย่างเช่น เรื่องที่เกี่ยวกับโครงสร้างของอะตอมยากที่จะสามารถกล่าวถึง

นอกขอบเขตของวิทยาศาสตร์ได้ก็ตาม ถ้าเนื้อหาสาระของเรื่องไม่สามารถทำให้แยกความแตกต่างได้ ดังนั้นคงจะเป็นวิธีการและทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่ใช้ในกระบวนการแสวงหาความรู้ที่สามารถใช้แยกความแตกต่างระหว่างวิทยาศาสตร์กับที่ไม่ใช่วิทยาศาสตร์ได้

วิธีการโดยทั่วไป หมายถึงขั้นตอนการดำเนินการที่ได้กำหนดขึ้นสำหรับใช้ในการแก้ปัญหา อาจกล่าวได้ว่า ทุกประเภทของปัญหาต่างต้องการวิธีการและเทคนิคที่กำหนดขึ้นเฉพาะแตกต่างกัน ปัญหาทางด้านความรู้นั้นแตกต่างจากปัญหาทางด้านอื่น เช่น ปัญหาทางด้านปฏิบัติการ กล่าวคือ เป็นปัญหาที่ต้องอาศัยการค้นคิดและการใช้วิธีการเฉพาะซึ่งสามารถแก้ปัญหาที่อยู่ในแต่ละขั้นได้ ทั้งนี้ตั้งแต่ขั้นการกำหนดขอบเขตของปัญหา ไปจนถึงขั้นการนำเสนอคำตอบ หรือแนวทางที่ใช้แก้ปัญหานั้น ๆ ดังนั้น ทุกวิธีการที่กำหนดขึ้นเฉพาะในทางวิทยาศาสตร์จะเป็นวิธีการที่มีความสอดคล้องกับขั้นของการแก้ปัญหาและมีความเหมาะสมกับเนื้อหาสาระของปัญหานั้นๆ ซึ่งตรงกันข้ามกับวิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่กำหนดขึ้นอย่างทั่วไป สามารถนำไปใช้ในขั้นต่าง ๆ ของการแก้ปัญหา และไม่เฉพาะเจาะจงกับเนื้อหาสาระหนึ่งเนื้อหาสาระใดของปัญหา แม้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่ใช้ในการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ที่ทุกขั้นของวิธีการไม่ขึ้นต่อเนื้อหาสาระในเรื่องที่กำลังค้นคว้า แต่ในการดำเนินการทุกขั้นจะดำเนินการบรรลุผลมากน้อยเพียงใดนั้น กลับขึ้นต่อเนื้อหาสาระของเรื่องและระดับพัฒนาการของเนื้อหาสาระนั้น ทุกสาขาของวิทยาศาสตร์มีลักษณะเฉพาะอันเกิดจากปัญหาซึ่งต้องอาศัยเทคนิค หรือวิธีการที่กำหนดขึ้นเฉพาะมาใช้ในการดำเนินการแก้ไขหรือหาคำตอบของปัญหา เทคนิคเหล่านั้นเปลี่ยนแปลงได้รวดเร็วกว่าวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ยิ่งกว่านั้น เทคนิคที่ใช้ในสาขาของวิทยาศาสตร์หนึ่งไม่สามารถนำไปใช้ในสาขาอื่นของวิทยาศาสตร์ได้เสมอไป แต่ทุกสาขาของวิทยาศาสตร์ต่างมุ่งค้นหาความจริงโดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์เดียวกัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ไม่มีความแตกต่างของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ระหว่างสาขาต่าง ๆ ของวิทยาศาสตร์

วิทยาศาสตร์ที่แตกต่างกันนั้น จะแตกต่างกันเพียงเทคนิคที่นำไปใช้ในการแก้ปัญหาเฉพาะเท่านั้น เทคนิคทางวิทยาศาสตร์อาจจำแนกได้เป็นเทคนิคเชิงแนวคิดและเทคนิคเชิงปฏิบัติการ สำหรับเทคนิคเชิงแนวคิดนั้น ได้แก่ กลวิธีที่ใช้ในการระบุปัญหาให้มีความชัดเจนและรัดกุม การกำหนดข้อความล่วงหน้าที่ระบุคำตอบของปัญหา (สมมติฐาน) การระบุวิธีการอนุมานให้ได้ข้อความสืบเนื่องจากสมมติฐานหรือการกำหนดวิธีการที่ใช้ในการตรวจสอบสมมติฐาน เป็นต้น

สำหรับเทคนิคเชิงปฏิบัติการได้แก่ การปฏิบัติการวัด การใช้วัสดุอุปกรณ์ในการปฏิบัติการทดลอง เป็นต้น การที่จะเป็นผู้มีทักษะในการใช้เทคนิคดังกล่าวมาข้างต้น เป็นเรื่องของการฝึกฝน กล่าวคือ ฝึกฝนทักษะการนำเทคนิคไปใช้ในการแก้ปัญหาที่แปลกใหม่ วิเคราะห์วิจารณ์เทคนิคที่เคยใช้ และพัฒนาเทคนิคที่ดีกว่าเดิม

สมมติตั้งคำถาม "เพราะเหตุใดกลุ่มคนที่แตกต่างกันจึงใช้ภาษาต่างกัน" การให้คำตอบที่ง่ายคือ ให้คำอธิบายซึ่งได้จากการสรุปรวมจากที่สังเกตมาว่า กลุ่มคนที่ต่างเชื้อชาติมักจะพูดด้วยภาษาต่างกัน โดยอ้างเทพนิยายประกอบเป็นเหตุผล นักวิทยาศาสตร์ที่สนใจในปัญหานี้ คงจะไม่ยอมรับคำอธิบายอย่างง่ายดังกล่าว และจะเริ่มต้นสำรวจที่ตัวปัญหา แท้จริงแล้ว คำถามข้างต้นเกิดขึ้นจากผลสรุปรวมของการสังเกตที่เป็นฐานสมมติ (ข้อสมมติล่วงหน้าหรือข้อสมมติเบื้องต้น) ว่าในกลุ่มประเภทใดของคนที่พูดภาษาแตกต่างกัน กลุ่มทางศาสนา ทางสังคม และ/หรือทางอาชีพ โดยการสำรวจขั้นต้นก่อนการกำหนดคำถามดังกล่าวเท่านั้นที่จะสามารถช่วยให้ตั้งคำถามได้ตรงกับประเด็นของปัญหายิ่งขึ้น หลังจากได้กำหนดข้อความที่ระบุปัญหาได้ตรงจุดแล้ว จะต้องมีการคาดคะเนคำตอบที่อาจเป็นไปได้ของปัญหา บางการคาดคะเนอาจเกี่ยวกับทางด้านภูมิประเทศว่าเป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างของการใช้ภาษา บางการคาดคะเนเกี่ยวกับเหตุปัจจัยทางด้านชีวภาพ บางการคาดคะเนเกี่ยวกับเหตุปัจจัยทางด้านสภาพของสังคม เป็นต้น การคาดคะเนหรือสมมติฐานเหล่านี้จะถูกทดสอบโดยการตรวจสอบกับผลที่ได้จากการสังเกต (ข้อเท็จจริง) โดยอาศัยข้อความสืบเนื่องจากสมมติฐาน ตัวอย่างเช่น ชนิดของอาชีพ เป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างด้านภาษาที่ใช้ (สมมติฐาน) ถ้าสมมติฐานนี้เป็นความจริง กลุ่มทางอาชีพที่แตกต่างกัน คนในแต่ละอาชีพเมื่อใช้คำพูดเฉพาะในการประกอบอาชีพควรแตกต่างกัน (ข้อความสืบเนื่องจากสมมติฐานที่สามารถตรวจสอบได้)

เพื่อที่จะสามารถประเมินได้ว่าสมมติฐานต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นนั้น สมมติฐานใดถูกต้อง จำเป็นต้องมีการรวบรวมข้อมูลมาใช้ในการประเมิน และข้อมูลเหล่านั้นจะต้องเป็นข้อมูลที่ยอมรับทางวิทยาศาสตร์ นั่นคือ ทั้งวิธีการที่ได้มาของข้อมูลและการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลต้องเป็นไปตามวิถีทางวิทยาศาสตร์ เช่น ทำการสุ่มตัวอย่างกลุ่มทางอาชีพเพื่อลดผลที่อาจจะเกิดขึ้นจากความลำเอียงในการเลือกกลุ่มที่จะศึกษา เป็นต้น ในท้ายที่สุด ถ้าการสำรวจได้กระทำอย่างระมัดระวัง คำตอบหรือแนวทางที่ใช้ในการแก้ไขปัญหาเริ่มแรกอาจนำไปสู่การ

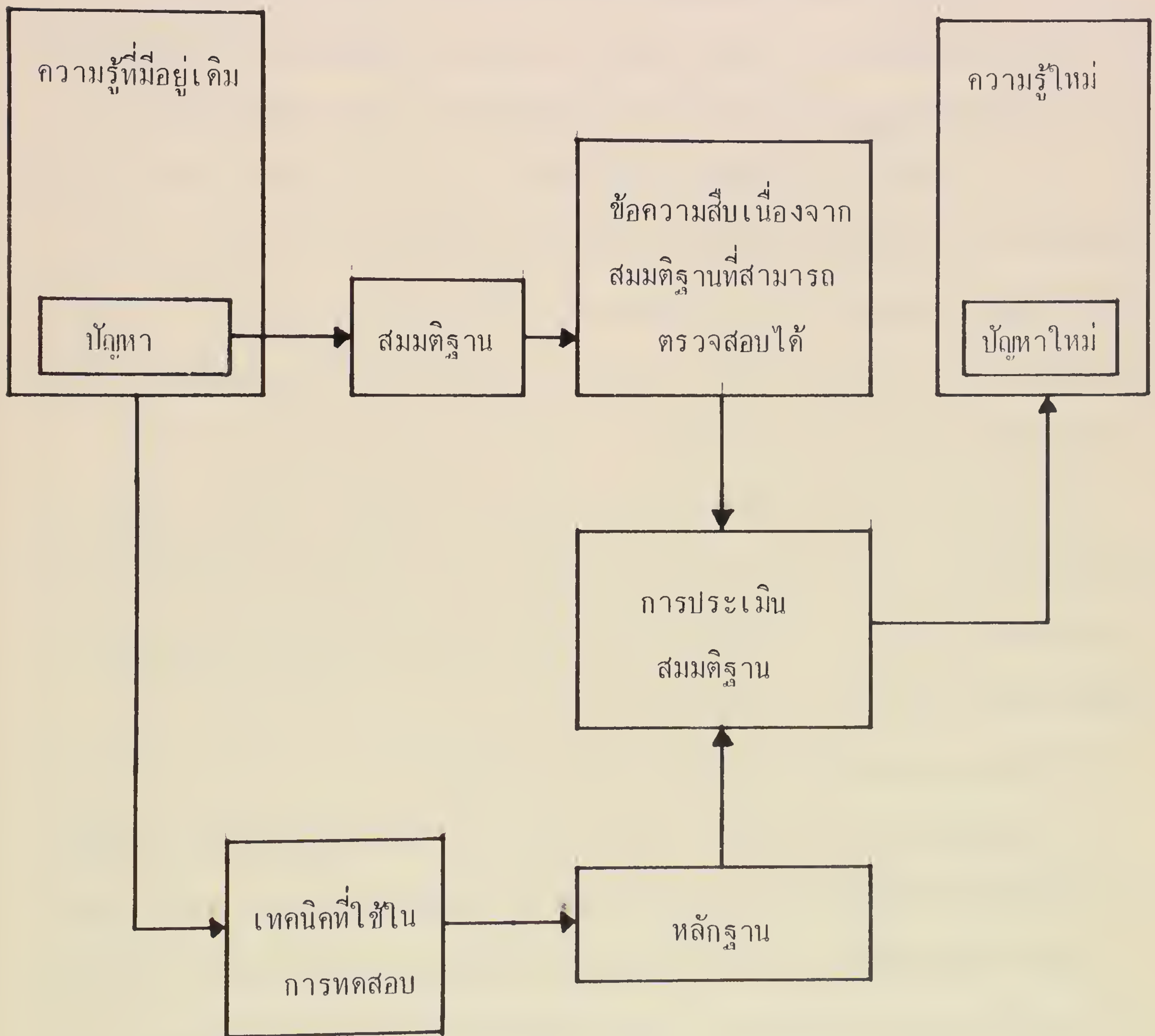
เสนอแนะปัญหาใหม่ต่อไป สิ่งที่สำคัญที่สุดของกระบวนการแสวงหาความรู้นั้นคล้ายกับหนังสือที่ดีที่กระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดแนวคิดต่อไป มากกว่าที่จะทำให้แนวคิดหยุดชะงักลง จากตัวอย่างข้างต้นอาจนำมาสรุปเป็นขั้นที่สำคัญ ๆ ที่ใช้ในกระบวนการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ นั่นคือ ขั้นหลัก ๆ ที่ใช้ในวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีดังต่อไปนี้

1. ระบุคำถามที่รัดกุมและที่จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อไป
2. สร้างสมมติฐานที่เป็นคำตอบของคำถามโดยมีหลักฐานยืนยันและทดสอบได้
3. ใช้เหตุผลเชิงตรรกศาสตร์สร้างข้อความสืบเนื่องจากสมมติฐานที่สามารถตรวจสอบได้
4. กำหนดเทคนิคที่จะใช้ในการทดสอบข้อความสืบเนื่องจากสมมติฐาน
5. ทำการทดสอบหาความสอดคล้องและความเชื่อถือได้ของเทคนิคที่จะใช้
6. ดำเนินการทดสอบและตีความหมายผลที่ได้จากการทดสอบ
7. ประเมินความถูกต้องของสมมติฐานและเทคนิคที่ใช้
8. สำรวจเนื้อหาสาระที่ใช้ในการสร้างสมมติฐานและที่ใช้ในการกำหนดเทคนิค แล้วระบุปัญหาที่พบใหม่

วิธีการทางวิทยาศาสตร์สามารถให้ข้อเสนอแนะบางอย่างสำหรับผู้ที่ใช้วิธีการนี้ในการแสวงหาความรู้ ทั้งยังให้แนวทางในการสำรวจจุดที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขในกรณีเมื่อเกิดความผิดพลาดขึ้น แต่วิธีการทางวิทยาศาสตร์ไม่อาจแทนที่การคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้ และไม่สามารถที่จะป้องกันความผิดพลาดนานัปการที่อาจจะเกิดขึ้นในขณะดำเนินการแสวงหาความรู้ได้ อย่างไรก็ตามอาจกล่าวได้ว่าวิธีการทางวิทยาศาสตร์เปรียบเสมือนหัวใจของวิทยาศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ หรือวิทยาศาสตร์ประยุกต์ แต่ถึงกระนั้นก็ต้องตระหนักไว้ด้วยว่า วิธีการทางวิทยาศาสตร์มิใช่จะเป็นวิธีการที่ผิดพลาดไม่ได้ หรือลำพังแต่วิธีการทางวิทยาศาสตร์ก็เพียงพอสำหรับการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ วิธีการทางวิทยาศาสตร์นั้นอาจนำไปสู่ความผิดพลาดได้ แต่ในขณะเดียวกันสามารถปรับปรุงแก้ไขความผิดพลาดที่เกิดขึ้นนั้นได้ ทั้งนี้โดยการประเมินผลผลิตของวิธีการ และการวเคราะห์ตัววิธีการอย่างละเอียด วิธีการทางวิทยาศาสตร์ไม่สามารถดำเนินการโดยปราศจากความรู้ที่จะใช้ควบคู่กันไป ซึ่งความรู้ที่นำมาใช้นั้น จะได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น นอกจากนี้การนำวิธีการทางวิทยาศาสตร์

มาใช้ยังจำเป็นต้องใช้ควบคู่กับเทคนิค หรือวิธีการที่กำหนดขึ้นเฉพาะซึ่งใช้กับเนื้อหาสาระนั้น ๆ เท่านั้นด้วย

ขั้นตอนของวิธีการทางวิทยาศาสตร์อาจแสดงด้วยแผนภาพได้ดังต่อไปนี้

ทฤษฎีของการสอน

ปรีชา วงศ์ชูศิริ

อาจมีใครสักคนถามขึ้นมาด้วยความสงสัยว่า ทำไมถึงจำเป็นต้องมีทฤษฎีของการสอนใน เมื่อทางจิตวิทยามีทฤษฎีของการเรียนรู้ และพัฒนาการอยู่แล้ว เหตุผลที่อาจนำมาตอบคือ ทฤษฎีของการเรียนรู้ และพัฒนาการบอกเราเพียงว่าเกิดอะไรขึ้น ภายหลังจากที่ได้ค้นพบข้อเท็จจริง เช่น เด็กอายุหกขวบส่วนมากยังไม่สามารถบอกได้ว่า ของเหลวหรือของแข็งจำนวนหนึ่งจะมีจำนวนคงที่ แม้ว่าจะเปลี่ยนแปรรูปหรือสถานที่วาง ในขณะที่ทฤษฎีของการสอนพยายามที่จะหาแนวทางที่ดีที่สุด เพื่อนำเด็กไปสู่ความเข้าใจในเรื่องนั้น กล่าวโดยย่อทฤษฎีของการสอนเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ว่า เราจะทำอย่างไร ถึงจะสอนในสิ่งที่เราต้องการโดยให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้เรียนได้ดีที่สุด เป็นเรื่องของการปรับปรุงมากกว่าการบรรยายการเรียนรู้

ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ไม่ได้หมายความว่า ทฤษฎีของการเรียนรู้ และพัฒนาการไม่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีของการสอน ในทางตรงกันข้าม ทฤษฎีของการสอนจะต้องพาดพิงไปถึงทั้งเรื่องของการเรียนรู้และพัฒนาการ และยิ่งไปกว่านั้น ยังจำเป็นที่จะต้องสอดคล้องกับทฤษฎีของการเรียนรู้และพัฒนาการต่าง ๆ ที่ถูกกล่าวถึงด้วย

ทฤษฎีของการสอนควรประกอบด้วย 4 ประการที่สำคัญคือ

1. ทฤษฎีของการสอนควรจะกล่าวเฉพาะเจาะจง ถึงประสบการณ์ที่ผู้เรียนควรได้รับมาก่อน ทั้งนี้เพื่อที่จะทำให้การเรียนรู้ซึ่งจะเกิดขึ้นต่อไปมีประสิทธิภาพอย่างสูง การเรียนรู้นั้นอาจจะเป็นการเรียนรู้โดยทั่ว ๆ ไป หรือชนิดของการเรียนรู้ที่เฉพาะเจาะจง เช่น แบบไหนของความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับสิ่งต่าง ๆ ในสภาวะแวดล้อมก่อนเข้าโรงเรียน ที่มีแนวโน้มซึ่งจะทำให้เด็กมีความตั้งใจ และความสามารถต่อการเรียนรู้ เมื่อเด็กเข้าโรงเรียน

2. ทฤษฎีของการสอนควรจะกล่าวเฉพาะเจาะจง ถึงแนวทางของการจัดความรู้ต่าง ๆ ที่อยู่ในวิชาซึ่งจะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้ง่ายที่สุด การจัดความรู้ต่าง ๆ ในวิชา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การจัดโครงสร้างของความรู้ในวิชา หมายถึงการจัดความรู้ที่สำคัญเข้าเป็นกลุ่มหรือชุดซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจความรู้ที่นอกเหนือหรือมากไปกว่าที่ได้จัดเข้าไว้ในวิชาได้ง่ายยิ่งขึ้น

การจัดโครงสร้างของความรู้ในวิชาใดก็ตาม มีขอบเขตจำกัดไปตามขั้นตอนของการพัฒนาการของวิชานั้น ๆ ในที่นี้จะขอกล่าวเพียงว่า เนื่องจากประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดโครงสร้างของความรู้นั้นขึ้นอยู่กับการทำให้ความรู้อยู่ในรูปที่ผู้เรียนเข้าใจได้ง่ายขึ้น โครงสร้างของความรู้จำเป็นที่จะต้องสอดคล้องกับวุฒิสภาวะและความสามารถของผู้เรียน เมื่อพิจารณาในแง่นี้จะเห็นว่า โครงสร้างของความรู้ที่ดีที่สุดนั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการจัดความรู้แต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับตัวของผู้เรียนอีกด้วย

โครงสร้างของความรู้ในวิชาใดก็ตามอาจพิจารณาได้จากลักษณะของโครงสร้าง ซึ่งแต่ละลักษณะมีผลต่อความสามารถในการเรียนรู้ของผู้เรียน ลักษณะที่กล่าวถึงนี้คือ

2.1 แบบของการเสนอความรู้ ผู้สอนสามารถที่จะเสนอความรู้ หรือสิ่งใดก็ตามที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ 3 แบบด้วยกันคือ โดยการใช้การปฏิบัติการ โดยการใช้รูปภาพหรือแผนภูมิโดยการใช้สัญลักษณ์หรือตัวอักษร การเสนอความรู้เกี่ยวกับเรื่องการใช้กล้องจุลทรรศน์อาจนำมาเป็นตัวอย่างความเข้าใจในเรื่องนี้ เราคงจะมีความคิดเห็นตรงกันว่า แบบของการเสนอความรู้ในเรื่องการใช้กล้องจุลทรรศน์ ควรจะเป็นแบบปฏิบัติการ คือ ครูกระทำการใช้กล้องจุลทรรศน์ที่ถูกต้องวิธีให้นักเรียนดู การที่ครูจะใช้รูปภาพหรือการบรรยายก็ย่อมทำได้แต่เราคงไม่คาดหมายว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการเรียนรู้ของนักเรียนในเรื่องดังกล่าวนี้จะดีเท่าแบบแรก

2.2 การประหยัดในการเสนอความรู้ การประหยัดในการเสนอความรู้ในวิชาใดก็ตามเกี่ยวข้องกับปริมาณของความรู้ที่ผู้เรียนต้องใช้เพื่อความเข้าใจในสิ่งที่เรียน ถ้าปริมาณของความรู้ที่ผู้เรียนจะต้องใช้น้อยเพื่อจะเข้าใจในสิ่งที่เรียน ก็หมายความว่าการประหยัดในการเสนอความรู้นั้นมาก ตัวอย่างเช่นเป็นการประหยัดอย่างมากในการเสนอเรื่องการตกอย่างเป็นอิสระของวัตถุ โดยใช้สูตร $S = \frac{1}{2} gt^2$ (โดย s เป็นระยะทางที่วัตถุตกอย่างอิสระ g เป็นค่าของความเร่งเข้าสู่จุดศูนย์กลางของโลก และ t เป็นค่าของเวลาที่วัตถุใช้ในการตกอย่างอิสระเป็นระยะทาง s) แทนที่จะเสนอความรู้ในเรื่องนี้โดยใช้ตารางที่แสดงถึงค่าต่าง ๆ ที่สรุปได้จากการสังเกตที่เกิดจากการตกของวัตถุต่าง ๆ ในระยะของการปล่อยให้ตกที่แตกต่างกัน และในค่าของความเร่งที่แตกต่างกัน

การประหยัดในการเสนอความรู้ แปรไปตามแบบของการเสนอความรู้ แต่การประหยัดในการเสนอความรู้ก็ขึ้นอยู่กับการลำดับขั้นในการเสนอความรู้ด้วย เพื่อความเข้าใจขอยกตัว

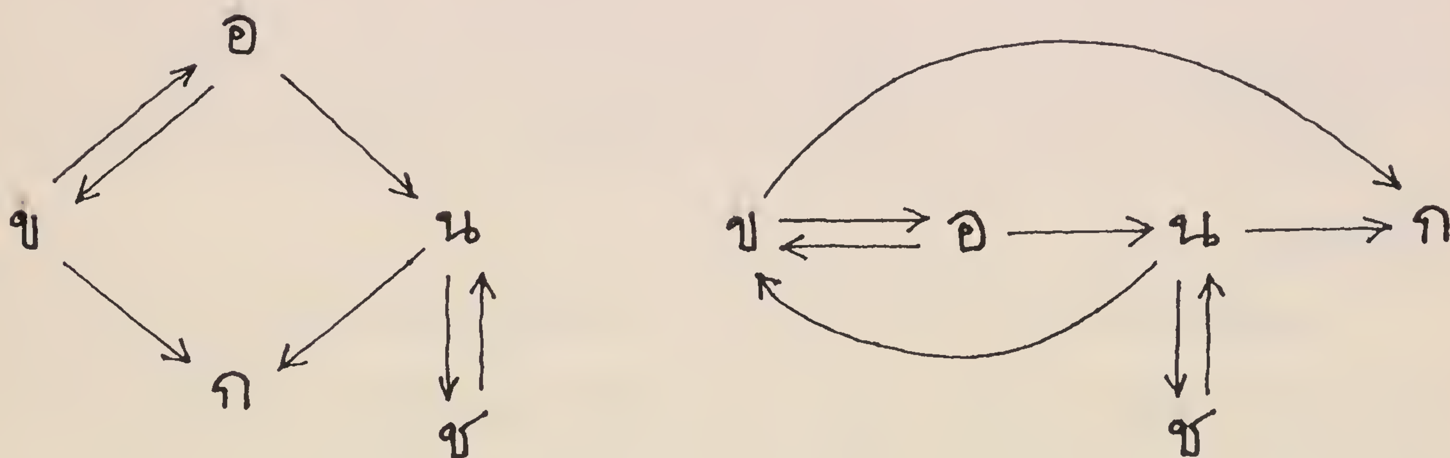
อย่างอธิบายประกอบดังนี้ สมมติความรู้ที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ประกอบด้วย บริการรถเมล์ซึ่งเปิดวิ่งระหว่าง 5 จังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดทั้ง 5 คือ กาฬสินธุ์ ขอนแก่น อุบลราชธานี นครราชสีมา และชัยภูมิ วิธีหนึ่งที่เราจะให้นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับสายรถเมล์ที่วิ่งระหว่างจังหวัดต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วคือให้นักเรียนท่องจำสิ่งต่อไปนี้

ขอนแก่น	ไป	กาฬสินธุ์
นครราชสีมา	ไป	ขอนแก่น
อุบลราชธานี	ไป	นครราชสีมา
ขอนแก่น	ไป	อุบลราชธานี
นครราชสีมา	ไป	ชัยภูมิ
นครราชสีมา	ไป	กาฬสินธุ์
อุบลราชธานี	ไป	ขอนแก่น
ชัยภูมิ	ไป	นครราชสีมา

หลังจากนักเรียนท่องจำสิ่งที่เราให้เรียนแล้ว เราก็ถามนักเรียนว่า ทางไหนเป็นทางที่สั้นที่สุดที่เราจะใช้บริการรถเมล์ขอนแก่นไปชัยภูมิ แล้วกลับมายังขอนแก่น จะเห็นว่าปริมาณของความรู้ที่นักเรียนต้องการเพื่อที่จะตอบคำถามนั้น ภายใต้สถานการณ์ของการเสนอความรู้แบบนี้ค่อนข้างมาก เราเพิ่มการประหยัดในการเสนอความรู้ โดยทำให้สิ่งที่นักเรียนจะเรียนรู้ง่ายขึ้นในทางใดทางหนึ่ง ทางหนึ่งที่จะทำได้ในเรื่องนี้โดยการจัดเรียงชื่อต้นของจังหวัด ตามอักษรตัวแรก ซึ่งจะได้ดังต่อไปนี้

ขอนแก่น	ไป	กาฬสินธุ์
ขอนแก่น	ไป	อุบลราชธานี
ชัยภูมิ	ไป	นครราชสีมา
นครราชสีมา	ไป	กาฬสินธุ์
นครราชสีมา	ไป	ขอนแก่น
นครราชสีมา	ไป	ชัยภูมิ
อุบลราชธานี	ไป	ขอนแก่น
อุบลราชธานี	ไป	นครราชสีมา

การค้นหาคำตอบต่อคำถามข้างต้นง่ายขึ้น เมื่อเราจัดเรียงชื่อต้นของจังหวัดตามอักษรตัวแรก อย่างไรก็ตาม การประหยัดในการเสนอความรู้เพิ่มมากขึ้นโดยการใช้แผนภูมิ ซึ่งเป็นแบบหนึ่งของการเสนอความรู้ การเพิ่มหรือลดของการประหยัดในการเสนอความรู้ ยังขึ้นอยู่กับการเขียนแผนภูมิ เปรียบเทียบแผนภูมิทางด้านซ้ายมือกับด้านขวามือ

จากแผนภูมิมองเพียงแวบเดียวก็ทราบว่า มีหนทางเดียวที่จะโดยสารรถเมล์จากขอนแก่นไปชัยภูมิ แล้วกลับมายังขอนแก่น กาฬสินธุ์เป็นจังหวัดที่ไม่มีบริการรถเมล์วิ่งกลับออกมา อะไรคือความแตกต่างระหว่างการเสนอความรู้แบบใช้แผนภูมิ และใช้รายชื่อจังหวัดข้างต้น

3. ทฤษฎีของการสอนควรจะกล่าวเฉพาะเจาะจงถึงการลำดับขั้นของสิ่งที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างเป็นผลดีที่สุด สมมติว่าเราต้องการสอนเรื่องความหนาแน่นของสสาร เราดำเนินการตามลำดับขั้นอย่างไร เราจะให้นักเรียนได้เรียนคำนิยามต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องก่อนในแนวทางที่จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจสังกัปที่ตามมา หรือเราเริ่มด้วยการให้ผู้เรียนได้เรียนการคำนวณก่อน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจสังกัปของเรื่องนี้ได้ง่ายขึ้นในตอนหลัง ผลลัพธ์ที่เกิดจากการเรียนรู้สองวิธีนี้เป็นอย่างไร เราจะผสมทั้งสองวิธีนี้ได้อย่างไร คำถามเหล่านี้เกี่ยวข้องกับการลำดับขั้นของสิ่งที่เราจะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างดีที่สุด

โดยทั่วไปการลำดับขั้นของสิ่งที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้นั้นมีหลายวิธีด้วยกัน ซึ่งมีผลทำให้การเรียนรู้ยากขึ้นหรือง่ายลงพอ ๆ กัน ไม่มีการลำดับขั้นวิธีใดวิธีหนึ่งที่ให้ผลดีที่สุดต่อผู้เรียนทุกคน ทั้งนี้เพราะการลำดับขั้นที่ให้ผลดีที่สุดต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่างด้วยกัน ปัจจัยเหล่านี้รวมถึงการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ผ่านพ้นไปแล้ว ขั้นของการพัฒนาของผู้เรียน ลักษณะของสิ่งที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคน

การลำดับขั้นของสิ่งที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ที่ดีที่สุดนั้น ไม่สามารถจะกล่าวเฉพาะเจาะจงโดยไม่คำนึงถึงบรรทัดฐานหรือหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการสอน นั่นก็คือการเรียนรู้ การจำแนกบรรทัดฐานหรือหลักเกณฑ์ที่ใช้ตัดสินการเรียนรู้อย่างน้อยจะรวมถึงสิ่งต่อไปนี้คือ อัตราของการเรียนรู้ การต้านทานต่อการลืมในสิ่งที่เรียนไปแล้ว การนำสิ่งที่ได้เรียนไปแล้วไปใช้ในสิ่งที่เรียนใหม่ การเสนอความรู้ที่ได้เรียนไปแล้วให้ผู้อื่นเข้าใจ สัมฤทธิ์ผลข้อหนึ่งข้อใดของจุดมุ่งหมายต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้ ไม่จำเป็นว่าจะนำไปสู่ความสัมฤทธิ์ผลในข้ออื่น ๆ ยิ่งไปกว่านั้น อัตราของการเรียนในบางครั้งยังขัดต่อการนำสิ่งที่ได้เรียนไปแล้วไปใช้ในสิ่งที่เรียนใหม่

4. ทฤษฎีของการสอนควรจะกล่าวเฉพาะเจาะจงถึงลักษณะและระยะของการให้รางวัลและการลงโทษในขบวนการเรียนการสอน เราคงพอจะนึกภาพออกบ้างแล้วว่า ขณะที่การเรียนรู้กำลังดำเนินอยู่นั้น จะมีตอนที่ควรเปลี่ยนการให้รางวัลซึ่งอยู่ในรูปที่เกิดจากบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ตัวผู้เรียนเอง เช่น จากการยกย่องชมเชยของผู้สอนที่มีต่อผู้เรียน ไปยังการให้รางวัลซึ่งเกิดจากตัวผู้เรียนเอง เช่น ความรู้สึกของผู้เรียนที่มีต่อการที่เขาสัมฤทธิ์ผล ในการแก้ปัญหาที่ซับซ้อนด้วยตนเอง ในทำนองเดียวกันจะมีบางตอนที่การให้รางวัลทันที ควรเปลี่ยนเป็นการให้รางวัลที่ล่าช้าออกไป ในเรื่องการกำหนดระยะของการเปลี่ยนการให้รางวัล ซึ่งอยู่ในรูปที่เกิดจากบุคคลอื่น มาเป็นจากตัวผู้เรียนเอง และจากการให้รางวัลทันทีมาเป็นให้ล่าช้าออกไปนั้น ยังไม่เป็นที่เข้าใจกันดีพอ ทั้ง ๆ ที่เป็นเรื่องสำคัญมากเรื่องหนึ่ง

สมรรถภาพของครูวิทยาศาสตร์

ปรีชา วงศ์ชูศิริ

คำถามที่ว่า สอนทำไม สอนอะไร และสอนอย่างไร เป็นคำถามขั้นพื้นฐานที่นักการศึกษาหลายฝ่ายทุกยุคทุกสมัยพยายามที่จะให้คำตอบ แม้ว่าจะมีคำตอบมากมายต่อคำถามดังกล่าวข้างต้นก็ตาม แต่คำตอบเหล่านั้นก็เป็นเพียงสมมติฐานที่ยังหาข้อยุติมิได้ บางทีการหาข้อยุติต่อคำถามเหล่านั้นไม่ได้ อาจเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะอันแท้จริงของการศึกษา การศึกษาซึ่งขบวนการที่เปลี่ยนแปลงไปตามขบวนการของการเปลี่ยนแปลงของสังคม และวิทยาการสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา

บทความนี้ เขียนขึ้นมาด้วยเจตนารมณ์ของผู้เขียนที่จะให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตครูวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครูวิทยาศาสตร์ในระดับมัธยมศึกษาได้ร่วมกันพิจารณาว่า สถาบันผลิตครูวิทยาศาสตร์ ควรจะมีการกำหนดเกณฑ์กลางสำหรับความสามารถหรือสมรรถภาพของครูวิทยาศาสตร์ไว้หรือไม่อย่างไร เพราะการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร ตลอดจนวิธีการเรียนการสอนและการประเมินผลวิชาวิทยาศาสตร์ในระดับมัธยมศึกษาซึ่งมีอยู่ในขณะนี้จะสัมฤทธิ์ผลได้มากน้อยแค่ไหน ขึ้นอยู่กับความสามารถหรือสมรรถภาพของผู้สอนเป็นประการสำคัญ การกำหนดสมรรถ-ภาพของครูวิทยาศาสตร์ ก็คือการให้คำตอบต่อคำถามแรกของบทความนี้ ซึ่งจะเห็นได้ว่าข้อกำหนดดังกล่าวก็คือ จุดหมายของการผลิตครูของสถาบันที่มีหน้าที่รับผิดชอบทางด้านนี้

เมื่อพิจารณาสมรรถภาพของครูวิทยาศาสตร์ ในแง่ของจุดหมายที่สถาบันผลิตครูต้องการกำหนดสมรรถภาพของครู เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหรือการสร้างหลักสูตร ทั้งนี้เพราะข้อกำหนดสมรรถภาพของครูเป็นผลผลิตที่ได้มาจากขบวนการสร้างหลักสูตร การกำหนดสมรรถ-ภาพของครูเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในขบวนการสร้างหลักสูตร โดยข้อกำหนดสมรรถภาพของครูจะเป็นเครื่องชี้แนวทาง หรือกำหนดว่า โปรแกรมการศึกษาควรจะประกอบไปด้วยเนื้อหาสาระอะไรบ้างและจะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างไรจึงจะบรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้ นอกจากนี้การกำหนดสมรรถภาพของครูอย่างชัดเจนไม่คลุมเครือ โดยระบุการกระทำหรือพฤติกรรมที่แสดงออกที่สามารถสังเกตได้จากผู้อื่นยังสามารถใช้เป็นบรรทัดฐานในการประเมินผล ซึ่งการ

ประเมินผลนี้ สามารถกระทำได้สามทางด้วยกัน คือ การประเมินผลโปรแกรมการศึกษา การประเมินผลสมรรถภาพของครู และการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

สำหรับข้อกำหนดสมรรถภาพของครูวิทยาศาสตร์ต่อไปนี้ เป็นเพียงข้อกำหนดที่ร่างขึ้นมาเพื่อจุดมุ่งหมายดังกล่าวข้างต้น เพื่อความสะดวกในการพิจารณา จึงขอแบ่งข้อกำหนดสมรรถ-ภาพของครูออกเป็น 3 ด้านคือ 1. สมรรถภาพทางด้านหลักสูตร 2. สมรรถภาพทางด้านการสอน และ 3. สมรรถภาพทางด้านการวัดผลและการประเมินผล

1. สมรรถภาพทางด้านหลักสูตร

1.1 มีความรู้ความเข้าใจในความหมายของคำ "หลักสูตร"

1.2 มีความรู้และความเข้าใจในขั้นตอนต่าง ๆ ของการสร้างหลักสูตรและสามารถนำความรู้ไปใช้ในการปรับปรุงหลักสูตรเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

1.3 มีความรู้และความเข้าใจในขอบข่ายของเนื้อหาวิชาวิทยาศาสตร์ ทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย

1.4 มีความรู้และความเข้าใจในขอบข่ายของพฤติกรรมการเรียนรู้วิชาทั่วไป และการเรียนรู้วิชาวิทยาศาสตร์

1.5 มีความรู้และความเข้าใจหลักสูตรวิทยาศาสตร์ต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน โดยสามารถเปรียบเทียบถึงข้อดีข้อเสียของหลักสูตรต่าง ๆ นั้น

2. สมรรถภาพทางด้านการสอน

2.1 มีความรู้และความเข้าใจในความหมายของคำ "วิทยาศาสตร์"

2.2 มีความรู้และความเข้าใจในโครงสร้างวิทยาศาสตร์

2.3 มีความรู้และความเข้าใจในหลักการและทฤษฎีขั้นพื้นฐานของการเรียนรู้ และการสอน

2.4 มีความรู้และความเข้าใจในการเลือก และหรือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับพฤติกรรมและเนื้อหาที่จะสอน

2.5 มีความรู้และทักษะในการทำบันทึกเตรียมการสอน

2.6 มีความรู้และความเข้าใจในขบวนการวิทยาศาสตร์

2.7 มีความรู้และทักษะในการใช้คำถามที่นำไปสู่การฝึกทักษะขบวนการวิทยาศาสตร์

2.8 มีความรู้และความเข้าใจในจุดมุ่งหมายของการปฏิบัติการทดลองในวิชาวิทยา-ศาสตร์

2.9 มีความรู้และทักษะในการจัดห้องปฏิบัติการทดลอง ตลอดจนการใช้ การเก็บและการบำรุงรักษาอุปกรณ์วิทยาศาสตร์

2.10 มีความรู้และทักษะในการดำเนินการทดลอง การบันทึกข้อสังเกตและผลที่ได้จากการทดลอง

2.11 มีความรู้และทักษะในการจัดกระทำกับข้อมูล การแปลความหมายข้อมูลและการรายงานผลที่ได้จากการสังเกตและการทดลอง

2.12 มีความรู้และทักษะในการคิดคำนวณ

2.13 มีความรู้และทักษะในการค้นคว้าโดยอาศัยห้องสมุด

2.14 มีความรู้และความเข้าใจในนวกรรมทางการศึกษา ตลอดจนแนวความคิดที่อยู่เบื้องหลังของความคิดทางการศึกษาสมัยใหม่นั้น

2.15 มีความรู้และทักษะในการสอนโดยการใช้วิธีการสืบเสาะหาความรู้

2.16 มีความรู้และทักษะในการสอนการแก้ปัญหาโดยการใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์

2.17 มีความรู้และความคุ้นเคยกับเครื่องมือ อุปกรณ์ และเทคนิคการเลือกใช้โสตทัศนูปกรณ์การศึกษา

2.18 มีความรู้และทักษะในการผลิตวัสดุอุปกรณ์การสอนประเภทต่าง ๆ ทางกราฟิค

2.19 มีความรู้และทักษะในการดึงความสนใจของนักเรียน

2.20 มีความรู้และทักษะในการหาวิธีการที่จะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนมีพฤติกรรมการเรียนรู้ตามที่ต้องการ

2.21 มีความรู้และความเข้าใจในหลักการวิจัยเบื้องต้น

2.22 มีความเข้าใจและคุ้นเคยในการใช้แบบเรียนและคู่มือการสอนวิชาวิทยาศาสตร์

2.23 มีความรู้และทักษะในการใช้สารเคมี และอุปกรณ์ทุกชนิดรวมทั้งการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความปลอดภัยในห้องปฏิบัติการ

2.24 มีความรู้สึกเชื่อมั่นในการที่จะสอนวิชาวิทยาศาสตร์ในระดับมัธยมศึกษา

3. สมรรถภาพทางด้านการวัดและการประเมินผล

3.1 มีความรู้และความเข้าใจในจุดมุ่งหมายและหลักการของการประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน (Formative evaluation) และการประเมินผลเพื่อสรุปผลการเรียนการสอน (Summative evaluation)

3.2 มีความรู้และความเข้าใจในจุดมุ่งหมาย และหลักการของการประเมินผลแบบอิงเกณฑ์ (Criterion-referenced approach) และการประเมินผลแบบอิงกลุ่ม (Norm referenced approach)

3.3 มีความรู้และทักษะในการจัดทำตารางวิเคราะห์เนื้อหาในบทเรียนและพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ต้องการทดสอบ

3.4 มีความรู้และความเข้าใจในข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์แบบต่าง ๆ ตลอดจนข้อดีข้อเสียของข้อสอบแต่ละแบบ

3.5 มีความรู้และความเข้าใจในลักษณะต่าง ๆ ของข้อสอบที่ดี

3.6 มีความรู้และความเข้าใจในหลักการของการวัดผลการปฏิบัติการ

3.7 มีความรู้และทักษะในการจัดทำตารางบันทึกคะแนน

3.8 มีความรู้และความเข้าใจในการให้ระดับคะแนนในการประเมินผลเพื่อสรุปการเรียนการสอน

3.9 มีความรู้และทักษะในการเขียนคำถามแบบต่าง ๆ ที่ใช้ในข้อทดสอบตลอดจนวิธีการวิเคราะห์ข้อทดสอบ เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขตามขบวนการของการสร้างแบบทดสอบ

ถอดเทปคำบรรยายของ ดร. ปรีชา วงศ์ชูศิริ

ในหัวข้อเรื่อง ปัญหาในการให้คำปรึกษาปริญญานิพนธ์ ประชุมทางวิชาการ "แนวคิดใหม่และการเลือกใช้สถิติเพื่อการวิจัย" ในวันที่ 26 ส.ค.2531 เวลา 15.15 - 16.15 น.

รอบแรก

สำหรับในเรื่องการสอนวิทยาศาสตร์นั้น ผมขอเรียนเพื่อท่านทราบภูมิหลังนิดหน่อยว่า เรามี 2 โปรแกรมด้วยกันคือ โปรแกรมเกี่ยวกับการมัธยมศึกษากลุ่มการสอนวิทยาศาสตร์ ซึ่งคณะศึกษาศาสตร์ดูแลอยู่และอีกโปรแกรมหนึ่งคือ วิทยาศาสตร์ศึกษา (Science education) โปรแกรมหลังนี้ร่วมกันระหว่างคณะวิทยาศาสตร์และศึกษาศาสตร์ ระดับปริญญาโท ทั้งสองโปรแกรมนี้มีนิสิตรวมกันแล้วไม่เกิน 20 คน ลองย้อนไป 3 ปี ก็มีประมาณสูงสุด 20 คนพอดี ปีต่อมา ถัดมาก็ 18, 16 และปีที่หนึ่งมี 17 คน ก็ตกประมาณขนาดนี้ ทั้ง 2 โปรแกรมนี้เรียนเหมือนกันเป็นส่วนใหญ่ จะต่างกันก็ตรงที่วิทยาศาสตร์ศึกษานั้น ได้เรียนเนื้อหาทางวิทยาศาสตร์ในขณะที่เรียนปริญญาโท แต่การมัธยมศึกษากลุ่มการสอนวิทยาศาสตร์นั้นไม่ได้เรียนเนื้อหาวิทยาศาสตร์

ทีนี้มาในเรื่องการทำปริญญานิพนธ์ ปัญหาดังที่ท่านอาจารย์ท่านหนึ่งได้กล่าวไว้ก็มีอยู่เหมือนกันในด้านการสอนวิทยาศาสตร์ แต่ความแตกต่างของปัญหาอาจจะไม่มากนัก ทั้งนี้เนื่องจากจำนวนนิสิตไม่ค่อยมาก แล้วอาจารย์ของเราทั้งสองคณะ คือทั้งคณะวิทยาศาสตร์และคณะศึกษาศาสตร์ ก็มีพอที่จะช่วยกันดูแล ดังนั้นในเรื่องจำนวนนิสิตต่ออาจารย์ก็คงไม่ค่อยเป็นปัญหามากเท่าไร เพราะฉะนั้นผมจึงขอพูดถึงปัญหาในอีกแนวหนึ่ง ซึ่งคิดว่าคงจะเป็นเช่นเดียวกับวิชาเอกอื่น ๆ ด้วย ประการแรกก็คือ เรื่องของการทำปริญญานิพนธ์นั้น ผมคิดว่าสิ่งที่สำคัญมากที่สุดก็คือ ตัวปัญหา ผมพบว่า ปัญหาสำหรับนิสิตนั้นก็คือ ถ้าได้ปัญหาที่ทำให้วิทยานิพนธ์นั้นได้ผล ก็คือว่า ทำอย่างไรถึงจะจบ ถ้าเอามาเป็นหัวข้องานวิจัยละก็จะเหมาะมาก แต่ทีนี้ปรากฏว่า เราไม่ต้องการให้เป็นหัวข้อเช่นนั้น เราต้องการหัวข้อเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาการสอนวิทยาศาสตร์ ซึ่งนิสิตก็ยังสนใจกันไม่ค่อยมากนัก เราก็เริ่มแก้ไปบ้างเหมือนกัน เช่นเวลาสอบคัดเลือกเด็กปีที่ผ่านมา ข้อสอบของเราจะเป็นข้อสอบอัตนัย เราก็ถามในเรื่องของงานวิจัยว่า หัวข้อปัญหาของท่านมีอะไรบ้างในฐานะที่ท่านเป็นครู บอกมาสัก 3 หัวข้อ และที่เห็นว่า

สำคัญมากที่สุดหยิบเอามาหนึ่ง แล้วลองเสนอแนวทางแก้ไขเราก็มาอ่านดู จากผู้เข้าสอบ 90 กว่าคน ปรากฏว่า เหมือนกันหมด เพราะฉะนั้นเมื่อมาถึงตรงจุดนี้ ผมอยากจะเรียนอย่างนี้ว่า การศึกษาเราใกล้เคียงกับสามัญสำนึกเข้าไปมากทุกที จนกระทั่งมองดูคล้าย ๆ เหมือนกับว่า มันอยู่ที่ที่ปลายจมูกนี้เองมันเห็นอยู่อย่างนี้ เพราะฉะนั้นหัวข้อเลยซ้ำกันใหญ่ซ้ำกันไปซ้ำกันมา แต่ในแง่นี้ผมก็บอกนิสิตว่า มันไม่ซ้ำกันหรอก ถ้าตราบใดที่ Method A เปรียบเทียบ Method B นั้นไม่ซ้ำกัน ถ้าตราบใดที่ A กับ B มันไม่กลวงโบ๋ แต่ทุกวันนี้มันกลวง มันไม่มีอะไรเลย A กับ B นี่นะฮะ พอทำลงไปแล้วมันเกือบจะเป็นสิ่งเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นชุดการสอนแบบเรียนด้วยตนเอง หรือชุดศูนย์การเรียน มันต่างกันแต่ชื่อเท่านั้น พอสอบทานกันลงไปแล้ว ข้างในไม่มีอะไรเลย เสร็จแล้วแกก็ไปอ้างงานวิจัยมา ซึ่งว่าบางคนเอาที่อื่นมาเสียด้วย ก็บอกว่าพอทำวิจัยไปต้องสรุปสุดท้ายว่า ที่ผลออกมาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญเป็นเพราะว่า เจ้า 2 ทีมนั้นมันไม่แตกต่างกันกับงานวิจัยคนอื่น ผมบอกว่าอันนี้ละผิดแน่เพราะว่า วิธีการเป็นเรื่องที่เราสร้างขึ้น เรา 'Construct" มันไม่ใช่ไปคล้ายมัน เพราะฉะนั้นตั้งแต่ต้นของการวิจัย เราต้องสร้างให้มันต่างกันให้ได้ ต้องต่างกันในแง่คำต่างที่ใส่นั้นมันจะต้องมีทฤษฎีหลักการทางการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ต่าง ๆ เข้าไปสนับสนุน ทีนี้ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้มาก็มีความหมาย ผมว่าตรงจุดนี้ก็เหนื่อยกันนิดหน่อยทั้งอาจารย์และลูกศิษย์ อิทธิพลจากงานวิจัยเก่า ๆ ที่เป็นมาแล้วทำให้แม้กระทั่งจะเขียนภูมิหลัง ก็ไม่สามารถจะเขียนได้ด้วยตนเอง นิสิตมักจะใช้คำพูดคนอื่นมาต่อกัน ความสามารถในเรื่องการต่อคำต่าง ๆ แม้กระทั่งจะพูดว่า วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ ประเทศที่มีวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจะพัฒนาก้าวไป แกยังพูดด้วยตัวเองไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่คำอย่างนี้เดี๋ยวนี้เราพูดได้สบายแล้ว แกยังใช้คำของคนอื่นและทีนี้แกก็ใช้คำของคนอื่นหมด ดังนั้นประมาณ 5 ถึง 10 หน้า ก็คือคำที่ต่อ ๆ กัน แล้วอาจารย์ลองนึกภาพดูว่าข้อความที่แกเอาจากที่ต่าง ๆ มาต่อกันนั้น ความหมายของคำไม่ได้อยู่ตรงที่ประโยคนั้น มันต้องดูปริบททั้งหมด เพราะฉะนั้นพอหยิบมาต่อเชื่อมกันแล้วมันอ่านถ้อยความลำบาก ครั้นเราไปแก้ก็แก้ลำบากก็เอาคำของคนอื่นมาอย่างนั้น แม้กระทั่งสิ่งเดียวกันก็เรียกต่างกัน แต่เขาบอกว่าคนที่เป็นเจ้าของเขาเรียกต่างกัน อะไรทำนองอย่างนี้ อย่างไรก็ตามในทีมอาจารย์ที่เกี่ยวกับการสอนวิทยาศาสตร์ เราก็เข้าใจว่าในเรื่องของการทำปริญญานิพนธ์ก็คือวิชาหนึ่งที่เป็นการศึกษารายบุคคล เพราะฉะนั้นในขณะที่แกเข้ามาทำงานกับเรานั้นก็เป็นผลงาน

นั่นก็คือ ส่วนหนึ่งของการที่แกเรียนกับเรา อันนี้สำคัญมาก เพราะฉะนั้นเราก็ถือว่าถ้ามันไม่ดีก็คือเรานั่นเอง นี่เป็นความรู้สึกนะครับ เพราะฉะนั้นเราจะพยายามดูแลกัน ทีนี้ในเรื่องความแปลกใหม่ก็ดีอะไรก็ดีต่าง ๆ เหล่านี้ ก็ยังต้องขยันกันในกลุ่ม แต่ก็ไม่ค่อยมีเวลาพอเหมือนกันที่จะไปอ่าน ความจริงมีหนังสือพวกเหล่านี้อยู่มาก ครั้นจะให้ลูกศิษย์อ่านเขาก็อ่านได้เฉพาะภาษาไทย พวกที่เป็นวารสารภาษาอังกฤษแกก็อ่านไม่ออกทั้ง ๆ ที่ สสวท. มีเยอะแยะหมดแล้ว ผมก็ส่งแกไปหาแกได้มาเรื่องหนึ่ง แกมาให้ผมช่วยแปล หลังจากที่แกเขียนด้วยดินสอตัวภาษาไทยเต็มไปหมดเลยคล้ายเป็นแกจะฝึกแปล ก็เห็นใจแก นี่คืออีกปัญหาหนึ่ง ในแง่ของพวกเครื่องมืออะไรต่าง ๆ ก็ทำนองเดียวกัน เครื่องมือนั้นก็มีขีดจำกัดมาก แล้วก็ทำให้เรื่องของการวัดอะไรต่าง ๆ เลยกลายเป็นปัญหาใหญ่ นอกจากนั้นผมก็คิดว่า ก็คงเป็นปัญหาทั่ว ๆ ไป อย่างที่ท่านอาจารย์ก่อนหน้านี้ได้พูดมาแล้ว รู้สึกว่าจะพูดนาน 8 นาทีแล้ว ผมไม่อยากให้เกินเวลาออกไป เห็นใจจะขอพูดอีกรอบหลังแล้วกัน ขอบพระคุณมากครับ

รอบสอง

ผมมีความเห็นว่าเรื่องข้อบกพร่องหรืออะไรต่าง ๆ ที่เป็นปัญหาของตัวนิสิต ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเขียน การคิด การแสดงออก กล้าโต้ตอบกับใคร ถึงแม้แกจบไปแล้ว ถ้าเราตามไปดูแกก็ยังมีปัญหาอีกเพราะฉะนั้นผมมองดูในแง่ว่าถ้าเราคิดเสียได้ว่าเราจะพยายามทำช่วงสุดท้ายก่อนที่แกจะจบออกไปให้ออกมาเป็นลักษณะที่เป็นการเรียนการสอนรายบุคคลนะครับ พยายามกับนิสิตให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ถ้าเป็นโอกาสสุดท้ายของเรา อันนี้ก็คือสิ่งที่เราทำเท่านั้นเอง มันจะเป็นปัญหาหรือไม่เป็นปัญหาผมว่าไม่ใช่ มันก็อยู่ในนั้นเองนะครับ เพราะฉะนั้นถ้าท่านอาจารย์สามารถที่จะคิดว่า การทำปริญญานิพนธ์ก็คือการเรียน เด็กยังมีข้อบกพร่องอะไร แล้วเราควรจะทำยังไงกับแก ถ้าทำได้อย่างนั้น ผมว่านั่นคือสิ่งที่ถูกต้องที่สุด เพราะฉะนั้นการเรียนทำปริญญานิพนธ์จะแตกต่างจากเรียนรายวิชา ก็ตรงที่ว่าที่เรียนมาทั้งหมดนั้น ก็รู้ในเชิงทฤษฎีอาจจะมีทำบ้างในวิชา แต่ตอนนี้จะลงมือทำกันแล้ว เพราะฉะนั้นอาจารย์จะพบว่า เวลาคุยกับนิสิตพบว่าแกยังไม่รู้เรื่องจริง ๆ ตั้งหลายเรื่องก็ควรคุยกันให้รู้เรื่องตรงนั้นเลยทำกันเลย รวมทั้งอาจารย์สถิติด้วย ผมคิดว่าแบบนี้ได้ประโยชน์แต่ทั้งนี้ผมทำอย่างนี้ได้ และผมทำอย่างนี้จริง ๆ คนหนึ่งบางทีเรียนถึง 3 ชั่วโมง ถึงจะรู้ว่า แกยังไม่รู้เลยว่า ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ทางวิทยาศาสตร์คืออะไร คิดเพ้อฝัน เพ้อเจ้อก็ใช่ ผมบอกไม่ใช่ ไม่ใช่เด็ดขาดผมบอกว่าสมมติฐาน

ชนิดที่นำไปสู่การทดสอบไม่ได้ไม่ใช่ความคิดสร้างสรรค์ทางวิทยาศาสตร์เด็ดขาด ทางวิทยา-ศาสตร์ต้องทดสอบได้ ข้อความเพ้อฝันอย่างนี้ ถ้าทดสอบไม่ได้ ไม่ใช่นะครับ

สรุป ปัญหาในการทำปริญญานิพนธ์ (งานวิจัย)

1. การเลือกปัญหา จะต้องเลือกหัวข้อที่เกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์
2. หัวข้อปัญหาวิจัยที่เลือกมักจะซ้ำ ๆ กัน เนื่องจากผู้วิจัยยังไม่เข้าใจในวิธีการต่าง ๆ ที่เลือกอย่างแท้จริง ว่าแต่ละวิธีแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร บางครั้งทำให้มองเห็นว่าวิธีการ 2 วิธีนี้แตกต่างกัน แต่แท้ที่จริงไม่แตกต่างกัน เมื่อทำการวิจัยแล้วผลที่ออกมาจึงไม่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงจำเป็นจะต้องทำให้วิธีการที่นำมาเปรียบเทียบนั้นแตกต่างกัน ตั้งแต่ต้นเสียก่อน
3. การเขียนปัญหาในบทที่ 1 ของผู้วิจัยควรจะเขียนด้วยคำพูดของตนเอง ไม่ควรนำคำพูดของผู้อื่นมาเชื่อมต่อกัน ทำให้ไม่สละสลวย และดูสับสน
4. ความแปลกใหม่ในงานวิจัย ซึ่งควรจะค้นคว้างานวิจัยของต่างประเทศด้วย
5. เครื่องมือในงานวิจัยมีขีดจำกัดในการวัด
6. ผู้วิจัยยังมีความรู้ไม่เพียงพอในการทำงานวิจัย ดังนั้นอาจารย์ที่ปรึกษาจึงต้องเข้มงวด และรับปรึกษานิสิตได้ในจำนวนน้อย

นิสิตวิชาเอกวิทยาศาสตร์ศึกษาและ
วิชาเอกการมัธยมศึกษากลุ่มการสอนวิทยาศาสตร์
เป็นผู้สรุปคำบรรยาย

ธรรมะ

เผชิญความเป็นจริง

พระพุทธเจ้าไม่เคยสอนให้เราหนีทุกข์
ไม่เคยสอนให้เราหนีโลก
แต่พระองค์สอนให้เผชิญทุกข์
สอนให้กำหนดรู้ทุกข์
ให้รู้เท่าทันทุกข์
และพระพุทธเจ้าสอนให้รู้จริงเห็นจริงในโลก
เราจะได้ไม่ทุกข์โศกเสียเปล่า
ในที่สุด
เราจะสามารถยืนอยู่เหนือโลกนั้นได้
ชนิดกินก็ไม่หลงเสพ
รักเมตตา แต่ไม่หลงติด

การปฏิบัติธรรม

การปฏิบัติธรรมคือการฝึกฝน อบรมตน ทั้งกาย วาจา ใจ
ให้ตั้งอยู่ในศีล ในธรรม ความดี ความงาม
ความปรกติเย็น ใช้ความสุขุม ใคร่ครวญ
ประกอบด้วย สติ สัมปชัญญะ น้อมจิตเกื้อกูล
ตั้งใจไว้ชอบ เห็นสิ่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นธรรมดา
ทำใจเป็นกลางด้วยความปล่อยวาง
ทำหน้าที่ไปตามเรื่องราว สร้างสรรค์อยู่ เจริญเป็นไปอยู่
ด้วยใจรัก เมตตา แต่ไม่เข้าไปหมายมั่น
ชีวิตและกิจทั้งปวงย่อมเป็นไปด้วยดี

ทำไมต้องมาปฏิบัติธรรม

เพราะเรามีความทุกข์ ความสับสน ความฟุ้งซ่าน
เพียงให้สิ้นไปของเพลิง กิเลส ตัณหา อุปาทาน
ให้จิตดำรงความปกติได้ ทุกกาล ทุกสภาวะ
จนจิต อิ่มเย็น สว่างไสว จิตเต็มดวงด้วยสติ
ปัญญาที่อบรมมากแล้ว สว่างดุจดวงประทีป
จนแรงบีบคั้นของกิเลส ไม่สามารถบีบคั้นใจได้อีก

จิตถึงธรรม

การปฏิบัติธรรม
คือการเข้าสู่ธรรมชาติเดิมอันปรกติและสร้างสรรค์
ซึ่งมีอยู่แล้วในทุก ๆ คน
ทุก ๆ คนมีปัญญาอยู่แล้ว
เพียงแต่ว่าสติของเราห่าง
สัมปชัญญะของเราอ่อน
จงเพียรจุดสติเนือง ๆ
และพยายามปกป้องสิ่งที่ปิดป้องด้วยการสำรวม
พยายามรู้อยู่กับตัวเองให้มากที่สุด
อย่าไปอยู่กับคนอื่น
อย่าไปวิตก วิจารณ์ ข้างนอกให้มาก
การที่ส่งจิตไปปรุง แล้วไปยึดถือวิตกวิจารณ์
อันนี้เป็นตัวสมุทัย
ผลของการปรุงเป็นทุกข์

จิตที่จะบรรลุธรรม

จิตที่จะมีความสุข ความเย็น

จะต้องเป็นจิตที่รู้ปล่อยเท่านั้น

รู้แล้วในที่สุดมันจะปล่อยแบบไม่บังคับปล่อย

เป็นอัตโนมัติ โดยธรรมชาติ

หลังจากที่เจริญสติปัญญาอย่างสมบูรณ์แล้ว

อันนี้เป็นจิตที่เหมือนดอกบัวพ้นน้ำแล้ว

สติคุ้มครองโลก

ใครไม่มีสติ

ที่เจริญอบรมไว้ในใจของตนให้สุขุมอันดีแล้ว

ถึงจะมีทรัพย์ปานใด

เป็นเศรษฐี มหาเศรษฐี อภิมหาเศรษฐี

เป็นขุนนาง

หรือเป็นพระราชา มหากษัตริย์ เจ้าจักรพรรดิ

จะยิ่งใหญ่ขนาดไหนในทางโลก

ไม่ว่าโลกจะให้ค่านิยมสมมุติปานใดก็ตาม

ถ้าไม่มีสติรักษาจิตไว้ให้ดีแล้ว

ผู้นั้นจะไม่พ้นทุกข์ได้เลย

ยอดของธรรม

ยอดของธรรมอยู่ที่การเสียสละ

สละทั้งนอก สละทั้งใน

สละทั้งวัตถุสิ่งของที่เจริญได้

และสละความรู้สึก สละอารมณ์ที่ติดยึดในจิตใจ

ซึ่งต้องใช้อุบายอันแยบคาย
การสละสิ่งลึกซึ้งภายในนั้นทำได้ไม่ง่ายเลย
แต่ก็เป็นสิ่งที่ทำได้โดยไม่เกินวิสัย
เช่น สละความโลภ ความโกรธ ความหลง
ความรัก ความเกลียด ความกลัว ความมัวหมอง
และความเร่าร้อน วิตกกังวล
สุขอันลึกซึ้งของชีวิตนั้นอยู่ที่การปล่อยวาง
ความปล่อยวางนั้นหาใช่ว่าจะต้องทิ้งจากภารกิจหน้าที่
โดยการผละหนี ผลักต้านหลบหลีกก็หามิได้
พระพุทธองค์สอนให้เรารู้ยิ่งเห็นจริงในโลก
ไม่ได้สอนให้เราหนีโลก
ถ้าใครเสียสละสิ่งที่เรารักได้
จิตใจของเราก็มีกำลัง
ธรรมดาของรักใครก็สละได้ยาก
การแสวงหาสิ่งที่รักสิ่งที่พอใจ
จะเป็นวัตถุ สิ่งของ บุคคล หรือผัสสะ
คนทั้งหลายย่อมยินดีแสวงหากันเป็นอันมาก
แต่การสละสิ่งที่เป็นที่รัก สิ่งที่เป็นที่พึงใจนั้น
เป็นสิ่งที่ทำได้ยากยิ่ง
ใครทำได้ย่อมเป็นผู้มีจิตใจอันเข้มแข็ง
และจิตใจของเขาย่อมประเสริฐ

ความเป็นจริงแห่งความตาย

มิได้มีความแตกต่างระหว่างชีวิตและมรณะ
ความตายเป็นเพียงกระแสแห่งเหตุปัจจัย

หามีความตายที่แท้จริงไม่
เพราะอนัตตาจึงไม่มีผู้ตาย
ในขณะที่มรณสติปรากฏแจ่มชัด
เราจะมีความรู้สึกอยู่เหนือความตาย
จึงเป็นภาวะปล่อยวาง
ดังนั้นผู้ใดพร้อมที่จะตาย
ผู้นั้นมีโอกาสที่จะเข้าถึงพระนิพพาน
ผู้ใดรู้ว่าตนแก่
ผู้นั้นได้ชื่อว่ามีปัญญา
ผู้ใดเพ่งอสุภในตัวของตัวเอง
ผู้นั้นจะเกิดจิตประภัสสร
ผู้ใดเห็นความงาม จิตจะไม่งาม
ผู้ใดเห็นความไม่งามในสังขาร
ผู้นั้นจะเกิดความงามขึ้นในดวงใจ

เราได้เกิดมาแล้ว
ความแก่ไล่ติดตามเราตลอดเวลา
ความเจ็บไข้ได้ป่วยก็มาถึงทุกขณะ ทุกเวลา
ชีวิตนี้เป็นของน้อยนิดเดียว
ให้พากันรีบเร่ง
อย่าไปมัวเพลิดเพลินที่อื่น
เมื่อความตายมรณภัยมาถึง
จิตใจของเราละกิเลสหมดไปหรือยัง

พระอาจารย์สิม พุทฺธาจาโร

พระธรรมเทศนา

โดยพระอาจารย์บุญกู้ อนุวัฑฒโน

ณ วัดอโศการาม สมุทรปราการ

2 มกราคม 2531

ในลำดับต่อไปก็เป็นเวลาที่พวกเราจะได้ใช้ไปในทางที่ให้เกิดคุณ เกิดประโยชน์แก่ชีวิตจิตใจของเรา เราทั้งหลายทุกรูปทุกนาม ก็ล้วนต้องการประโยชน์สุขในชีวิตด้วยกันทั้งนั้น ก็แล้วแต่ว่าทัศนะของแต่ละท่านแต่ละคนจะเห็นอะไรเป็นประโยชน์ เห็นอะไรเป็นความสุขแก่ตนแค่ไหนเพียงไร ถ้าเป็นเด็ก ที่ไม่มีความคิด อาจจะเห็นว่าการไปศึกษาเล่าเรียนมันลำบาก มันยาก สู้หนีโรงเรียนไปเที่ยวสนุกสนานไม่ได้ ผู้ที่เห็นอย่างนี้ก็จะไม่ตั้งใจเรียน จะกลายเป็นคนที่เห็นว่าการเรียนเป็นเรื่องเสียเวลาเสียเรี่ยวแรงลำบาก เมื่อเขาเห็นในความสนุกสนานเพลิดเพลินเพียงต้นมือ เมื่อมีสายตาสั้นอย่างนี้ แล้วก็ทำไปตามความคิดตนเองคือ ไม่เชื่อผู้หลักผู้ใหญ่ ไม่เชื่อพ่อแม่ครูบาอาจารย์ ผลที่สุดอนาคตของเขาก็กลายเป็นสั้นไป อนาคตก็ลำบาก เพราะว่าผู้ที่เขาลำบากในตอนต้นในการศึกษาเล่าเรียนนั้น เขาก็จะมีความรู้ความสามารถเมื่อถึงวัยที่จะประกอบอาชีพการงาน ความรู้ความสามารถที่ดีกว่า มันก็ต้องได้รายได้ได้ผลประโยชน์ที่มากกว่ากัน ผู้ที่เห็นแต่ความสุขต้นมือเลยต้องไปยากลำบากเอาปลายมือ แล้วก็ในทำนองคล้าย ๆ กัน ผู้ที่จบการศึกษามีอาชีพการงานแล้ว เห็นว่าก็เมื่อมีรายได้ที่ได้จากการงานมีงานประจำที่เป็นหลักเป็นฐาน แต่เห็นว่าจะมัวขยันขันแข็งให้มากนักมันก็ได้รายได้เท่านั้น สู้ว่าเราทำไปแบบพอได้ทำไปไม่ตั้งอกตั้งใจ ไม่ทุ่มเทเรี่ยวแรงสติปัญญาเท่าไรถือว่า เราได้ผลประโยชน์ตอบแทนตามสมควร ก็ทำงานให้ตามสมควรไม่ได้ขวนขวายนัก หรือบางทีกลับจะเป็นคนเอาเปรียบงาน ไปสายบ้างกลับก่อนบ้าง ทำนองนี้ ถ้าเป็นอย่างนี้แล้วอาจจะสบายในเรื่องของหน้าที่การงาน แต่ผลที่สุดความสามารถของตนเองไม่เจริญขึ้นมันก็ตัดรอนผลประโยชน์

ตัดรอนความก้าวหน้าของตนเอง บางทีอาจจะต้องตกงานอาชีพ ในเมื่อตนเองไม่เอาจริงเอาจัง ส่วนผู้ที่ได้งานอาชีพก็เป็นคนขยันขันแข็ง หนักเอาเบาสู้ ไปก็ก่อนกลับก็ทีหลัง เอางานเป็นเรื่องใหญ่ เรื่องพักผ่อนเอาไว้ทีหลัง อย่างนี้ตอนต้นอาจจะยังไม่มีรายได้สูงก็ตาม แต่เมื่อเขามีความสามารถเกิดจากการเอาจริงเอาจังขยันขันแข็งแล้วผลงานมันก็ต้องดีขึ้น ความสามารถดีขึ้นผลงานดีขึ้นมันก็ธรรมดาที่จะต้องมีผลประโยชน์มากขึ้น หรืออยู่ในหน่วยงานของเขาเขาเห็นว่าเราเป็นผู้มีความสามารถอย่างนี้เขาก็ควรเลื่อนตำแหน่งให้รายได้สูงขึ้นเป็นธรรมดาก็มีผลเหมือนกับผู้ที่ตั้งใจเรียนลำบากตอนต้น แต่ได้ผลดีตอนปลายยิ่งกว่าที่ไม่ตั้งใจ เป็นคนที่หนักไม่เอาเบาไม่สู้

แล้วถัดมาอีก เรื่องของคนที่มีอาชีพการงาน มีรายได้ดีแล้วขยันขันแข็งดีอยู่แล้วในเรื่องการงานเรื่องของอาชีพ แต่เห็นว่าเรื่องของศาสนาเป็นเรื่องที่ไม่มีผลไม่มีประโยชน์อะไรบางทีกลับเห็นไปว่าไปวัดมักจะเสียเวลาเปล่า บางทีต้องเสียเงินเสียทอง ในการที่จะต้องทำบุญตามที่เขาเรียกร้องหรือเขาเรี่ยไร หรือเห็นว่าเป็นการไปแล้วก็ไม่สนุกสนานบันเทิงอะไร ไม่ได้เงินไม่ได้ทองตอบแทน เมื่อเห็นอย่างนี้แล้วเขาก็อ้างว่าเรื่องของศาสนาเป็นของไม่จำเป็น เรื่องวัดวาอารามก็เป็นเรื่องของคนที่ว่าง ๆ เป็นเรื่องของคนที่ไม่รู้จะทำอะไร ผู้ที่เห็นอย่างนี้เขาก็จะไม่สนใจต่อศาสนา ไม่สนใจเข้าวัดฟังธรรมจำศีลภาวนาอะไร เขาเห็นว่ามันเป็นเรื่องมีแต่เสียไม่เห็นได้อะไร แต่อีกพวกหนึ่งจะต้องมีสติปัญญา มีการพิจารณาว่า เรื่องของศาสนานี้ไม่ใช่เริ่มต้นหรือสืบมาเพียงเวลาสิบปี ร้อยปี แต่สืบมากันเป็นพัน ๆ ปีแล้ว อย่างพุทธศาสนาของเรานี้ตั้งแต่พระพุทธเจ้าทรงประกาศศาสนา จากที่พระพุทธเจ้าทรงวางหลักธรรมวินัยไว้จนกระทั่งพระองค์เสด็จดับขันธเข้าสู่นิพพานไปนานแล้ว พระองค์ได้ทรงดับขันธปรินิพพานไปจนถึงเวลานี้ 2531 ปีแล้ว ถ้านับจากพระองค์ตรัสรู้ก็เพิ่มอีก 45 ปี เรียกได้ว่าเป็นเวลาที่ยาวนานเป็นพัน ๆ ปีนี้ ถ้าศาสนาเป็นสิ่งที่ไม่มีผลไม่มีประโยชน์เป็นการเสียเวลา เสียเรี่ยวแรง เสียเงินทองเปล่าแล้ว ทำไมจึงมีคนเห็นคุณค่ารักษาศาสนากันมาจนถึงเป็นพัน ๆ ปี คนที่มีสติปัญญาอย่างนี้แหละ เขาก็จะมีการเข้าวัดฟังธรรม ศึกษาธรรม ทดลองปฏิบัติธรรม หรือว่าทำบุญตามกำลังที่เขาจะพอเข้าใจทำทานบ้าง รักษาศีลบ้าง หรือฟังเทศน์ฟังธรรมบ้าง แต่เมื่อเขามารับการอบรมมาได้ยินได้ฟัง จะพอเข้าใจถึงเรื่องชีวิตตามจริงว่าที่ศาสนามีคุณนั้น มีคุณทั้งปัจจุบันนี้ทำให้เป็นคนที่มีขอบเขต มีความประพฤติที่ดีขึ้น มีคุณที่ทำให้เข้าใจว่าเรื่องของชีวิตนั้นไม่ใช่เพียงแค่เกิด แก่เจ็บ แล้วก็ตายอย่างเดียว

พระพุทธองค์ท่านเป็นพระบรมศาสดา ที่มีพระญาณทัศนะที่รู้แจ้งเห็นจริงว่าเรื่องของมนุษย์หรือสัตว์ตั้งแต่เกิดมาจนตายนั้นมันเป็นฉากหนึ่งของชีวิตเท่านั้นเอง พระองค์ได้มีพระญาณหยั่งรู้ว่า ชีวิตก่อนเกิดมาถึงปัจจุบันชีวิตจิตใจในอดีตนั้น เคยผ่านภพใดภูมิใดมาแล้ว จากอดีตมันกลายมาเป็นปัจจุบัน ปัจจุบันนี้เราโชคดีเป็นมนุษย์แล้วก็เป็นมนุษย์ที่อยู่ในประเทศที่มีพระพุทธศาสนาแล้วก็ยังเป็นผู้ที่มีพระเจ้าพระสงฆ์ให้คำสอน ยังมีอิสระในการที่จะประพฤติปฏิบัติตามหลักของพระพุทธศาสนาได้ ก็เป็นโอกาสดีที่ทำให้เกิดความเข้าใจมากขึ้น พระพุทธองค์ทรงแสดงว่าเรื่องของสังขารร่างกายนั้น เป็นเพียงของอาศัยชั่วชาติหนึ่ง เหมือนกับเล่นละครไปเรื่องหนึ่งถ้าเล่นดี โอกาสจะถูกเชิญไปเล่นเรื่องต่อไปมันก็ดีขึ้น จะมีบทบาทสูงขึ้น มีรายได้มากขึ้น เรื่องของละครชีวิตก็เหมือนกัน พระพุทธองค์ทรงบอกว่า ก่อนที่จะเกิดมาเป็นมนุษย์นี้เราได้มีบทบาทในชีวิตอดีตมาก่อนแล้ว มาเกิดอยู่ในปัจจุบันนี้มีบทบาทในการที่จะประพฤติปฏิบัติ เรื่องของการกระทำต่าง ๆ ทางกาย วาจา ใจ ครั้นแล้วร่างกายจะค่อย ๆ แก่เจ็บ แล้วก็ล้มตายไปเป็นของธรรมดา ไม่ใช่ของพิเศษอะไร ของธรรมดา ๆ นี่แหละ แต่เมื่อล้มหายตายจากไปแล้วนี้พระพุทธศาสนาบอกว่า เรื่องของกายเนื้อ ก็เป็นธรรมดาที่จะต้องเน่าเปื่อยไม่เผาก็ฝัง หรือไม่ฝังก็เน่าเปื่อยกลายเป็นธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ เป็นธรรมดา แต่ว่าจิตวิญญาณ คือ ธาตุรู้ซึ่งอยู่ในร่างกายอันนี้แหละ ธาตุรู้คือวิญญาณธาตุไม่ได้เป็นวัตถุเหมือนกับธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ แต่เป็นธาตุที่เป็นพลังซึ่งจะเดินทางไปสู่ปรโลกต่อไปในภพใดภูมิหนึ่ง ซึ่งพระพุทธองค์ทรงแสดงว่าผู้ยังไม่หมดกิเลสแล้ว ยังจะต้องไปมีชีวิตในปรโลก สูงหรือต่ำ ดีหรือเลว สุขหรือทุกข์ก็ขึ้นอยู่กับปัจจุบันจิตที่จะออกจากร่างนั้น ถ้าเป็นจิตที่ผ่องใสท่านบอกว่าสุขคติเป็นอันหวัง ส่วนจิตที่เศร้าหมองท่านบอกว่า ทุกข์คติเป็นอันหวัง เป็นเรื่องที่ว่าร่างกายนั้นจะเป็นพระราชา เป็นรัฐมนตรี เป็นเศรษฐี เป็นพ่อค้า ชาวไร่ ชาวนา คนยาก คนจนข้นแค้นอย่างไรก็ตาม เรื่องของร่างกายนั้นมันไม่ทิ้งกันเท่าไร อาจจะมีอุดมสมบูรณ์ หรือฝืดเคืองในการเป็นอยู่แตกต่างกันบ้าง แต่ว่าร่างกายมันก็จะมีอวัยวะน้อยใหญ่เหมือน ๆ กัน แล้วอย่าว่าแต่คนรวยคนจนเลย คนดีคนเลวก็เหมือนกัน ถ้าพูดถึงร่างกายแล้วไม่ทิ้งกันเท่าไร เรียกว่าตายแล้วไม่ใช่ว่าคนดีจะมีกลิ่นหอมก็หาไม่ คนจนจะเหม็นอย่างเดียวก็หาไม่ ล้วนเหม็นด้วยกันทั้งคนดีคนชั่ว คนรวยคนจน คนมียศศักดิ์ หรือคนที่ต่ำต้อยน้อยหน้า ร่างกายนี้เมื่อตายลงก็เหม็นเหมือนกัน เน่าเปื่อยเหมือนกันที่มันต่างกันก็ตรงที่พระพุทธเจ้าท่านทรงทราบว่า ผู้ที่มีคุณงามความดี เช่นทำบุญไว้นั้น จิตก็จะมี

ความสะอาดความสงบหรือผ่องใส มีจิตใจผ่องใสแล้ว จะมีโอกาสไปอยู่ในภพสูงขึ้น ไปเป็นมนุษย์ที่ดีขึ้น หรือจะเป็นเทพเจ้า จะเป็นพระพรหม ก็ขึ้นอยู่กับระดับความดี ส่วนต่ำนั้นถ้าตอนร่างกายสลายเกิดจิตใจเศร้าหมองแล้ว ไม่ว่าเขาจะมียศฐานะบรรดาศักดิ์ตำแหน่งหรือมีความร่ำรวยขนาดไหนก็ตาม ถ้าจิตเศร้าหมองด้วยความชั่วแล้ว มันขึ้นสูงไม่ได้ จิตสกปรกจะต้องไปสู่ทุกข์คติ วินิบาตนรกนี่เป็นส่วนที่พระบรมศาสดาของเราได้ทรงแสดงไว้ ส่วนใครจะเชื่อหรือจะพิสูจน์ได้หรือไม่นั้นค่อยว่ากันอีกทีหนึ่ง แต่นี่ท่านแสดงไว้ให้เราทราบในฐานะที่เราเป็นพุทธศาสนิกชน ก็รับฟังไว้ก่อนแล้วท่านยังบอกอีกว่า ถ้าเราเข้าใจในเรื่องตายแล้วยังไม่แล้วกันนี้ แล้วตายแล้วมันแล้วกันจะมีไหม

พระพุทธองค์ท่านเป็นพระมหาบุรุษองค์แรกที่ทรงค้นพบอมตะสุข ตอนที่ท่านทรงไปศึกษากับอาจารย์ที่เป็นนักพรตดาบสต่าง ๆ จนกระทั่งทรงทดลองบำเพ็ญทุกข์กริยาหาหนทางที่จะเกิดอมตะสุขขึ้นในชีวิต แต่ก็ยังไม่พบ มาพบเอาต่อเมื่อได้นั่งบำเพ็ญจิตภาวนาใต้ต้นโพธิ์ ในคืนวันเพ็ญเดือนหกที่เรียกว่า วันวิสาขะนั้นเพียงคืนเดียว ด้วยการบำเพ็ญถูกวิธี ด้วยบุญญาบารมีที่สั่งสมไว้ในอดีตมาหนุนเนื่อง ทำให้ท่านทรงบำเพ็ญถูกวิธีแล้วก็เกิดมีผลอย่างสูง ทำให้มีความรู้แจ้งเห็นจริง เช่น ว่ารู้ชาติก่อนของพระองค์ รู้ว่าคนทุกคนและสัตว์ทั้งหลายที่ต่างกันนั้นเป็นเรื่องกรรมที่จำแนกให้สัตว์เป็นไปต่าง ๆ ดีหรือเลว แล้วก็เรื่องสุดท้ายท่านทรงบรรลุอริยสัจ 4 เนื่องจากบุญบารมีทั้งหลายที่ทรงสะสมไว้ ประมวลตัวเป็นมรรคที่มีความสมบูรณ์ เรียกว่ามรรคสมังคี ทำให้สามารถชำระตัณหาความทะยานอยากในจิตใจ ซึ่งประกอบด้วยกิเลสน้อยใหญ่นั้นหมดไปสิ้นไป ความทุกข์ความเดือดร้อนความยุ่งยากทางจิตใจทั้งหลายทั้งปวงก็ลดน้อยถอยจนหมดไปสิ้นไปเหมือนกัน นิโรธ คือ ความดับทุกข์ก็ค่อยเจริญขึ้นจนแจ่มจ้านี่เป็นอริยสัจ 4 ที่พุทธองค์ทรงตรัสรู้ แล้วก็ทรงแสดงว่า ด้วยการที่พระองค์ทรงบรรลุอริยสัจ 4 ตามความจริงทำให้หมดกิเลสเข้าเขตนิพพานนี้ เป็นการจบกิจพรหมจรรย์ที่ได้บำเพ็ญมาทั้งหลายในอดีต

กิจอื่นต้องทำอีกไม่มีอีกแล้ว เรื่องของการเกิดใหม่ก็เป็นอันยุติ ยุติการเดินทางไปในภพภูมิข้างหน้า ความทุกข์ทั้งหลายทั้งปวงทางจิตก็ปิดฉากไปพร้อมกัน พระองค์ได้ทดสอบพิจารณาจนแน่พระทัยว่า การที่หมดกิเลสเข้าเขตนิพพานนี้เป็นอมตะสุขของผู้ที่ได้เข้าถึง พระองค์เป็นผู้ทรงค้นพบองค์แรก ท่านจึงได้ทรงสมญาว่าพระพุทธเจ้า เจ้าแห่งผู้รู้ รู้ในเรื่องของชีวิตตามจริง ตั้งแต่เรื่องของกายทิพย์ อดีต อนาคต รู้ตามจริงในเรื่องที่คนเรายังมีกิเลสจะต้องไป

เวียนว่ายตายเกิดในภพน้อยภพใหญ่ รู้จนกระทั่งว่าเมื่อพระองค์มีความสามารถสะสมบารมีขึ้นมาจนสามารถชำระกิเลสตัณหาจนหมดไปสิ้นไปแล้ว ก็เป็นอันได้อมตะสุขเป็นความสุขที่ยิ่งใหญ่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง จนกระทั่งไม่ต้องไปเกิดใหม่อีกแล้ว การที่เราเป็นพุทธศาสนิกชน ผู้ซึ่งมาศึกษาอย่างนี้ เราก็จะต้องมาทำความเข้าใจว่า สิ่งที่ท่านทรงแสดงนั้นมันจะมีผลประโยชน์แก่ตัวเราได้แค่ไหนเพียงใด แล้วในการที่จะได้ผลประโยชน์ก็ไม่ใช่ว่าจะเชื่ออย่างงมงาย ควรจะหาเหตุหาผลตามสมควร เมื่อยังไม่แน่ใจในเรื่องความคิดแล้ว ก็จะต้องมีการดูตัวอย่างผู้อื่นบ้างแล้วก็นำมาประพฤติปฏิบัติทดลองในส่วนที่พอจะบำเพ็ญตาม ขอสรุปในเรื่องคำสอนของพระพุทธ-องค์เป็น 3 ระดับ

ระดับแรก พระองค์ทรงแสดงว่า ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ เป็นประโยชน์ปัจจุบันเรียกว่าประโยชน์ชาตินี้ แล้วก็ สัมปรายิกัตถประโยชน์ ประโยชน์อนาคต หรือประโยชน์ชาติหน้า ระดับสุดท้ายปรมัตถะประโยชน์ ประโยชน์อย่างยิ่ง

ผู้ซึ่งสนใจถึงขั้นปฏิบัติธรรมตามหลักพระพุทธศาสนานี้แหละเมื่อเขามีปัญญาเห็นคุณค่าของการศึกษาธรรมปฏิบัติธรรม ผลที่สุดเขาก็สามารถยกระดับจิตใจของเขา ให้มีความสุขสูงกว่าคนที่มีแต่ความสุขทางด้านอามิส ทางด้านปัจจัยภายนอกอย่างเดียวจนสามารถได้ความสุขถึงขั้นอมตะทีเดียวก็ได้ ฉะนั้น จึงเป็นสิ่งที่เราท่านทั้งหลายเมื่อมีโอกาสดีเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนาแล้วก็อย่าให้เสียทีที่ได้พบพระพุทธศาสนาเปล่า ๆ อย่าให้เป็นกบเฝ้ากอบัวอยู่ใกล้กอบัว แต่ไม่ได้เกสรดอกบัวไม่ได้กลิ่นดอกบัว อย่าให้เป็นไก่ได้พลอย เรียกว่ามีพลอยแล้วก็ยังไม่เห็นประโยชน์ของพลอย เพราะตนเองภาวะยังเป็นไก่อยู่ เราควรที่จะเป็นมนุษย์ที่พบพุทธศาสนาแล้วได้ประโยชน์จากพุทธศาสนา สามารถที่จะเห็นประโยชน์ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแล้วนำส่วนที่เป็นธรรมะตามระดับที่เราจะบำเพ็ญได้แค่ไหนนั้นบำเพ็ญขึ้นไป เรามาพิจารณาในขั้นตอนตอนแรกก่อนว่า ทิฏฐธัมมิกกัตถประโยชน์นั้นหมายถึงแค่ไหนเพียงไร มีหลักธรรมอย่างไรบ้างท่านก็ทรงแสดงให้เราทราบว่าปัจจุบันเราก็จะมีภาวะเป็นผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่สำคัญที่ต้องมีการบริโภคในชีวิตนี้ต้องมีการบริโภคปัจจัย มีอาหาร เป็นต้น นอกจากนั้นก็ต้องมีเครื่องใช้ไม้สอย เครื่องอุปโภค จะเป็นเสื้อผ้า ที่อยู่ หรือจะเป็นยาแก้ไข้ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นสิ่งที่จะช่วยให้ชีวิตดำเนินอยู่ได้ ถ้าขาดเรื่องปัจจัยภายนอกมีอาหารเป็นต้นแล้ว ร่างกายเราก็ทนอยู่ไม่ได้ ฉะนั้นเมื่อเกิดมาแล้วก็ต้องมีการบริโภค คือต้องกิน เมื่อต้องกินแล้วก็ต้องมีการหากิน การหากินคือ

อาชีพ การที่จะมีอาชีพที่ดีก็ต้องเป็นผู้มีความรู้ดี ฉะนั้น การที่จะมีความเจริญในปัจจุบันของแต่ละคนนั้น จะต้องมีคุณสมบัติของความขยันขันแข็งเป็นที่ตั้ง นอกจากเรื่องของความขยันในการงาน ก็ยังมีการรู้จักเก็บหอมรอมริบ ส่วนที่ทำมาหาได้แล้วในเรื่องของชีวิตนี้ มนุษย์เป็นสัตว์สังคม เราต้องเกี่ยวข้องกับผู้อื่น ก็ต้องรู้ว่าผู้อื่นนั้นมีทั้งดีทั้งชั่ว มีทั้งบัณฑิตมีทั้งพาล ก็ควรที่จะเลือกเฟ้นบุคคลที่จะเป็นมิตรสหายให้เป็นประเภทกัลยาณมิตรที่ดี ที่มีความรู้และความดีงาม ทั้งรู้ว่าแต่ละคนนั้น มีภาวะฐานะ ตำแหน่งหรือความสามารถไม่เท่ากัน เราก็ควรที่จะถือแบบนกน้อยทำรังแต่พอตัว จะแบกอะไรก็ตามกำลังที่เราจะแบกได้ ถ้าทะเยอทะยานแบกหนักเกินไป ผลที่สุดร่างกายเราก็ทรุดโทรมเร็ว นี่เป็นเรื่องว่าปัจจุบันนี้เราจะต้องมีการปรับปรุงความเป็นอยู่ตามภาวะของตน ถ้าเป็นเด็ก ก็ต้องขยันเรียน เอาจริงเอาจังในเรื่องการเรียนการเก็บหอมรอมริบ ในสมัยเด็กก็เรียกว่าเราศึกษาวิชาอะไร ก็อย่าว่าศึกษาแล้วก็ผ่านไปเปล่า จะต้องมีการทบทวนแล้วก็มีการทรงจำในส่วนวิชานั้น ถ้าต้องการความเจริญในวัยเด็ก หรือในวัยเรียน ก็ต้องใช้หัวใจนักปราชญ์ "สุจิปุลิ" ให้หมั่นฟัง หมั่นคิด ติดขัดให้ถาม ได้ความอย่างไรแล้วบันทึกไว้ หรือให้เข้าใจว่า คนเราจะมีความรู้ดี ความสามารถดีนั้น ก็ต้องเป็นคนคงแก่เรียนที่มีหัวใจนักปราชญ์ ฟัง คิด ถาม จด เป็นบทของปราชญ์ ผู้ที่สามารถคือฉลาดศึกษา เมื่อมีการศึกษาดี มีความรู้ที่ทับทวีขึ้น เหมือนกับการเก็บหอมรอมริบความรู้เอาไว้ ก็หนุนสติปัญญาให้ดีขึ้นไป แล้วในเรื่องของการศึกษา เรามีมิตรมีสหาย ก็ต้องรู้ว่า ถ้าไปคบกับเพื่อนเกเร เพื่อนที่ชวนหนีโรงเรียน เพื่อนที่เสเพลแล้ว ผลที่สุดเราก็จะไม่ก้าวหน้า แม้ในการเรียนก็ต้องรู้จักว่าเพื่อนเกเราก็อย่าไปเกี่ยวข้อง เราต้องมีมิตรสหายที่ดีงามจึงจะทำให้เกิดความเจริญ แม้ในวัยเด็กเราก็ต้องรู้ว่าเราเป็นเด็กนักเรียนนั้น เพื่อนบางคนที่ฐานะดีกว่าเราก็มี ต่ำกว่าเราก็มี เราก็ควรที่จะรู้จักประมาณในการใช้จ่ายของเรา อย่าไปฟุ้งเฟ้อตามที่เขาฐานะพ่อแม่เขาดีกว่า หรือจะกลายเป็นคนขี้เหนียวเกินไปไม่เอาไหนเลยก็ไม่ดี เรียกว่ารู้จักพอประมาณตามความเป็นจริงของตน

ตั้งแต่เด็กถ้าเผื่อมีความเข้าใจในหลักธรรม 4 อย่างที่ว่า ขยันขันแข็ง เก็บหอมรอมริบ มีเพื่อนดีงาม ใช้จ่ายตามควรแล้ว แม้จะโตขึ้นมาเป็นผู้ใหญ่ หลักนี้ก็ทำให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีขึ้นมาอีก ทำให้เป็นผู้ที่จะตั้งเนื้อตั้งตัวได้คือ ขยันขันแข็งในอาชีพการงาน เมื่อเราเป็นเด็กดีมีการศึกษาดีมันก็ต้องมีอาชีพดี เราก็กลายเป็นคนขยันขันแข็งในการงาน หนักเอาเบาสู้ ไปก่อนกลับทีหลัง

เอางานเป็นสำคัญ เรื่องการพักผ่อนเอาไว้ทีหลัง เอางานเป็นใหญ่ เมื่อขยันอย่างนี้แล้วมันก็ต้องมีผลงานเป็นไปเพื่อเพิ่มผลประโยชน์ แล้วเมื่อมีฐานะดีแล้วก็อย่าไปฟังเฟ้ออย่าฟุ่มเฟือย คนที่จะเป็นเศรษฐีได้นั้นต้องรู้จักประหยัด ก็ไม่ใช่ขี้เหนียวไม่ใช่ตระหนี่ แต่เป็นเรื่องว่ารู้จักเก็บหอมรอมริบในส่วนที่ทำมาหาได้ ไม่ใช้จ่ายเกินรายได้ รู้จักเก็บออมไว้ส่วนหนึ่งเพื่อบำบัดอันตราย หรือเพื่อเป็นทุนวันข้างหน้า แล้วยังมีการรู้จักสมาคม คือ เรื่องมนุษยสัมพันธ์ก็เป็นของสำคัญในธุรกิจ ถ้าเผื่อไปคบคนเหลวไหลหรือไปเชื่อคนง่ายอาจจะถูกต้มหรือว่าคล้อยไปในทางมิจฉาชีพหรือคดโกงฉ้อฉลก็ได้ เราเป็นผู้ที่ต้องการความเจริญแล้ว ต้องเอาความสุจริตเป็นที่ตั้ง จะคบคนก็ต้องคบคนสุจริตด้วยกัน คบคนที่เป็นคนดีมีศีลธรรมด้วยยิ่งดี ไม่ใช่คบกับแต่พวกที่มีผลประโยชน์อย่างเดียว ควรจะคบคนดีด้วย แล้วก็พิจารณาถึงฐานะตำแหน่งหน้าที่ของตนว่าเรามีฐานะขนาดไหน เราก็ควรจะมีความเป็นอยู่อย่าให้มันหรูหราเกินภาวะของตนเอง คนที่ตั้งตัวไม่ค่อยได้มักจะเป็นเพราะว่าเรื่องของความรู้ก็น้อย รายได้ก็ต่ำแต่ว่ารสนิยมสูง พวกนี้ไปไม่ค่อยไกล คือ มักจะแสดงหน้าฉากว่ามีฐานะดีอย่างนั้นอย่างนี้ แต่เมื่อฐานะจริงมันไม่สม เราไปทำหน้าใหญ่ใจโต ผลที่สุดมันก็ตั้งตัวไม่ค่อยได้ เมื่อใช้หลักอย่างนี้แล้วความเป็นอยู่ก็สามารถที่จะเจริญขึ้นไปเรื่อย ๆ หรือจะมาทางด้านนักบวชเราก็ยังเอาหลักนี้มาใช้ได้ ปัจจุบันเมื่อบวชเข้ามาแล้วไม่ใช่ว่าจะมานอนหลับทับสิทธิ์กินข้าวชาวบ้านเปล่า ๆ ก็ต้องทำกิจวัตร มีข้อวัตรปฏิบัติ เช่นช่วยกันปัดกวาดเช็ดถูในส่วนที่เป็นวัดวาอาวาส สถานที่ประชุม ศาลา โบสถ์วิหาร ลานพระเจดีย์ต่าง ๆ นี้เรียกว่า มีความขยันขันแข็งในเรื่องกิจวัตร แล้วก็มีการเอาจริงเอาจัง ในเรื่องการมาทำวัตรสวดมนต์ภาวนา ทุกชีวิตต้องมีหน้าที่ที่พึงประกอบ ไม่ใช่จะเอาแต่สิทธิอย่างเดียว บวชเข้ามาแล้วบ้านไม่ต้องเช่าข้าวไม่ต้องซื้อ ก็ถือว่าจะขยันขันแข็งหรือไม่ขยันขันแข็งก็ได้บาตรเดียวเหมือนกัน ได้ความอุดมสมบูรณ์เหมือนกัน ถ้าจะคิดอย่างนี้แล้วก็กลายเป็นล้าหลังไป ต้องถือว่าถ้ามีโอกาสทำวัตรสวดมนต์ภาวนามากเท่าไรก็เป็นกำไรในการบวชของเรา ขยันขันแข็งในการทำข้อวัตรปฏิบัติ ทำประโยชน์ให้แก่หมู่คณะก็เป็นกำไร ทำให้เราเป็นคนที่มีคุณค่าต่อสังคม เป็นคนมีความสามารถมากขึ้น อย่างนี้เขาเรียกว่าเพิ่มความเจริญทางจิตใจด้วย เพิ่มคุณค่าของตนเองด้วย

เก็บหอมรอมริบในทางศาสนา ก็หมายความว่าเราต้องรู้ว่าผลประโยชน์ในทางศาสนานั้นนักบวชเรามุ่งบุญกุศลยิ่งกว่าทรัพย์สินเงินทอง ทรัพย์สินเงินทองนั้นให้ถือเป็นผลพลอยได้ ให้ถือ

ว่าบุญกุศลเป็นจุดประสงค์ที่เรามุ่งมั่นจะมาบวชเพื่อเพิ่มพูนบุญกุศล ให้ถือว่าการที่มาสั่งสมเรื่องบุญกุศลแต่ละวันแต่ละเดือนแต่ละปีนั้น จะเป็นทานการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เพียงเราบิณฑบาตมาได้เราไปแบ่งให้เพื่อนภิกษุสามเณรบ้างเพียงห่อเดียว สองห่อ สามห่อนี้ นี่ก็เป็นบุญกุศลด้านทานแล้ว นานเข้าก็เป็นบารมีทานศีล เราก็เป็นคนควบคุมตนเองอยู่ในสิกขาวินัย รักษาศีลอยู่เสมอสำรวมในศีลและอินทรีย์ไม่เสียหาย เรามีการฟังเทศน์ ฟังธรรมก็มีการกำหนดจดจำ "จำขึ้นใจในวิชาดีกว่าจด จำไม่หมดจดไว้ดูเป็นครูสอน จดและจำทำวิชาให้ถาวร เป็นอากรเกียรติคุณนุกูลการ" เราฟังแล้วอ่านแล้วควรเก็บหอมรอมริบเรื่องความรู้ที่เราได้ฟังได้อ่าน เมื่อจำได้หรือได้อ่านก็ควรจะมีการบันทึกสะสมความรู้ความเข้าใจไว้ เก็บหอมรอมริบด้านความรู้เรื่องพระธรรมไปทีละเล็กทีละน้อย มันก็ดีขึ้น แล้วส่วนเพื่อนในศาสนาก็มีเหมือนกัน พวกบวชเข้ามานั้นก็เป็นผู้ที่มาจากตระกูลต่าง ๆ เหมือนกับดอกไม้หลายสีหลายพันธุ์ หลายขนาดหลายกลิ่น ถ้าเราไม่ฉลาดเราก็ไม่ได้มีการพิจารณาว่าใครเป็นกัลยาณมิตร ใครเป็นบาปมิตร ใครมีพื้นเพดีไม่ดี ถ้าเราคลุกคลีตีโมงกันหมดบางทีอาจจะคล้อยไปตามกิเลสคล้อยไปตามผู้ที่มีจิตใจต่ำก็ได้ก็ต้องมีการระวัง เพราะผู้ที่บวชก็ไม่ใช่เป็นผู้บรรลุธรรม เมื่อบวชเป็นปุถุชนธรรมดาดี ๆ นี่แหละ แต่เมื่อมีการระมัดระวังแล้ว เราก็เลือกคบผู้ที่มีศีลมีธรรมเป็นที่รักเป็นกัลยาณมิตรที่เราควรขวนขวาย ในเรื่องของความเป็นอยู่ก็เหมือนกันต้องรู้จักประมาณว่าเราเป็นผู้บวชที่มีความรู้ความสามารถ หรืออายุพรรษาขนาดไหน เรามีสติปัญญามีผลทางด้านจิตใจอย่างไร ก็ควรที่จะรู้จักประมาณ แม้แต่การนั่งท่านก็ยังมีการบอกในเรื่องของนักบวชว่าต้องรู้จักประมาณในการนั่งตามที่ควรส่วนข้างหนึ่ง รู้เราอายุพรรษาขนาดไหนที่นั่งควรขนาดไหน ไม่ใช่ว่าบวชเข้ามาแล้วจะนั่งตรงไหนก็นั่งไปเลย ไม่รู้จักอาวุโส หรือ ภันเต การเดินบิณฑบาตเขาก็มีการเรียงลำดับพรรษา มีการอ่อนน้อมถ่อมตัวต่อผู้เจริญกว่าเสมอ ๆ อย่างนี้ถ้าใครทำถูกต้องตามหลักธรรมหลักวินัย ก็จะกลายเป็นคนที่เจริญขึ้นไปโดยลำดับ นับตั้งแต่ขยันขันแข็ง เก็บหอมรอมริบ มีเพื่อนดีงาม ใช้จ่ายตามควรนี้ ใช้ได้ทุกระดับ จะเป็นนักบวช ชาวบ้านหรือนักเรียน คำบาลีเขาใช้คำว่า อุฏฐานสัมปทา การถึงพร้อมด้วยความขยันหมั่นเพียร อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการเก็บหอมรอมริบ กัลยณมิตตา มีมิตรสหายอันดีงาม ลงท้ายด้วยสมชีวิตา ใช้จ่ายตามสมควรแก่อัตตภาพ ผู้ใดที่ใช้หลักนี้จะมีความเจริญขึ้นเรียกว่าหัวใจเศรษฐีทีเดียว เป็นผู้ที่จะมีความมั่งมีศรีสุขในชีวิตของตน เป็นประโยชน์ปัจจุบันที่พึงเห็นได้ ในส่วนที่ท่านชี้แจงเกี่ยวกับประโยชน์

ปัจจุบันนั้นนี้เป็นเพียงหลักใหญ่ ๆ หลักย่อย ๆ ก็ยังมีอีกมากมายเกี่ยวกับคุณสมบัติของฆราวาส อย่างเช่น ท่านสอนให้เราเป็นคนมีสัจจะ เป็นคนมีความจริงใจต่อกันและกัน ทมะ สอนให้เราเป็นคนรู้จักข่มใจไม่เอาใจตนเองเป็นใหญ่รู้จักเอาใจคนอื่นเขาบ้าง หรือว่าขันติโลกนี้นั้นมีภาระยุ่งยากลำบากต้องเป็นคนอดเอาทนเอา เป็นคนที่มีความเข้มแข็งอดทน แล้วก็จาคะ เราเกิดมานี้ได้อาศัยผู้อื่นสิ่งอื่น หลายสิ่งหลายอย่างเป็นปัจจัยเกื้อกูล ทั้งบุคคล สัตว์ และสิ่งของ ก็ควรที่จะมีจาคะ เป็นคนที่ทำประโยชน์ต่อสังคม ทำประโยชน์ต่อผู้อื่น ทำประโยชน์แก่สรรพสัตว์ทั้งหลายตามกำลังที่เราจะจาคะสละให้ได้ ถ้าเป็นอย่างนี้แล้วความเป็นฆราวาสของเราหรือความเป็นนักบวชอะไรก็ตาม ถ้ามีหลักธรรมดี ๆ อย่างนี้เป็นเครื่องประกอบ ความเป็นอยู่ในปัจจุบันเราก็ต้องมีความเจริญยิ่งขึ้น

หลักธรรมประเภทที่ทุกคนควรศึกษามาปฏิบัตินั้น พุทธศาสนายังมีมาก พวกจริยธรรมน้อยใหญ่นี้ในระดับที่ทำให้อยู่เป็นสุขมีมากมาย เช่น หลักการเกี่ยวข้องกับหมู่กับสังคม มีทาน ปิยะวาจา อัตถจริยา สมานัตตา คือ เอื้อเฟื้อดี วจีไพเราะ สงเคราะห์ถูกทาง วางตัวสม่ำเสมอ นี่ก็เป็นหลักที่เมื่อได้ยินได้ฟังแล้ว อย่าได้ยินได้ฟังเปล่า ควรจะจดจำนำไปประพฤติปฏิบัติ เพราะเป็นธรรมฝ่ายดี ทีนี้ถ้าเผื่อเป็นธรรมฝ่ายไม่ดี เช่นเป็นเรื่องของการขี้เกียจขี้คร้าน ชอบสำมะเลเทเมา ไม่มีความสุจริต เหลวไหล ฟุ่มเฟือยนี้ ท่านบัญญัติไว้มากมายในพวกจริยธรรมอะไรเป็นส่วนดีอะไรเป็นส่วนชั่ว เมื่อศาสนิกชนผู้ใดได้มีการศึกษาและนำไปประพฤติปฏิบัติแล้วรับรองว่าผู้ที่บำเพ็ญตามหลักพุทธศาสนา ละในส่วนที่พึงละที่บำเพ็ญในส่วนที่เป็นความดีก็จะมีแต่ความเจริญ ถ้ายิ่งเข้าใจเรื่องของจิตของใจ มีการพัฒนาจิตยิ่งขึ้นก็จะมีความสุขสูงมากขึ้นไปอีก ชีวิตทุกชีวิตก็ลงท้ายด้วยการหมดลมหายใจหมดชีวิตที่เรียกว่าล้มตายไป ความตายนั้นเป็นของประจำตน นับตั้งแต่เกิดความตายนี้ก็เป็นเงาตามตัวแล้ว ไม่ใช่ว่าต้องแก่เสียก่อน ต้องป่วยไข้เสียก่อนถึงจะตาย มันตายได้ทุกเวลา ตายได้ทุกอายุ ทุกระดับของคน ในยุคปัจจุบันนี้ถ้าเราได้ยินฟังข่าวสารบ้านเมืองจะรู้ว่า ปัจจุบันนี้มีอุบัติเหตุ มีเภทมีภัยทำให้คนล้มตายกันทีละมาก ๆ อยู่เสมอ ๆ เราอ่านข่าวฟังข่าวของเขาอย่านึกว่าเป็นเรื่องของเขาอย่างเดียวเพราะที่ว่าเขาคนโน้นคนนี้น่ะเขาก็มีภาวะอย่างเราเหมือนกัน ข่าวของเขาอาจเป็นข่าวของเราขึ้นมาเมื่อไรก็รู้ไม่ได้ ฉะนั้น แม้ไปในงานศพของผู้ที่เราคุ้นเคยรู้จัก ก็ต้องน้อมพิจารณาว่าแต่ก่อนเขาก็เป็นอย่างเรา ต่อไปเราก็เป็นอย่างเขา อย่าไปนึกว่าความตายมันไกลเกินไป มันอยู่ใกล้แค่

ปลายจมูกนี่เอง หมดลมเมื่อไรแล้วความตายก็ถึงเมื่อนั้น แล้วเรื่องของลมหายใจนั้นมันเป็นของที่ละเอียดอ่อน หายใจเข้าแล้วไม่ออกก็ตาย หายใจออกแล้วไม่เข้าก็ตาย ฉะนั้น จึงบอกว่าความตายเป็นเงาตามตัว พุทธศาสนาสอนให้เราเตรียมพร้อม เตรียมพร้อมต่อการที่เผชิญหน้ากับมัจจุราช ในเรื่องเกี่ยวกับปรโลกในชาติหน้านั้น ท่านบอกว่าเป็นสิ่งที่มีภาวะเป็นภพภูมิต่าง ๆ เราจะยังสงสัยก็ให้พยายามหาความรู้ความเข้าใจ การที่เราไม่สนใจเสียเลยนั้น ก็เป็นการตัดรอนประโยชน์ของเราเองที่มุ่งเอาแต่ความสุขเพียงในชาตินี้ ถ้าเผื่อว่าตายแล้วมันแล้วกันก็ไม่ว่าอะไรหรอก แต่ถ้ามันตายแล้วมันไม่แล้วกันนี่ซิ คนที่เข้าใจว่าแล้วกันนั้นจะเป็นคนขาดทุนสูญกำไรอย่างยิ่ง เรามีชีวิตอยู่นี้ยังมีญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง มีครูบาอาจารย์ มีสังคม มีสถาบันที่ช่วยเราหลายอย่าง แต่เวลาตายแล้ว มีใครที่จะติดตามไปช่วยเราได้ จะเป็นบิดามารดาก็ตาม จะเป็นบุตรภรรยาก็ตาม แม้จะเป็นคุณหมอที่มีความสามารถ แต่เวลาคนจะหมดลมจริง ๆ แล้ว คุณหมอก็หมดท่าเหมือนกัน แล้วเวลาตายจะมีใครไปด้วยก็ไม่มีใคร จะไปก็เพียงแค่ไปส่งศพ ไปเผาศพ ไปฝังศพ เป็นเกียรติให้เท่านั้นเอง เรามาเกิดคนเดียวก็ไปคนเดียว มาเกิดบางทียังมีพี่น้องฝาแฝดมาเกิดด้วยก็ยังมี แต่การจากไปนั้นแม้เพื่อนฝาแฝดบางทีก็ไม่ไปกับเราต้องไปลำพัง ฉะนั้น แม้เรายังไม่รู้ชัดก็ควรเชื่อหลักศาสนาไว้ก่อนที่ท่านบอกว่าตายแล้วไม่แล้วกัน

แล้วสิ่งที่จะเป็นที่พึ่งในปรโลกนั้น ไม่มีบุคคล ไม่มีเงินทองข้าวของ ไม่มีเครื่องมือเครื่องใช้อะไรทั้งนั้น สิ่งที่จะไปช่วยเรานั้นได้แก่บุญกุศล ใครทำใครก็ได้ ใครไม่ทำใครก็ไม่มี นอกจากไม่ทำบุญแล้วยังอยู่เฉย ๆ ก็ยังดี แต่ว่าแนวโน้มของคนที่ไม่ทำบุญมักจะคล้อยมาทางบาปทางด้านอกุศล ผิดศีล ผิดธรรมต่าง ๆ แล้วทำไมแนวโน้มคนเราชอบไปทางอกุศล ก็เพราะว่ามันเป็นไปตามกิเลสในจิตใจของจิตใจของสรรพสัตว์ มนุษย์ก็เป็นสรรพสัตว์เหมือนกัน คือ ยังมีกิเลสแฝงอยู่ เป็นผู้ข้องอยู่ในเรื่องของรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ซึ่งมันจะมีความทะยานอยากเรียกว่าตัณหาก็เป็นเหตุให้อยากจะได้ใคร่ดี เมื่อได้ทางสุจริตมันรวยไม่พอมันก็มักจะเห็นผิดเป็นชอบ มีการฉ้อฉลคดโกง ขโมย จี้ ปล้นไปตามอำเภอใจ แล้วก็ผิดศีลผิดธรรมต่าง ๆ การที่ไม่รู้ต่อเรื่องของชีวิตตามจริงนั้น คนเราจึงยังผิดศีลผิดธรรมอยู่ นึกว่าเราเบียดเบียนเขาได้นั้นเราเป็นผู้ชนะ หารู้ไม่ว่าชนะเขาก็เป็นเพียงภายนอก แต่เราเป็นผู้แพ้ทางด้านจิตใจ เมื่อแพ้ทางจิตใจแล้วเราเองนั่นแหละจะเป็นผู้ทำลายจิตของเราให้เสียไปโดยการทำชั่วต่าง ๆ เรื่องศาสนาท่านจะสอนให้เข้าใจถึงเรื่องที่ว่าตายแล้วมันไม่แล้วกันนั้น ก็เพราะว่าทุกคนไม่ใช่มีแต่เนื้อ

หนังอย่างเดียว มันมีจิตวิญญาณ มันมีผู้รู้ภายใน ผู้รู้นี้ไม่มีรูปร่างไม่มีตัวตน แม้ว่าทางแพทย์เขาจะมีการผ่าตัดรักษาโรคภายในอย่างไรก็ตาม ก็จะเจอแต่อวัยวะน้อยใหญ่ ตับไตไส้พุง หรือหัวอกหัวใจ แต่เรื่องของจิตใจ หรือจิตวิญญาณ นั้นก็มีอยู่ในตัวนี่แหละ อยู่ในร่างกายนี่แหละ แต่เป็นธาตุที่มองไม่เห็น จับต้องธรรมดาไม่ได้มันเป็นแต่ธาตุรู้ อย่างเรามีดวงตาแลเห็นตาเป็นเครื่องมือของจิตให้เห็น จะรู้ว่าเป็นภาพอะไร เป็นภาพชนิดไหน แล้วชอบหรือไม่ชอบ สวยไม่สวย มันเป็นเรื่องของธาตุรู้ไม่ใช่เรื่องของตาอย่างเดียว หูเป็นเครื่องรับเสียง แต่การจะรู้ว่าเป็นเสียงคนหรือเสียงสัตว์ เสียงภาษาอะไร ฟังแล้วชอบใจ หรือฟังแล้วรังเกียจ ฟังแล้วขุ่นมัวเป็นเรื่องของจิตไม่ใช่เรื่องของหู จมูกได้กลิ่นก็เหมือนกัน จมูกเป็นเครื่องรับกลิ่น แต่จะรู้ว่ากลิ่นหอมกลิ่นเหม็น ชอบหรือไม่ชอบมันก็เรื่องของจิต เรารับอาหารผ่านลิ้น เรื่องของลิ้นก็เป็นที่รับรส ทำให้รู้ว่านี่รสเปรี้ยว หวาน มัน เค็ม อร่อยหรือไม่อร่อย มันเป็นเรื่องของจิต การสัมผัสเราก็มีการสัมผัสทางนั่ง นอน ยืน เดิน มีเครื่องใช้ไม้สอยเกี่ยวข้อง เรื่องของร่างกายนั้นมันก็ไม่รู้อะไร จะแต่งตัวสวยงามหรือไม่สวยงามมันก็ร่างกายก็ไม่เข้าใจ จะมีเสื้อผ้าแพรพรรณหรือเครื่องประดับเป็นเพชรพลอยราคาเท่าไร ร่างกายมันก็ไม่รู้เรื่อง ที่ว่ารู้ว่าแต่งเสื้อผ้าสวยงามหรือไม่ เครื่องรูปพรรณ มีแก้วแหวนประดับหรือไม่ มันก็เป็นเรื่องของจิตที่ว่า จะชอบอย่างใด นิยมอย่างไหน นี้เขาเรียกว่าเรื่องของกายนั้นมันเป็นธาตุไม่รู้ ธาตุรู้ก็คือจิต อย่างการที่เราหายใจ เราหายใจเข้าออกทุกเวลา แต่ถ้าเราไม่ตั้งใจ ไม่เพียรเพ่ง ไม่กำหนดลมหายใจเข้าและออกแล้ว มันก็ไม่รู้ว่านี่ลมเข้าลมออก เพราะเราไปคิดปรุงแต่งแส่ส่ายเรื่องโน้นเรื่องนี้ อดีต อนาคต แต่นักภาวนากำหนดลมหายใจแล้ว เราจะเพียรเพ่งที่ปลายจมูก กำหนดลมหายใจเข้าและออกเป็นอารมณ์ หายใจเข้ามีสติสัมปชัญญะก็จะรู้ หายใจออกมีสติสัมปชัญญะกำหนดอยู่ที่ปลายจมูก ก็จะรู้ว่านี่ลมเข้าลมออก ลมเข้ายาวหรือสั้น เข้าสบายหรือไม่สบาย ออกสบายหรือไม่สบาย อันนี้เป็นเรื่องของจิต ฉะนั้นเรื่องของจิตใจนี่แหละพระพุทธองค์ท่านทรงมีความรู้แตกฉานว่าจิตนี้เป็นวิญญาณธาตุที่จะไม่แตกตายตามร่างกาย ที่ว่าจิตออกจากร่างนี่แหละ ถ้าในชีวิตนี้เราได้สั่งสมคุณงามความดีไว้จิตมันผ่องใสมันสะอาดมันสงบแล้ว โอกาสที่จะออกจากร่างมันจะไปทางสุขคติ คือไปดีขึ้น จะไปสู่เทวโลกพรหมโลกนั้นทีเดียว ถ้าเผื่อว่าตรงข้ามคนที่ทำความชั่วเป็นใหญ่ มีแต่บาปกรรมก่อกรรมทำเข็ญไว้มาก แม้ว่าตนเองยังไม่สำนึกในบาปบุญคุณโทษของตนเอง แต่จิตมันเป็นภาวะของเหตุและผลที่ทำ ถ้าจิตสกปรก

มันก็จะลงไปสู่ทุกขคติวินิบาตนรก เป็นเรื่องที่พุทธองค์ท่านทรงหยั่งทราบแล้ว ท่านทรงสงสารสัตว์โลก ท่านจึงได้ชี้แจงแสดงธรรมไว้ว่า อย่าประมาทต่อเรื่องชีวิต อย่าเห็นแต่เรื่องสะดวกสบาย ความอุดมสมบูรณ์ ความยิ่งใหญ่ในชาตินี้อย่างเดียว ต้องคำนึงถึงว่ายิ่งใหญ่มาด้วยความดีหรือความชั่ว รวยมาด้วยความขยันขันแข็งหรือว่าโกงเขา ถึงจะจนก็อย่าให้จนเรื่องบุญกุศล จนทรัพย์มันก็เป็นเพียงฝืดเคืองชั่วคราว แต่ว่าจนบุญกุศลแล้วมันจะจนไปไกล ท่านก็สอนให้เข้าใจเรื่องปรโลกโดยการอนุมาน เช่นว่าถ้าเผื่อไม่มีชาติก่อน คนเกิดมาก็ควรมีสติปัญญาคล้าย ๆ กัน รูปร่างคล้ายกัน ฐานะก็ไม่ทิ้งกันนัก ที่เทียบเคียงเกี่ยวกับสติ ปัญญา รูปร่างฐานะนั้นไม่ต้องไปเปรียบเทียบกับตระกูลอื่น เปรียบเทียบกับพี่น้องในครอบครัวตนเองก็ได้ ตอนแรกก็คล้าย ๆ กันทางเรื่องการศึกษา การเรียนวิชา หรือฐานะ เพราะยังอาศัยพ่อแม่อยู่ แต่พอโตขึ้น ๆ ไม่นานแล้วชอบคนละวิชา นิสัยคนละอย่าง โตขึ้นการทำมาหากินก็มีเจริญ มีฝืดเคือง มีดีมีชั่วเอาแน่ไม่ได้เหมือนกัน แสดงว่า แม้สติปัญญาหรือรูปร่างฐานะปัจจุบันก็มีการแตกต่าง แสดงว่าอดีตนั้นคงจะมีการแตกต่างไม่เสมอกันมาแล้ว ถึงปัจจุบันจึงไม่เท่ากัน แล้วก็ติดตามไปยังปลายทางของชีวิต ถ้าตายแล้วมันแล้วกันจริง ๆ ใกล้ ๆ ถึงอายุขัยแล้ว มันควรจะเบื่อหน่ายต่อเรื่องของชีวิตอยากจะสงบไม่วุ่นวาย อยากจะเตรียมตัวตายสงบ ๆ ไป แต่ความจริงไม่อย่างนั้น บางคนไม่มีการยับยั้งในเรื่องของการทำมาหากิน มีแต่กอบแต่โกยแล้วก็เวลาล่วงลับดับขันธ์ ผู้ที่เคยสังเกตจากคนที่จะขาดใจจริงแล้วจะเห็นว่า บางคนก็ไปแบบสงบ ๆ หน้าตาก็ผ่องใสดี แต่บางรายนั้นทุรนทุรายมีการบ่นเพ้อ รำพัน หน้าตาเถลือกถลน นี้มันเรื่องอะไรถึงเป็นอย่างนั้น มันก็น่าจะเป็นว่า ตอนจะออกประตูไปสู่ปรโลกนั้น มันมีทัศนะที่เห็นทั้งภายนอกด้วย ถ้าภายนอกเห็นทางดีเห็นมีพระเจ้าพระสงฆ์มาต้อนรับ เห็นเทพยดามาเชื้อเชิญ เห็นเป็นปราสาทราชวัง เห็นเป็นสวนดอกไม้ เห็นสิ่งดี ๆ นี้ จิตใจก็สบายก็ไปอย่างสงบ แต่คนที่เห็นตรงข้ามนี่สิ เห็นเป็นหอกเป็นดาบ เห็นเป็นสัตว์ร้ายมาเอาชีวิต เห็นเป็นพญายม เห็นเป็นไฟนรก เห็นอย่างนี้มันก็ต้องกลัว มันก็เรียกว่าแม้ว่าในวาระสุดท้ายจะทำอะไรไม่ได้ ก็ยังมีหน้ายู่ยี่เถลือกถลนบ่นเพ้อไปตามเรื่อง อันนี้เป็นการอนุมานว่า การเกิดยังมีอดีตที่ไม่เสมอกันมาแล้ว การตายก็ยังมีไม่เสมอกันต่อไปอีก ในส่วนที่เกิดมาบางทีไม่เคยไปมาก่อน พอไปถึงรู้สึกคุ้นเหมือนกันว่าเคยอยู่มาก่อนหรือไปพบคนเพิ่งรู้จักกันก็ช่วยเหลือกันดีหรือไปบางแห่งไม่เคยเกี่ยวข้องกันเลย ก็ถูกเขาทำร้ายเบียดเบียนด้วยประการต่าง ๆ อดีตเคยช่วยเหลือกันเคยอยู่ที่นั่นมาแล้ว หรือเคยเบียดเบียนกัน

เป็นศัตรูกันมาก่อนหรือเช่นว่าคนเราถ้าเผื่อไม่มีอดีตชาติแล้ว ไอ้เรื่องที่เล่ากันว่ามีคนระลึกชาติได้นั้นมันไม่น่าจะมีสักเรื่องหนึ่ง แต่ความเป็นจริงในปัจจุบันนี้ก็มีผู้พิสูจน์กันมาอยู่เสมอ ๆ เพียงแต่ว่าต่างกรรมต่างวาระมากบ้างน้อยบ้างว่ามีผู้ระลึกชาติได้ ติดตามไปบ้านเดิมของตนสามารถชี้บุคคลที่เคยรู้จักในชาติก่อน เขาสามารถไปชี้ของเก่าของเขาที่เคยใช้สอยอยู่ เล่าเรื่องเก่าอะไรได้ บางทียังมีแผลเป็นที่อดีตมีผู้เคยทำเครื่องหมายไว้แล้ว มาเกิดใหม่เครื่องหมายนั้นยังเกิดเป็นรอยแผลเป็นอะไรขึ้นมานี้ เขามีการค้นคว้าก้าวหน้ากันไม่น้อยเรื่องระลึกชาติ จนกระทั่งเดี๋ยวนี้มีนักสะกดจิตที่สามารถสะกดจิตคนปัจจุบันให้ระลึกทวนไปอดีต เช่นว่าปัจจุบันนี้เมื่อ 10 ปีก่อนคุณอยู่ที่ไหนทำอะไร เมื่อตอนคุณอายุ 5 ขวบ คุณอยู่ที่ไหน ทำอะไร มีความเป็นไปอย่างไร ตอนเกิดคุณพักอยู่ที่เมืองไหน ทำอะไร แล้วก็จนถึงขั้นว่าก่อนเกิดนั้นคุณอยู่ที่ไหน คุณเป็นอะไร ทำอะไร ปรากฏว่าเริ่มจะมีข้อมูลขึ้นมาแล้ว นี่เรื่องระลึกชาติก็แสดงถึงว่าถ้ามันเป็นเรื่องเหลวไหลแล้วไม่น่าจะมีสักเรื่องหนึ่ง

จากเรื่องระลึกชาติ ก็จะมีเรื่องในโลกนี้เรามีประสบการณ์ลึกลับ เช่นเรื่องภูติ ผี ปีศาจ เรื่องของการทรงเจ้าเข้าผี ถ้าเผื่อเราเป็นคนที่ยังไม่มีประสบการณ์เลย ก็ยังจะสงสัยว่าจริงหรือไม่จริง แต่ถึงจะยังไม่รู้ชัดด้วยตนเอง ก็ควรพิจารณาจากบุคคลที่เคยประสบมาแล้ว ว่าเป็นคนที่เชื่อถือได้หรือว่าเชื่อถือไม่ได้ คนที่เล่าเรื่องนี้บางทีก็ไม่ใช่คนธรรมดาเป็นพระเจ้าพระสงฆ์ผู้ทรงศีลทรงธรรม บางทีก็เป็นผู้ที่มียศฐาบรรดาศักดิ์ยิ่งใหญ่ ซึ่งเขาประสบความจริงในเรื่องภูติผีปีศาจมาแล้ว ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ใช่เรื่องของคนธรรมดาที่ทำขึ้นหรือแต่งขึ้น ประสบการณ์ประเภทนี้ที่ทำให้คนเราสงสัย เพราะว่ายังไม่ประสบด้วยตัวเอง รวมความว่าถ้าเป็นเรื่องเหลวไหล คนตายแล้วก็แล้วกันมันไม่น่าจะมีเรื่องผี ปีศาจ หรือเทวดา อินทร์ พรหม มาเกี่ยวข้อง คนตายแล้วก็หมดเรื่องกันไป แต่นี่ก็มีผู้รู้เคยประสบเคยพบเห็นเล่าสืบกันต่อ ๆ มาจะเป็นทางเมืองเรา หรือเมืองนอกก็ยังมีเรื่อย ๆ แต่ถ้าเผื่อเราเจอด้วยตัวเองแล้ว เรื่องนี้ก็คงไม่สงสัย เรื่องทรงเจ้าเข้าผีอีกอย่าง เดี๋ยวนี้รู้สึกว่าจะเฟื่องไปเหมือนกัน เฟื่องเกินไปก็คือว่าบางทีไม่ใช่ปรากฏการณ์ที่จริง เป็นการจะหาประโยชน์ใส่ตัวโดยให้คนเขางมงายเชื่อถือก็อาจจะทำเป็นทรงเจ้าเข้าผีขึ้นมาก็ได้ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นมันก็คงมีพื้นฐานของความเป็นจริงอยู่บ้างจนถึงมีคนมาปลอมมาหลอกลวงคนอื่น การทรงเจ้าเข้าผีบางแห่งนั้นเป็นปรากฏการณ์ที่เหลือเชื่อซึ่งคนสามัญไม่สามารถจะทำได้ อันนี้ก็เป็นเรื่องที่มีกันอยู่ในโลกนี้

แล้วเรื่องเกี่ยวกับกาลเวลาก็มีทั้ง อดีต ปัจจุบัน อนาคต วันก่อน วันนี้ วันหน้า เดือนก่อน เดือนนี้ เดือนหน้า ปีก่อน ปีนี้ ปีหน้า แล้วชาติเราก็มีชาตินี้อยู่แล้ว มันก็น่าจะมีชาติก่อน ชาติหน้า เป็นเรื่องที่เราจะอนุมานไปจากสิ่งที่เราพิสูจน์ได้

เรื่องมีการทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตายก็มีธรรมเนียมที่ทางพุทธเราทำอยู่ แผ่ส่วนกุศลด้วยกรวดน้ำทางจีนก็จะมีการเผากระดาษ ทำกงเต็ก หรือทางศาสนาอื่น เขาก็จะมีการทำบุญอุทิศ แสดงว่าเรื่องเกี่ยวกับประสบการณ์ หรือความเชื่อ เรื่องตายแล้วไม่แล้วกันนี้ ยังมีกว้างขวางออกไปหลายศาสนา ยิ่งเป็นพวกที่เคยได้ประสบการณ์เรื่องเกี่ยวกับผี ปีศาจ หรือบรรพบุรุษเขามาปรากฏตัว หรือมาขอส่วนบุญนี้เขายิ่งหมดปัญหา ในศาสนาเราพระพุทธองค์ก็ทรงแสดงเรื่องนี้ไว้ก็แยะเหมือนกันที่ว่ามีผู้มาขอส่วนบุญหรือเป็นเปรต เป็นอสูรกายปรากฏตัว เรื่องเทพารักษ์มาเฝ้าพระพุทธเจ้ามาถามปัญหาพระพุทธองค์

นอกจากความรู้ของเราแล้ว ก็ฟังจากตำนานในศาสนาพิจารณาจากความรู้ของพระพุทธเจ้าซึ่งท่านทรงระลึกชาติได้ หยั่งรู้ว่าคนต่างกันเพราะกรรมที่ทำมา แล้วก็ทรงทราบว่าจนกว่าจะหมดกิเลสนั่นแหละถึงจะไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดต่อไปอีก ที่เรียกว่านิพพานเป็นบรมธรรมของพระพุทธศาสนา และนิพพานนั้นเป็นผลที่ต้องเกิดจากการหมดกิเลส เรื่องหมดลมหายใจนั้นมันเป็นเรื่องเล็กลูกกระสุนปืนนัดเดียวอาจทำให้คนหมดลมหายใจได้ การกินยาพิษเพียงนิดเดียวอาจจะทำให้หมดชีวิตก็ได้ การอุบัติเหตุเกิดเมื่อไรก็ได้ แต่ว่าการหมดกิเลสนั้นพระพุทธองค์ทรงบอกว่าต้องบำเพ็ญบุญบารมีมาหลายภพหลายชาติ ขัดเกลากิเลสมาเรื่อย ๆ ถ้าแต่ละชาติเรามีบุญมากกว่าบาปก็มีกำไรจิตใจสะอาดขึ้น แต่ละปีเรามีบุญมากกว่าบาปก็มีกำไรของชีวิตจิตใจผ่องใสขึ้น แต่ละเดือน แต่ละวัน แต่ละชั่วโมง ก็ให้กำหนดว่าขอให้ แต่ละวัน แต่ละชั่วโมงนี้ให้ทำดีมากกว่าชั่วก็จะเป็นกำไร ถ้าใครประมาทโดยเห็นแก่อามิส หรือเห็นแก่ความโกรธความหลงต่าง ๆ ทำชั่วทุจริตแล้ว มันกลายเป็นว่าแต่ละชั่วโมง แต่ละวัน แต่ละเดือน แต่ละปีบาปมันมากกว่าบุญก็ขาดทุน ถ้าขาดทุนแล้วเป็นอย่างไร ถ้าชาตินี้ก็มีหวังตกต่ำ ถ้ากำไรก็เป็นการที่เจริญขึ้นมีความสุขสูงขึ้น เขาตั้งชื่อวัดไว้นั้นก็เพื่อให้พุทธศาสนิกชนทั้งหลายผ่านเข้ามาหรือผ่านเพียงหน้าวัด เห็นชื่อ "วัด" ก็ควรจะน้อมเข้ามาประเมินผลตัวเองตอนนี้ได้กำไรหรือขาดทุนของชีวิต เช่น ปลายปีเขามีการคิดบัญชีกันเขามักคิดบัญชีทางเงินทอง เราก็อย่าไปคิดทางนั้นเปล่า ๆ ควรจะมาคิดบัญชีทางด้านจิตใจด้วยว่า สิ้นปีเก่าที่ผ่านไปนั้นเรามีบุญหรือบาปมากกว่ากัน ถ้าเห็นว่าได้ทำความดีมากกว่าการทำบาปก็ขอให้เราแน่ใจว่าถึงอย่างไรจะมีความ

ตายมาถึงเราก็คงจะไปสูงขึ้นคงจะไปสู่สุขคติเทวโลกพรหมโลกโน้น ถ้าเผื่อพิจารณาแล้วเห็นจิตใจเศร้าหมองขุ่นมัว เป็นการขาดทุนของจิตใจละก็ให้แก้ไขเสีย ปัจจุบันนี้ขึ้นปีใหม่ก็เป็นเรื่องที่เราจะได้พยายามเอาเรื่องอดีตมาสอนตัวอะไรที่ชั่วก็เลิกไป อะไรที่ดีก็บำเพ็ญขึ้น วันใหม่ปีใหม่นี้ขอให้ทำสิ่งใหม่ ๆ ที่มันเป็นความดีงาม ส่วนความชั่วช้าลามกนั้นให้พยายามลดลง ให้เลิก ๆ ไปเสีย จะไปข้างหน้าก็จะมีหวัง มองข้างหลังก็มีความสุขเรียกว่าได้กำไรในชีวิต

เมื่อเราพอเข้าใจเรื่องปรโลกแล้ว ประโยชน์อนาคต หรือประโยชน์ชาติหน้า ท่านก็บอกให้เรามีหลักธรรม 4 อย่าง มีศรัทธา มีศีล มีจาคะ แล้วก็มีปัญญา อย่างน้อยหลักธรรม 4 อย่างนี้แหละจะเป็นหลักประกันว่า เมื่อจะไปมีปรโลกเราก็เตรียมพร้อมแล้ว จะไปเมื่อไรก็ไม่ต้องวิตกกังวล เรามีศรัทธาเชื่อในความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าของเราว่า ท่านตรัสรู้เองชอบท่านทรงชี้แจงแสดงหลักธรรมนั้นเป็นข้อเท็จจริง เป็นความจริงที่พระอริยเจ้าทั้งหลาย สาวกทั้งหลายได้พิสูจน์แล้วด้วยกาลเวลาตั้ง 2,000 กว่าปีแล้ว เราควรจะมีศรัทธาเชื่อในความตรัสรู้ของพระองค์ แล้วก็สังเกตดูผู้ที่เชื่อตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ละชั่ว ทำดี ชำระจิตให้ผ่องใส ชีวิตมีแต่ความเจริญมีแต่ความสุขขึ้นไป ส่วนคนที่เชื่อตัวเองยิ่งกว่าเชื่อศาสนา เชื่อตัวเองยิ่งกว่าเชื่อพระพุทธเจ้า ยิ่งกว่าเชื่อพระธรรม พระสงฆ์แล้วเป็นอย่างไร มักจะล้มลุกคลุกคลานถึงแม้จะใหญ่โตมีเงินมีทอง แต่ชีวิตก็ไม่มีความสุขความเจริญเท่าที่ควร ถ้าค้านกับหลักธรรมของพระพุทธศาสนาแล้ว ชีวิตมักมีความทุกข์ยากเดือดร้อนเป็นที่ไป เพราะทางทางพุทธศาสนานั้น ท่านสอนกฎแห่งกรรมที่เราควรเชื่อ กฎแห่งกรรมคือว่า ทำดีต้องได้ดี ทำชั่วก็ได้ผลชั่ว มันเป็นเรื่องของธรรมชาติธรรมดาในกำมือของเราจะมีพันธุ์พืชอยู่หลาย ๆ อย่างเมื่อหว่านไปแล้ว เมล็ดข้าวมันจะเกิดเป็นต้นพริกไม่ได้ เมล็ดพริกมันจะเกิดเป็นต้นถั่วไม่ได้เมื่อเป็นเมล็ดข้าวมันก็ต้องเกิดเป็นต้นข้าว เมล็ดพริกก็ต้องเกิดเป็นต้นพริก เมล็ดถั่วก็ต้องเกิดเป็นต้นถั่ว คนทำชั่วทำดี ทำสับสนปะปนอย่างไรก็ตาม แต่เมื่อผลมันเกิด ถ้าเป็นเคราะห์ร้ายเดือดร้อนทุกข์ยากเป็นผลของความชั่ว ถ้าทำแล้วตอนหลังเกิดรุ่งเรืองมีความสุขความเจริญต้องเป็นผลของความดี เป็นเรื่องของธรรมชาติ ไม่ใช่เรื่องพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นเอง แล้วการพิจารณาจากเรื่องผลภายนอกมันยังไม่แน่ เพราะแต่ละคนนั้นยังมีต้นทุนในอดีตต่างกันไปต้องพิจารณาถึงความจริงว่าทุกครั้งที่เราทำดีนั้นจิตก็ดีขึ้น พูดดีจิตก็ดีขึ้น คิดดีจิตก็ดีขึ้น ถ้าพิจารณาด้านภายในจะเห็นชัด ทุกครั้งที่คิดชั่ว พูดชั่ว ทำชั่ว จิตจะเศร้าหมองลงไป จงพยายาม

ทำความเข้าใจเรื่องกฎแห่งกรรมให้ดี จะคุ้มกับที่มาเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนา คุ้มกับที่เสียเวลามาบวชมาฟังธรรม เพราะกฎแห่งกรรมนี้เป็นกฎธรรมชาติที่ใครเชื่อแล้วจะมีการใคร่ครวญเสียก่อนที่จะทำกรรมไป ทุกครั้งที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ผู้อื่นก็เป็นการอุ้มชูตัวเอง ทุกครั้งที่เบียดเบียนผู้อื่นก็เท่ากับเอาหอกปักอกตัวเองทำดีก็ได้ดี ทำชั่วก็ได้ชั่ว เป็นกฎที่เราพึงมีความเชื่อ ศรัทธาแล้วเมื่อมีความเชื่อในเรื่องนี้แล้วก็ถึงศีลที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ ไม่ใช่บัญญัติเพื่อจะไปควบคุมใครให้เสียอิสรภาพหรือเสียเสรีภาพ ศีลเป็นเหมือนกับรั้วป้องกันคนไม่ให้ตกลงไปในที่ลำบากเหมือนกับเป็นราวที่กั้นไม่ให้คนเราออกไปนอกลู่นอกทางฉะนั้น เรื่องของศีลตั้งแต่ศีล5 ขึ้นไป ศีล 8 ศีล 10 ศีล.227 ถ้าใครบำเพ็ญอยู่ในขอบเขตของศีล หรือของวินัยนี้มีแต่จะรุดหน้าไปสู่ความสุข ความเจริญเร็วขึ้น แต่ว่ากิเลสของคนนั้น ก็เหมือนกับคนที่ชอบปีนออกนอกทางชอบเขาออกไปนอกรั้ว เขามีรั้วมีอะไรกั้นก็ยังปีนก็ยังหักรั้วออกเสียก็มี ก็เพราะกิเลสของเขาไม่อยากที่จะไปตามทาง คนที่ผิดศีลผิดธรรมนั้นก็แสดงว่าเป็นคนละเมิดต่อกฎเกณฑ์ที่ทำให้ตนเองเป็นคนดีด้วยกิเลสที่มันแฝงอยู่นี่แหละมันทำให้เห็นผิดเป็นชอบ เห็นการละเมิดศีลเป็นสิ่งที่ชอบใจของตนก็แสดงว่าจิตใจตนเองนั้นยังขุ่นมัวเศร้าหมองมาก จึงไม่เห็นคุณของศีลทั้งท่านก็บอกไว้แล้วว่า สีเลน สุคติง ยันติ. คือจะมีผลทำให้เป็นสุขทั้งชาตินี้และชาติหน้า สีเลน โภคสมปทา. ศีลทำให้มีฐานะมั่งคั่งขึ้น สีเลน นิพพุติงยันติ ศีลจะทำให้มีความสงบจนถึงสงบจากกิเลสเข้าเขตนิพพานนั้นทีเดียว แต่คนที่ไม่เห็นคุณค่าของศีลนั้น ก็คงจะมีสติปัญญาน้อย ไม่ได้พบบัณฑิต แล้วก็ไม่สนใจจะหาเหตุหาผล มันก็เป็นเรื่องที่การที่ไม่เชื่อบัณฑิตนั่นแหละ ก็จะทำให้เขาล้มลุกคลุกคลานอยู่ในชีวิตนี้ และจะต้องเดือดร้อนไปในปรโลกด้วยซ้ำ ฉะนั้น พวกเราซึ่งเป็นคนที่มีการได้ยินได้ฟังแล้ว ก็ควรจะเห็นคุณค่าของศีลรักษาศีลเพื่อประโยชน์ของเราเองและประโยชน์ของสังคมด้วย เรื่องของจาคะก็เป็นเรื่องธรรมดาของทุกชีวิตเราอาศัยผู้อื่นเป็นอยู่ตั้งแต่ บิดามารดาให้กำเนิด ครูบาอาจารย์ให้ความรู้พระเจ้าพระสงฆ์ให้ธรรมะ ผู้ที่เป็นพ่อค้าหรือผู้ผลิตต่าง ๆ ก็ล้วนแต่มีส่วนเกื้อกูลให้เรามีความสะดวกสบายขึ้น เราก็ควรที่จะเห็นความจาคะ เสียสละของผู้อื่นที่ทำไว้กับเราอย่างไร เราก็ควรที่จะทำตอบแทนท่านเหล่านั้นทำประโยชน์ต่อหมู่คณะสถาบันของเราทำประโยชน์ต่อเพื่อนฝูงญาติสนิทมิตรสหายของเราทำต่อสังคมทั่วไป "อยู่บ้านท่านอย่าดูดายปั้นวัวปั้นควายให้ลูกท่านเล่น" เรามาอยู่ในวัดนี้ ก็อย่าถามแต่เพียงว่าทางวัดให้ประโยชน์

อะไรกับเรา ควรจะถามตนว่าเรามาอยู่ทั้งที่ทำประโยชน์อะไรให้แก่วัดบ้าง ถ้าเอาแต่ตักตวงประโยชน์จากสถาบันจากผู้อื่นอย่างเดียว แสดงว่าเรานี้มาทำเอาไม่ใช่มาทำให้ คนเราจะมีคุณค่าสูงก็ตรงที่ว่า มาอยู่ที่ไหนก็ทำประโยชน์ที่นั่น ให้มากกว่าที่เราจะได้ประโยชน์ ถึงจะเรียกว่า เป็นกำไรชีวิตมีความหมายในเรื่องชีวิตของเราด้วย เป็นประโยชน์ต่อคนอื่นด้วยเขาเรียกว่าจาคะ เสียสละทั้งเรื่องวัตถุภายนอก ทรัพย์สินภายนอก แล้วก็จาคะภายใน ความไม่ดีไม่งามความกิเลสหนาปัญญาหยาบของเราน่ะพยายามจาคะสละไปเสีย ก็จะทำให้จิตใจปลอดโปร่งขึ้น สำคัญที่สุดคือปัญญาที่มีความฉลาดรอบรู้ในชีวิตตามจริง รอบรู้ในกองสังขาร ก็เกิดจากการมาได้ยินได้ฟัง ได้ยินได้ฟังทางโลกก็เป็นการมีความรู้ทำมาหากิน รวยทางวัตถุแต่มาได้ยินได้ฟังทางธรรมะ ก็จะเป็นคนรวยบุญรวยกุศล จะเป็นผลทั้งชาตินี้ก็จะสบาย ไปชาติหน้าก็จะมีความสุขยิ่ง ๆ ขึ้น นี่ความสุขในเรื่องปรโลก ประโยชน์ที่เรียกว่าสัมปรายิกัตถะประโยชน์ชาติหน้า เราก็ควรจะมีหลักธรรมอย่างที่กล่าว ศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา เป็นหลักประกันชีวิต

เมื่อเราได้เห็นชีวิตที่ผ่านมาพอสมควร จะเห็นว่ามันก็หมุนเวียนเปลี่ยนไป เอาแน่ไม่ได้เรื่องของชีวิตนี้ ในปีก่อนเป็นอย่างไรในเดือนก่อนวันก่อนเป็นอย่างไร บางทีมันก็มีการซ้ำ ๆ ซาก ๆ กินแล้วก็กินอีก หิวแล้วก็หิวอีก แต่งตัวแล้วก็แต่งตัวอีก ทำงานแล้วก็ทำงานอีก ถ้าเราเห็นความซ้ำซากของชีวิตนี้อยากจะออกจากความซ้ำซากนี้ไหม พระพุทธเจ้าท่านทรงบอกว่า วัฏฏะสงสาร การเวียนว่ายตายเกิดของสรรพสัตว์นั้น ไม่มีเงื่อนต้นเงื่อนปลาย ถ้าไม่รู้อริยสัจสี่ตามจริง ไม่บำเพ็ญสั่งสมบุญบารมีแล้ว ไม่มีทางที่จะออกจากวัฏฏะสงสารนี้ได้ พระพุทธเจ้าเป็นองค์แรกที่สามารถออกจากวัฏฏะสงสารนี้ เข้าเขตนิพพานได้ด้วยบุญญาบารมีสะสมไว้มารวมยอดตรง "มรรคสมังคี" มีการสมบูรณ์ด้วยอริยมรรค มรรคมีองค์ 8 นั้น ก็ได้แก่ ปัญญา 2 ข้อ คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปโป ปัญญาเห็นชอบกับความคิดชอบ เรื่องของ ศีล 3 ข้อ สัมมาวาจา การพูดจาชอบ สัมมากัมมันโต การงานชอบ สัมมาอาชีโว การเลี้ยงชีพชอบ เป็นพวกสมาธิ 3 ข้อ สัมมาวายาโม ความเพียรชอบ สัมมาสติ ความระลึกชอบ สัมมาสมาธิ จิตตั้งมั่นชอบ รวมยอดเรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ศีลเป็นเป็นบาทฐานของสมาธิ สมาธิเป็นบาทฐานของปัญญา มีศีลเป็นบาทฐานเหมือนกับมีเสามีเข็มที่มั่นคง จะสร้างคฤหาสน์ขึ้นไปก็มั่นคง มีตัวบ้านเหมือนกับเป็นสมาธิ มีปัญญาเหมือนกับหลังคา ถ้าฐานไม่ดีศีลไม่ดีแล้ว สมาธิก็ไม่มั่นคง สมาธิไม่ตั้งมั่น ปัญญาก็ไม่เจริญ ฉะนั้น สำคัญที่ผู้ที่มุ่งประโยชน์ในเรื่องปรมัตถประโยชน์

ประโยชน์อย่างยิ่ง ก็ต้องขวนขวายในเรื่องศึกษาและปฏิบัติตาม อริยมรรคองค์ 8 ย่นย่อก็คือ ศีล สมาธิปัญญา หรือย่นย่อให้น้อยลงมา เรียกว่า จิตภาวนา มีสมถะวิธีกับวิปัสสนาวิธี วิปัสสนาเป็นปัญญารู้แจ้ง สมถะเป็นเรื่องของทำจิตตั้งมั่น สมาธิซึ่งพระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญในวันเพ็ญเดือนหก เพียงหัวค่ำถึงรุ่งอรุณ เป็นอันว่าสามารถที่จะบรรลุประโยชน์อย่างยิ่ง ปรมัตถประโยชน์ คือ หมดกิเลสเข้าเขตนิพพาน ด้วยการบำเพ็ญด้านจิตภาวนา เริ่มต้นพระองค์ก็ทรงนั่งขัดสมาธิ ทรงตั้งพระกายตรง "ขาขวาทับขาซ้าย มือขวาทับมือซ้าย ตั้งกายตรง ดำรงสติให้มั่น สำรวมตา กำหนดพิจารณาลมหายใจ" อัสสาสะ ปัสสาสะ ลมเข้าลมออกนี้ เป็นปกติที่ทุกคนก็หายใจเข้าหายใจออกโดยธรรมชาติอยู่แล้ว แต่พระพุทธองค์นั้นทรงมีการเจริญสติ สัมปชัญญะ มีการเพียรเพ่งที่เรียกว่า อาตาปิ เพียรเพ่งที่ลมเข้าลมออก มีสติระลึกอยู่ในลมเข้าลมออก มีสัมปชัญญะรู้อยู่ทุกครั้งที่ลมเข้าลมออก แล้วก็มีความสงบโดยลำดับ จากสงบเล็ก ๆ น้อย ๆ จนสงบอย่างยิ่งเป็นฌาณ หรือว่ามีความเพ่งอย่างสูง จิตใจแน่วแน่เกิดเป็นญาณทัศนะขึ้นมา ที่พระพุทธเจ้าทรงระลึกชาติเก่าได้ ก็เพราะว่าบำเพ็ญสมาธิจนเกิดญาณทัศนะ พระพุทธเจ้าทรงรู้ว่าคนและสัตว์ที่เกิดต่างกันเพราะว่า มีกรรมเก่าตั้งแต่อดีตชาติไม่เท่ากัน ตายแล้วถ้ายังไม่หมดกิเลสไปเกิดต่าง ๆ กัน สูงต่ำก็เพราะวิบากกรรมนั้นต่างกัน สุดท้ายพระพุทธเจ้าทรงบรรลุอาสวักขยญาณ หมดกิเลสเข้าเขตนิพพานได้ก็เพราะว่าทรงบำเพ็ญสมาธิกับเจริญวิปัสสนานั้นเอง

เรื่องของนักปฏิบัติธรรมของเรา ก็เคยมีครูบาอาจารย์ผู้ทรงคุณวิเศษ มีความสามารถชำระกิเลส ให้หมดไปสิ้นไปจนเป็นที่ประจักษ์ เป็นที่เคารพบูชาของมหาชนเป็นอันมาก เช่น ท่านพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ท่านพระอาจารย์เสาร์ กันตสีโล เป็นต้น แม้พระอาจารย์ลี ธัมมธโร ก็เป็นที่รู้กันว่า ท่านเป็นผู้ที่มีความสามารถในเรื่องจิตภาวนาอย่างสูง มีคุณวิเศษ และวิชาหลายอย่างเป็นที่ประจักษ์พยานแก่ลูกศิษย์สมัยโน้น แล้วก็ท่านก็มีความสุขทางใจสูง เป็นพยานว่าพระพุทธศาสนานั้นจะไม่ไร้มรรคผลนิพพาน ถ้ายังมีผู้ปฏิบัติชอบตามอริยมรรคมีองค์ 8 ยังมีผู้บำเพ็ญด้านจิตภาวนาอยู่ฉันใด ก็สามารถที่จะรอบรู้ในกองสังขาร สามารถที่จะมีจิตใจสงบระงับตั้งมั่น และเกิดปัญญาญาณชำระกิเลสให้หมดไปสิ้นไปได้ ฉะนั้นเรื่องของประโยชน์ทั้ง 3 ประโยชน์ปัจจุบันหรือประโยชน์ชาตินี้ ก็มีหลักที่เราพึงพิจารณาหรือบำเพ็ญ ที่เรียกว่า อุ อา กะ สะ ขยันขันแข็ง เก็บหอมรอมริบ มีเพื่อนดีงาม ใช้จ่ายตามควร เป็นหลักที่เราพึงบำเพ็ญ ก็จะเป็นไปเพื่อความอุดมสมบูรณ์ในปัจจุบันชาตินี้ และเมื่อเรารู้ว่าวันหนึ่งต้องตายแน่ ๆ เร็วหรือช้า

ก็ไม่รู้ได้ ก็ควรจะบำเพ็ญตนเตรียมพร้อมไว้ล่วงหน้า อย่าไปรอเอาตอนแก่ หรือเจ็บป่วยเสียก่อนจะไม่ทันการ จะต้องปลูกศรัทธา มีศีล มีจาคะ มีปัญญา ตามสมควรที่เราจะขวนขวายได้ อย่าไปหมกมุ่นในอาชีพการงานจนลืมเรื่องบุญกุศล เพราะเราอาจมีเงินทองมากมาย แต่ว่าตายเร็วก็ไม่คุ้มกัน หรือว่าตายแล้วไม่มีบุญกุศลก็แย่ ควรจะเชื่อเรื่องหลักศาสนาไว้ก่อน ถึงแม้เราไม่แน่ใจเรื่องสวรรค์หรือนรก เราทำดีไว้ถึงไม่มีสวรรค์เราก็เป็นคนดี ไม่มีทางจะเสียหาย แต่ตรงข้ามเราไม่เชื่อแล้วไปคดโกงเขา เบียดเบียนเขาเพื่อความยิ่งใหญ่ ความร่ำรวยของเราโดยผิดศีลผิดธรรมแล้ว ชาตินี้เราก็เป็นคนชั่ว เกิดมีนรกจริงเราก็ต้องตกนรกเดือดร้อนทั้งชาตินี้ชาติหน้า ควรที่จะเอามาสำนึก แล้วก็ควรเห็นคุณค่าของมรรคผลนิพพานว่าสามารถทำให้มนุษย์ขึ้นสู่ความเป็นพระอริยเจ้า ทำให้เกิดความสุขอันไพบูลย์ เรียกว่า อมตะสุขหรือบรมสุข อย่างเช่น พระอริยเจ้าทั้งหลายที่ได้บำเพ็ญสมถะ วิปัสสนาจนจิตใจเจริญขึ้นไปสู่มรรคผลนิพพาน ได้อมตะสุขตลอดกาลนาน ตามพระพุทธภาษิตที่ว่า "ธัมโม สุจิณโณ สุขมาวหาติ ธรรมที่ประพฤติดีแล้วย่อมนำสุขมาให้" ก็ขอให้เราใคร่ครวญพิจารณาถึงหลักธรรมต่าง ๆ ที่ได้ชี้แจงแสดงมานำไปประพฤติปฏิบัติ ส่วนที่เป็นความดีงามตามเสด็จพระพุทธเจ้าและพระอริยเจ้าทั้งหลาย ความสุขที่พึงหวัง ก็จะเป็นสมบัติของเราอย่างแน่นอน

เอวังก็มีด้วยประการฉะนี้

ดวงตาเห็นธรรม

พระอาจารย์ชา สุภัทโท
วัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี

พวกเราบางองค์ที่มาอาศัยการปฏิบัตินั้นอยู่ไปตั้งปีสองปีก็ยังไม่รู้เรื่องกันเลยก็มี ไม่รู้เรื่องว่าเขาทำอะไรกัน เพราะความเข้าใจตั้งใจจดจ่อไม่มี ความจริงการเป็นผู้ปฏิบัติใจเรานั้น เมื่อเราดูใจเราเมื่อใดก็ให้มีสติจ้องอยู่อย่างนั้น เมื่อมีสติก็มีปัญญา มองเห็นว่าไม่ว่าที่ใดก็ตาม ไม่ว่าเมื่อใดก็ตาม และไม่ว่าจะเป็นใครพูดอะไรก็ตาม มันล้วนแล้วแต่เป็นธรรมะทั้งนั้น ถ้าเรารู้จักนำมาคิด ธรรมะทั้งหลายคือธรรมชาติที่มันเป็นอยู่ของมัน มันล้วนแต่เป็นธรรมะทั้งหมด ทีนี้เมื่อเราไม่รู้ข้อปฏิบัติ ไม่รู้ว่าสิ่งทั้งหลายคือธรรมะ เราจึงอาศัยแต่การอบรมจากครูบาอาจารย์ แต่ความจริงแล้วเราควรพิจารณาสภาวะธรรมชาติรอบตัวทุกอย่าง อย่างต้นไม้อย่างนี้ ธรรมชาติของมันก็เกิดขึ้นมาจากเมล็ดของมัน แล้วมันก็โตขึ้นมาเรื่อย ๆ ถ้าเราพิจารณาเราก็จะได้ธรรมะจากต้นไม้ แต่เราไม่สามารถเข้าใจว่าต้นไม้ก็ให้ธรรมะได้ เมื่อมันใหญ่ขึ้นมา ใหญ่ขึ้นมาจนเป็นดอก จนมันออกผล เราก็รู้เพียงว่าต้นไม้มันเป็นดอกมันออกผลมา แต่ไม่รู้จักน้อมเข้ามาเป็นโอปนยิโก คือ น้อมเข้ามาในใจของเรา เลยไม่รู้ว่าต้นไม้ก็เทศน์ให้เราฟังได้

พวกเราไม่พากันรู้จักต้นไม้นั้น มันเกิดเป็นผลขึ้นมาให้เราได้เคี้ยว ได้ฉัน ได้กินตามธรรมชาติมัน เราก็กินไปเฉย ๆ กินด้วยการไม่พิจารณารสเปรี้ยว รสหวาน รสมัน รสเค็ม เรียกว่าไม่รู้จักพิจารณาธรรมะจากต้นไม้ จากธรรมชาติ เราไม่พากันเข้าใจถึงธรรมชาติของมัน เมื่อต้นไม้มันแก่ขึ้นใบของมันก็ร่วงลง เราก็เห็นเพียงว่าใบไม้นั้นมันร่วงลง แล้วเราก็เหยียบไปกวาดไปเท่านั้น การจะพิจารณาให้คืบคลานไปอีกก็ไม่มี อันนี้ก็คือไม่รู้จักว่าธรรมชาตินั้นคือธรรมะ

พอใบร่วงแล้ว ทีนี้ก็จะมียอดเล็ก ๆ โผล่ขึ้นมา เราก็เห็นเพียงแค่ว่ามันโผล่ขึ้นมาเท่านั้น ไม่ได้พิจารณาอย่างอื่นอีก นี่ก็ไม่เป็นโอปนยิโก คือ ไม่น้อมเข้ามาหาในตน นี่เป็นเช่นนั้น ถ้าน้อมเข้ามาหา เราจะเห็นว่าความเกิดของเรากับต้นไม้ก็ไม่แปลกอะไรกันเลย สกลร่างกายของเราเกิดขึ้นมาด้วยเหตุด้วยปัจจัยของมัน อาศัย ดิน น้ำ ลม ไฟ เกิดขึ้นมาตามธรรมชาติของมัน มันก็เหมือนกันกับเรามันก็ไม่ได้แปลกอะไร เพราะเราก็เติบโตขึ้นมาเรื่อย ๆ ทุกสิ่งทุกส่วนของมันก็เจริญขึ้นเรื่อย ๆ มันเปลี่ยนสภาวะของมันไปเรื่อย ๆ เหมือนกันกับต้นไม้ ถ้าเราน้อมเข้ามาดูแล้วจะเห็นว่าต้นไม้เป็นอย่างไร เราก็เป็นอย่างนั้นเหมือนกัน

มนุษย์ทั้งหลายเกิดขึ้นมา เกิดขึ้นมาเบื้องต้น ท่ามกลาง แล้วก็แปรไป ขน เล็บ ฟัน หนัง มันก็แปรไป มันไม่อยู่เหมือนเดิม สิ่งเหล่านี้ถ้าเราไม่รู้จักต้นไม้ เครือเขาเถาวัลย์เหล่านั้น ก็เหมือนกับเราไม่รู้จักตัวของเรา ถ้าเราน้อมเข้ามาเป็นโอปนยิกธรรม จึงจะรู้จักว่าต้นไม้เครือเถาวัลย์นั้นก็เหมือนกับเรา คนเราเกิดมาผลที่สุดแล้วก็ตายไป คนใหม่ก็เกิดมาต่อไป อย่างผม ขน เล็บ ของเราเกิดมาก็แปรไป ผม ขน เล็บหลุดร่วงไปก็งอกขึ้นมาใหม่ สลับเปลี่ยนกันไปอย่างนี้ไม่หยุดสักที ความเป็นจริงนั้นถ้าหากเราเข้าใจในข้อปฏิบัติก็จะเห็นว่าต้นไม้ก็ไม่แปลกไปจากเรา จะเห็นของสะอาดของสกปรกก็ไม่แปลกไปจากเรา เพราะมันเป็นอย่างเดียวกัน

ถ้าเราเข้าใจธรรมะ เข้าใจฟังธรรมะจากครูบาอาจารย์ มันเปรียบเหมือนกับที่ข้างในกับข้างนอก สังขารที่มีวิญญาณครองและไม่มีวิญญาณครองนี่มันก็เหมือนกัน ไม่ได้แปลกอะไรกัน ถ้าเราเข้าใจว่ามันเหมือนกันแล้ว เราเห็นต้นไม้ว่าเป็นอย่างไร เราก็จะเห็นขันธ์ของเรา คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร ก้อนสกล ร่างกายของเรานี้ก็เช่นกัน มันก็ไม่ได้แปลกอะไรกัน ถ้าเรามีความเข้าใจเช่นนี้ เราก็จะเห็นธรรม เห็นอาการของขันธ์ห้าของเราว่ามันเคลื่อน มันไหว มันพลิก มันแพลง มันเปลี่ยน มันแปลงไปไม่มีหยุด

ทีนี้ไม่ว่าเราจะยืน จะเดิน หรือนั่ง หรือนอน ใจของเราก็จะมีสติคุ้มครองระวังรักษาอยู่เสมอ เมื่อเห็นของภายนอกก็เห็นของภายใน ถ้าเห็นของภายในก็เห็นของภายนอก เพราะมันเหมือนกัน ถ้าหากว่าเราเข้าใจอย่างนี้ เราก็ได้ฟังเทศน์ของพระพุทธเจ้าแล้ว ถ้าเข้าใจอย่างนี้ก็เรียกว่า "พุทธภาวะ" คือผู้รู้เกิดขึ้นมาแล้ว เกิดขึ้นมาแล้วมันรู้แล้ว รู้อาการภายนอก รู้อาการภายใน รู้ธรรมทั้งหลายต่าง ๆ ที่มันเป็นมา ถ้าเราเข้าใจอย่างนี้ แม้เรานั่งอยู่ใต้ร่มไม้

ก็เหมือนกันกับพระพุทธเจ้าท่านเสด็จมาเทศน์โปรดเรา เราได้ฟังเทศน์ของพระพุทธองค์อยู่เสมอ เราจะยืน จะเดิน จะนั่ง จะนอน ก็ได้ฟัง เราจะได้เห็นรูป ฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ อันนี้เราก็ได้ฟังเทศน์อยู่เสมอเหมือนกับพระพุทธเจ้าเทศน์ให้เราฟัง พระพุทธเจ้าก็คือผู้รู้อยู่ในใจของเรานี้แหละ

รู้ธรรมเหล่านี้แล้ว เห็นธรรมเหล่านี้แล้ว ก็พิจารณาธรรมอันนี้ได้ ไม่ใช่ว่าพระพุทธเจ้าท่านนิพพานไปแล้วท่านจะมาเทศน์ให้เราฟัง พุทธภาวะคือตัวผู้รู้คือดวงจิตของเรานี้เกิดรู้เกิดสว่างมาแล้ว ตัวนี้แหละจะพาเราพิจารณาธรรมทั้งหลายเหล่านี้ ธรรมก็คือพุทธเจ้าองค์นี้แหละ ถ้าตั้งพุทธะเอาไว้ในใจของเรา คือความรู้สึกมันมีอยู่อย่างนี้ เราเห็นมด เราก็พิจารณาไป มันก็ไม่แปลกจากเรา เห็นสัตว์ก็ไม่แปลกจากเรา เห็นต้นไม้ก็ไม่แปลก เห็นคนทุกข์คนจน ก็ไม่แปลกกัน เห็นคนร่ำรวยก็ไม่แปลกกัน เห็นคนดำคนขาวก็ไม่แปลกกัน เพราะสิ่งเหล่านี้มันตกอยู่ในสามัญลักษณะอันเดียวกัน คือลักษณะอันเดียวกัน

ถ้าเราเข้าใจอย่างนี้ก็เรียกว่าผู้นั้นอยู่ที่ไหนก็สบาย จะได้มีพระพุทธเจ้าเทศน์โปรดเสมอเลยทีเดียว ถ้าผู้ไม่เข้าใจอย่างนี้ ไม่เข้าใจเรื่องนี้ ก็ให้นึกอยากจะฟังเทศน์กับอาจารย์อยู่เรื่อยไป เลยไม่รู้จักธรรมะ

ที่พระบรมศาสดาของเราท่านว่า ตรัสรู้ธรรมนั้นก็คือรู้ธรรมชาติเหล่านี้แหละ ธรรมชาติที่มันเป็นอยู่นี้แหละ ถ้าเราไม่รู้จักธรรมชาติธรรมดาอันนี้ พอเราเห็นเข้า เราก็กระตือรือร้นตื่นเต้น มีความร่าเริง จนหลงอารมณ์ จึงมีโศกเศร้า เสียใจ เพราะหลงอารมณ์หลงธรรมชาติเหล่านี้แหละ เมื่อมัวหลงธรรมชาติอันนี้มันก็คือไม่รู้จักธรรมะนั่นเอง

สมเด็จพระบรมศาสดาท่านทรงชี้ธรรมชาติ คือธรรมชาติหรือธรรมดาว่า มันเป็นของมันอยู่อย่างนั้น เกิดมาแล้วก็เปลี่ยนไป แปรไป แล้วดับไปเป็นธรรมดา จนเป็นตัวว่าสุขก็เหมือนกัน จะเป็นตัวว่าทุกข์ก็เหมือนกัน อย่างวัตถุที่เราปั้นขึ้น เช่น ถ้วย หม้อต่าง ๆ ทั้งหลายเหล่านี้ เมื่อถูกปั้นขึ้นมา ก็เกิดจากเหตุจากปัจจัยคือความปรุงแต่งของเราขึ้นมาอีกทีหนึ่งเช่นกัน ครั้นได้ใช้ไป มันก็เก่าไป แตกไป สลายไป มลายไปได้ เพราะเป็นธรรมดาของมัน ต้นไม้ ภูเขา เถาวัลย์ต่าง ๆ ก็เหมือนกัน ตลอดจนมนุษย์สัตว์เดียรฉานก็เหมือนกัน มีความเกิดขึ้นเป็นเบื้องต้น มีความแปรไปเป็นธรรมดาเช่นนั้น

เมื่อท่านอัญญาโกณฑัญญะท่านฟังเทศน์เป็นปฐมสาวกนั้น ท่านไม่ได้เข้าใจอะไรมากมาย

ท่านเข้าใจว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นเบื้องต้น แล้วมีความแปรไปเป็นธรรม แล้วผลที่สุดก็มีความดับเป็นธรรมดาของมัน เมื่อก่อนนี้พระอัญญาโกณฑัญญะนั้นไม่เคยได้มีความนึกหรือความคิดอย่างนี้เลย หรืออีกนัยหนึ่งก็คือไม่เคยพิจารณาให้แจ่มแจ้งเลยสักครั้ง ฉะนั้นพระอัญญาโกณฑัญญะจึงไม่ได้ปล่อยหรือไม่ได้วาง คือมีอุปาทานในขันธ์ทั้งห้านี้อยู่ ต่อเมื่อได้มาฟังเทศน์ของพระบรมศาสดาของเรา ขณะนั่งฟัง มีพุทธภาวะเกิดขึ้น ได้มองเห็นธรรมว่า สังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นของไม่แน่นอน มันเป็นธรรมชาติหรือธรรมดานี่เอง ท่านจึงบอกได้ว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นเบื้องต้น แล้วมีความแปรไป สิ่งเหล่านี้ดับไปเป็นธรรมดา ธรรมชาติอันนี้มันเป็นอยู่อย่างนี้เสมอ ความเห็นของพระอัญญาโกณฑัญญะในขณะที่ฟังนั้นเป็นความรู้สึกแปลกแปลกจากในอดีตหรือในกาลก่อนที่ได้เคยพิจารณามา อันนี้รู้เท่าถึงดวงจิตจริง ๆ เป็นได้ว่าพุทธะคือผู้รู้เกิดขึ้นมาในเวลานั้น สมเด็จพระศาสดาท่านทรงเรียกว่าพระอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมแล้ว

ดวงตาเห็นธรรมนั้นคือดวงตาเห็นอะไร คือดวงตาเห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดเป็นเบื้องต้น ความแปรไปเป็นท่ามกลาง ความดับเป็นที่สุด สิ่งใดสิ่งหนึ่งก็คือทั้งหมด จะเป็นรูปก็ช่าง จะเป็นนามก็ตาม สิ่งใดสิ่งหนึ่งก็คือทั้งหมด จะเป็นรูปก็ช่าง จะเป็นนามก็ตาม สิ่งใดสิ่งหนึ่งครอบรวมเลยทีเดียว ได้แก่ธรรมชาติทั้งหมดเป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จะเป็นรูปธรรมก็ช่าง จะเป็นนามธรรมก็ตาม เกิดขึ้นแล้วก็แปรดับไป อย่างตัวสกลร่างกายของเราก็เหมือนกัน มันเกิดแล้วก็แปรไปตามธรรมดาของมัน แล้วมันก็ดับไป

อย่างเด็กก็แปรจากเด็ก ดับจากเด็กมาเป็นหนุ่ม จากหนุ่มก็ดับไปเป็นแก่ จากแก่ก็ดับจากแก่เป็นชรา จากชราก็ตาย ต้นไม้ ภูเขา เถาวัลย์ก็เหมือนกัน เบื้องต้นก็เหมือนกัน มันแปรไปแล้วก็แก่ไป สิ่งทั้งหลายเหล่านี้ ธรรมชาติเหล่านี้ เรียกว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความเห็นหรือความเข้าใจอันเกิดมาจากผู้รู้ในคราวที่นั่งฟังธรรมอยู่นั้น เข้าไปถึงใจอย่างแจ่มแจ้ง สิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้นเลยเข้าฝังในดวงจิตของพระอัญญาโกณฑัญญะ จนเป็นเหตุให้ถอนตัวอุปธิหรืออุปาทานออกจากสังขารทั้งหลายทั้งปวงนั้นได้ เป็นต้นว่า สักกายทิฐิ คืออาการที่ไม่ถือเนื้อถือตัวทั้งหลายนี้ เห็นตามสกลร่างกายของเราแล้วก็ไม่เห็นว่าเป็นตัวเป็นตนของเราเห็นชัดลงไปจนเป็นเหตุให้ถอนจากอุปาทานนั้น ไม่ถือตัวซึ่งเป็นสักกายทิฐิ และไม่มีวิจิกิจฉา

เมื่อถอนอุปาทานออกมาจากความยึดมั่นถือมั่นแล้ว ก็มิได้สงสัยเลยในธรรมทั้งหลายหรือ

ในความรู้ทั้งหลาย เข้าไปเห็นธรรมทั้งหลายเหล่านี้แล้ว ก็เปลี่ยนออกไปเลยทีเดียว รู้ว่านี่วิจิกิจฉา นี่สีลัพพตปรามาส การปฏิบัติของท่านนั้นแน่แน่วตรงเข้าไป ไม่ได้เคลือบแคลงสงสัย ไม่ได้ลูบหรือไม่ได้คลำ ถึงแม้ว่าสกลร่างกายมันจะเจ็บ มันจะไข้เป็นไปอย่างใด ท่านก็ไม่ลูบไม่คลำ ไม่ได้สงสัยเสียแล้ว การที่ไม่ได้สงสัยนี้ก็คือถอนอุปาทานออกมาแล้ว ถ้ามีอุปาทานอยู่ก็ต้องไปลูบไปคลำในสกลร่างกายนี้ อาการลูบคลำในสกลร่างกายนี้เป็นสีลัพพตปรามาส เมื่อถอนสักกายทิฐิออกจากกายนี้ สีลัพพตปรามาสก็หมดไปวิจิกิจฉาก็ไม่มี ถ้าถอนสักกายทิฐิขึ้นอย่างเดียววิจิกิจฉาก็เลิก สีลัพพตปรามาสก็เลิก ถ้ายังมีสีลัพพตปรามาสอยู่ วิจิกิจฉาก็ยังอยู่ อุปาทานก็ยังอยู่

อันนี้แสดงว่าธรรมะที่สมเด็จพระบรมศาสดาของเราท่านแสดงคราวนั้น พระอัญญาโกณ-ฑัญญะฟังแล้วได้ดวงตาเห็นธรรม ดวงตาอันนั้นก็คือผู้รู้แจ้งนั่นเอง เรียกว่าดวงตาเห็นธรรม คือเห็นธรรมหรือธรรมดาอันนี้เอง เมื่อเห็นชัดลงไปอย่างนี้ก็ถอนอุปาทานได้

ฉะนั้นการถอนอุปาทานได้นี้จึงรู้สึกว่า มันเกิดผู้รู้ขึ้นมาจริง ๆ เมื่อก่อนก็รู้อยู่เหมือนกันแต่มันถอนอุปาทานไม่ได้ นั่นเรียกว่าผู้รู้ธรรมอยู่แต่ไม่เห็นธรรม เห็นธรรมอยู่แต่ไม่เป็นธรรมเพราะไม่รู้ตามสภาวะของมัน ฉะนั้นพระบรมศาสดาท่านจึงตรัสว่า "อัญญาสิ อัญญาสิวตโภโกณฑัญโญ ได้รู้แล้วหนอ รู้แล้วหนอ" รู้อะไรล่ะ ท่านรู้อะไร ก็คือได้รู้ธรรมชาติที่มันเป็นอยู่นี่เอง

เราทั้งหลายมักหลงธรรมชาติ อย่างสกลร่างกายนี้ กายของเรานี้ประกอบขึ้นด้วยดิน น้ำ ไฟ ลม มันก็เป็นธรรมชาติที่เรียกว่าวัตถุที่มองเห็นด้วยตา มันอยู่ด้วยอาหาร เจริญมา เจริญมาเจริญขึ้นมาแล้วก็แปรไป ถึงที่สุดมันก็ดับไปเช่นกัน

ส่วนข้างในนั้น ผู้คุ้มครองอยู่ซึ่งกายนี้ ก็คือวิญญาณผู้รู้นี่แหละ ผู้รู้ผู้เดียวนี่แหละ ถ้าไปรับทางตาก็เป็นจักษุวิญญาณ ถ้าไปรับทางหูก็เรียกโสตวิญญาณ ถ้าไปรับทางจมูกก็เรียกฆานะวิญญาณไปรับทางลิ้นก็เรียกชิวหาวิญญาณ ไปรับทางกายก็เรียนกายวิญญาณ รับทางจิตมโนก็เรียกมโนวิญญาณ

ตัววิญญาณนี้ตัวเดียวเกิดขึ้นที่ไหนก็เรียกว่าผู้รู้ทั้งนั้น ไปรู้ทางตาก็เรียกไปอย่างหนึ่ง ไปรู้ทางหู จมูก ก็เรียกไปอย่างหนึ่ง รู้ที่ตา รู้ที่หู รู้ที่จมูก รู้ที่ลิ้น รู้ที่กาย รู้ที่จิต มันก็ตัวผู้รู้อันเดียวนี้แหละ ผู้รู้อันเดียวนี้ไม่ใช่ผู้รู้อื่น ตัวผู้รู้อันเดียวนี่เรียกว่าวิญญาณ ก็วิญญาณหกอย่างนี้แหละ ชื่อ

มันว่าหกเฉย ๆ คือมันไปรู้อยู่ที่นั่นบ้าง ที่นี่บ้าง รู้ที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย จิตอย่างนี้แหละ ไปรู้ที่ตาบ้าง รู้ที่หูบ้าง รู้ที่จมูกบ้าง ที่ลิ้นบ้าง ที่กายบ้าง ที่จิตบ้าง เขาจึงเรียกว่าหก ความเป็นจริงมันไม่มีหกหรอก มันไปรู้ในช่องทั้งหกเท่านั้นแหละ เพราะช่องทั้งหกมันเป็นประตูผ่านเข้ามาสู่ผู้รู้อันเดียว ผู้รู้ผู้เดียวสามารถจะรู้ทั่วถึงในทวารทั้งหกอย่างนี้ เราจึงเรียกว่าวิญญาณหก

วิญญาณหกนี่แยกออกโดยปริยัติ ความเป็นจริงมีผู้รู้ผู้เดียวเท่านั้น รู้ทางตาก็ว่าอย่างหนึ่ง รู้ทางหูก็ว่าอย่างหนึ่ง รู้ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ก็ว่าอย่างหนึ่ง ความเป็นจริงก็คือคนผู้เดียวนี้เองแหละ วิญญาณคือผู้รู้ผู้เดียว คือดวงจิตของเรา ผู้รู้นี้แหละจะเป็นเหตุให้มีอำนาจสามารถรู้สภาวะหรือธรรมชาติตามเป็นจริง ถ้าตัวนี้ยังมีเครื่องปกปิดอยู่เมื่อใด รู้อันนี้ท่านเรียกว่าโมหธรรมคือรู้ไปในทางที่ผิด รู้ผิด เห็นผิด ก็ตัววิญญาณตัวเดียวนี้แหละ ผู้รู้ตัวเดียวนี้เองไม่เป็นตัวอื่นอีก รู้ผิดเห็นผิด รู้ถูกเห็นถูกก็ตัวเดียวนี้เอง เพราะเช่นนี้ท่านจึงว่าเป็นมิจฉาทิฐิ สัมมาทิฐิไม่มี 2 ตัว มีตัวเดียว ผิดก็เกิดขึ้นจากตัวเดียว ถูกก็เกิดขึ้นจากตัวเดียว เมื่อโมหะเกิดในทางที่ผิดก็เรียกว่าโมหะมันกำบัง ความรู้อันนี้มันก็ผิดไป

เมื่อความรู้ผิดมันก็มีความเห็นผิด ดำริผิด การงานผิด เลี้ยงชีวิตผิด ผิดไปหมด เป็นมิจฉาทิฐิ อันนี้ท่านจึงว่าองค์ของมรรคก็เหมือนกัน สัมมาทิฐิคือความเห็นชอบ ความเห็นชอบก็เกิดจากผู้รู้ผู้เดียว ถ้ามันชอบแล้วความไม่ชอบมันก็หายไป ถ้ามันถูกแล้ว ความผิดมันก็หายไป ฉะนั้นสมเด็จพระบรมศาสดาท่านประพฤติหรือปฏิบัติอยู่นั้น ทรงทรมานสกลร่างกายของท่านด้วยเรื่องอาหารการบริโภคต่าง ๆ จนร่างกายของท่านซูบผอมลงไป อย่างที่เราเรียนมาฟังมาแล้วท่านก็พิจารณาเข้าไป พิจารณาเข้าไป เข้าไป เข้าไป แล้วก็ถอนออกมาได้ความรู้ว่าพระพุทธเจ้าทั้งหลายนี้ตรัสรู้ทางจิต เพราะกายนี้มันไม่รู้จักอะไร กายนี้จะให้มันกินก็ได้ จะไม่ให้มันกินก็ได้ ฆ่ามันทิ้งเมื่อไรก็ได้ กายนี้ฆ่าทิ้งก็ได้

เมื่อท่านได้ความรู้แล้วว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลายบำเพ็ญทางจิต ความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าทั้งหลายอยู่ที่รู้จิต เมื่อท่านมาพิจารณาถึงจิตของท่าน ท่านก็ได้ออกจากการปฏิบัติทรมานกาย เมื่อท่านแสดงธรรมเรื่องกามสุขัลลิกานุโยโค อัตตกิลมถานุโยโค ท่านจึงแสดงขึ้นอย่างชัดแจ้งเลยทีเดียว เพราะท่านได้เห็นแล้ว ธรรมเทศนาอันนี้มันจึงชัดในใจของพวกคนทั้งหลาย

กามสุขัลลิกานุโยคนั้น คือใจของเรามันลุ่มหลงอยู่ในความสุข ลุ่มหลงอยู่ในความสบาย

ลุ่มหลงอยู่ในความดีใจ ลุ่มหลงว่าเราดี ว่าเราเลิศ เราประเสริฐ อาศัยอยู่ในความสุขนี้ อันนี้ก็ไม่ใช่หนทางที่บรรพชิตจะพึงเดินเข้าไป เพราะมันเป็นกามสุขัลลิกานุโยโค อาการที่ไม่พอใจ อาการที่เป็นทุกข์ใจ อาการที่ไม่ชอบใจ อาการที่กริ้วที่โกรธ อันนี้ก็เป็นอัตตกิลมถานุโยโค ไม่ได้เกิดประโยชน์อะไร ธรรมสองอย่างนั้น ท่านจึงว่า ไม่ใช่หนทางของบรรพชิตจะพึงเดิน

คำว่าหนทางนั้นก็คือ อาการที่มันดีใจ หรือเสียใจที่เกิดขึ้นมา คำว่าผู้เดินทางนั้นก็คือตัวผู้รู้ของเรานั่นแหละ ไม่ควรเดินไปในอาการที่มันดีใจหรือเสียใจนั้น ผู้เดินทางของเราก็คือตัวจิตนี้เอง ทางนั้นเรียกว่าอาการ ผู้เดินทางก็คือดวงจิต ถ้าดีใจก็ไปยึดเอาความดีใจเอาไว้ด้วย นี่เป็นกามสุขัลลิกานุโยโค ถ้าหากว่าอารมณ์ที่ไม่ดีไม่ชอบใจ เราก็เข้าไปยึดหมายอุปาทานว่าไม่ดีใจไม่ชอบใจ นี่ก็เรียกว่าใจมันเข้าไปเดินในทางอันนี้ เป็นอัตตกิลมถานุโยโค นี่ก็ไม่ดี ข้างนี้ก็สุข ข้างนี้ก็ทุกข์

ท่านจึงว่า กามสุขัลลิกานุโยโค และอัตตกิลมถานุโยโค ทางสองอย่างนี้ไม่ใช่ทางของสมณะ เป็นธรรมของชาวบ้าน ชาวบ้านเขาหาสิ่งที่เป็นสุขสนุกสนาน อันเกิดทุกข์ไม่สบาย เขาไม่ชอบ ฉะนั้นพวกชาวมนุษย์โลกทั้งหลาย จึงไปอาศัยความสุขและทุกข์ สับเปลี่ยนกันอยู่อย่างนั้น ความสุข ทุกข์นั้นแหละก็คือทางเดินสายโลกละ มันมีสุขแล้วก็มีทุกข์ มีทุกข์แล้วก็มีสุข ของเหล่านี้เป็นของไม่แน่นอน ปะปนกันไปอยู่ตลอดจนปลายทาง ฉะนั้นมันจึงเป็นธรรมของบุคคลที่ลุ่มหลงอยู่ในโลก ผู้ไม่สงบ ผู้สงบนั้นท่านไม่เดินทางนั้น แต่ว่าทางนั้นท่านก็เห็น อาการที่สุขท่านก็เห็น อาการทุกข์ท่านก็เห็น แต่ท่านไม่มีอุปาทานยึดแน่นแน่กับมัน ไม่เอาจริงจังกับมัน ท่านไม่เดิน แต่ท่านรู้ รู้หนทางของมัน

อาการใดที่ไม่ชอบใจเกิดขึ้นมา นั่นก็เป็นหนทาง ท่านก็เห็นเหมือนกัน แต่ท่านไม่เดินตามมันไป ท่านไม่มั่นหมายมัน ไม่มีอุปาทานกับมัน ท่านก็เห็นทางเหมือนกัน แต่ว่าท่านไม่เดิน นี่เรียกว่าท่านผู้เห็นทาง ผู้สงบแล้วก็เห็นทางที่ไม่สงบ จึงเป็นผู้สงบอยู่ได้ ทางที่เป็นสุขหรือทางที่เสียใจทางที่ดีใจ ล้วนแต่เป็นทางที่ผิดทั้งนั้น ท่านผู้รู้ทั้งหลายท่านก็รู้จัก รู้อยู่ มันเกิดกับท่านอยู่เหมือนกัน แต่ท่านไม่เอาจริงเอาจังกับมัน ปล่อยมันไป วางมันไป ละมันไป

ท่านผู้สงบแล้วคือสงบจากอะไร สงบจากความดี สงบจากความเสียใจ สงบจากความสุข สงบจากความทุกข์ สุขทุกข์นั้นไม่มีหรือ มีอยู่แต่ไม่มีในใจ ก่อนจะมีในใจนั้น ใจก็เป็นผู้รู้เสียแล้ว เป็นผู้รู้จักชอบเสียแล้ว รู้ดีเสียแล้ว อาการสุขก็เกิดขึ้นได้ แต่ก็ไม่ได้หมายถึงสุข อาการ

ทุกข์ก็เกิดขึ้นที่นั่น แต่ก็ไม่ได้หมายถึงทุกข์ นั่นถ้ารู้อย่างนี้ก็เรียกว่ามีความเห็นชอบ

นี่ถ้าท่านไม่ยึดไม่หมายท่านก็ปล่อยความสุข ความทุกข์เป็นธรรมชาติ ธรรมชาติหรือธรรมดา มันเป็นเช่นนั้น ถ้าเรารู้เท่าแล้ว สุขหรือทุกข์มันก็เป็นโมฆะ ไม่มีความหมายกับใคร ไม่มีความหมายกับจิตของพระอริยะเจ้าทั้งหลายผู้เข้าไปถึงแล้ว มันมีอยู่ แต่ไม่มีความหมาย ท่านรับทราบไว้เฉย ๆ รับทราบไว้ว่าสุขหรือทุกข์ ร้อนหรือเย็น ท่านรับทราบอยู่ไม่ใช่ว่าท่านไม่รับทราบ

สมเด็จพระบรมศาสดาท่านจึงตรัสว่า พระอรหันต์ทั้งหลายนั้นไกลจากกิเลส ความเป็นจริงแล้วไม่ใช่ท่านจะไกลไปไหน ไม่ใช่ว่าท่านจะหนีไปจากกิเลส ไม่ใช่ว่ากิเลสจะหนีไปจากท่าน มันมีอยู่อย่างนั้นแหละ มีอยู่อย่างนั้น ท่านจึงเปรียบเทียบกับน้ำกับใบบัว ใบบัวก็อยู่กับน้ำ น้ำก็อยู่กับใบบัว ถึงแม้ใบบัวกับน้ำจะอยู่ด้วยกันก็จริง เมื่อน้ำกระเด็นขึ้นมาบนใบบัว น้ำก็กลิ้งกันอยู่เหมือนกัน แต่น้ำไม่สามารถซึมซาบเข้าไปในใบบัวได้

กิเลสทั้งหลายก็เปรียบเหมือนน้ำ จิตของผู้ประพฤติปฏิบัติก็คือใบบัว ถูกกันอยู่ไม่หนีไป แต่ว่าไม่ซึมซาบเข้าไป จิตของพระโยคาวจรเจ้าผู้ปฏิบัติก็เหมือนกัน ไม่ได้หนีไปไหน อยู่ที่นั่นแหละ ความดีมาก็รู้ ความชั่วมาก็รู้ ความสุขมาก็รู้ ความทุกข์มาก็รู้ ความชอบมาก็รู้ ความไม่ชอบมาก็รู้ รู้หมด รู้หมดอยู่ที่นั่น แต่ว่าท่านรับทราบไว้เฉย ๆ มันไม่ได้เข้าไปในจิตของท่าน เรียกว่าไม่มีอุปาทาน เป็นผู้รับทราบไว้เรื่อย ๆ เรื่อย ๆ ไป

อาการที่ท่านรับทราบไว้นั้นก็อย่างที่ภาษาเราว่า รับทราบไว้ วางใจเป็นกลาง ๆ วางใจเป็นกลางตามภาษาสามัญว่ารับทราบไว้ คือไม่ไปแตะไปต้อง รับทราบไว้เฉย ๆ อาการเช่นนี้เหล่านี้มีอยู่ตลอดกาลตลอดเวลา เพราะสิ่งเหล่านี้มันมีอยู่ในโลก มันมีโลก พระพุทธเจ้าท่านก็ตรัสรู้อยู่ในโลก ท่านเอาอาการของโลกนี้ไปพิจารณา ถ้าท่านไม่ได้พิจารณาโลก ก็ไม่เห็นโลก ท่านก็จะอยู่เหนือโลกไม่ได้

ฉะนั้น องค์พระบรมครูของเราตรัสรู้ก็ด้วยเอาเรื่องของโลกนี่แหละมารู้แท่าโลกนี่เอง โลกก็ยังอยู่อย่างนั้น สรรเสริญก็มี นินทาก็มี ลาภก็มี เสื่อมลาภก็มี ยศก็มี เสื่อมยศก็มี สุขทุกข์ก็มี ถ้าไม่มีสิ่งเหลานี้ก็ไม่มีอะไรจะตรัสรู้ เมื่อท่านตรัสรู้ตามเป็นจริงแล้ว คือรู้โลกนี้ โลกธรรม ธรรมอันครอบงำสัตว์โลกอยู่ สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามธรรม ครอบหัวใจสัตว์ ครอบหัวใจคน มีลาภ เสื่อมลาภ มียศ เสื่อมยศ สรรเสริญ สุขทุกข์ นินทา เป็นของโลก

ถ้าหากว่าใจมนุษย์ทั้งหลายเป็นไปตามอำนาจสุข ทุกข์ นินทา เป็นไปตามอำนาจมันนั่นแหละคือโลก ท่านจึงเรียกว่าโลกธรรม โลกธรรมเป็นธรรมอันหนึ่ง ทำให้มองไม่เห็นทางมรรคแปดที่จะเดินไปหาทางพ้นทุกข์นั้น มีแต่โลกท่วมหัวอยู่ นี่ชื่อว่าสัตว์โลกเป็นไปตามธรรมธรรมนั้นมันให้สัตว์เป็นโลก โลกก็เดินไปตามธรรมนั้น มันจึงเป็นโลกธรรม ผู้อยู่ในโลกธรรมคือเป็นสัตว์โลก วุ่นวายอยู่ตลอดกาลตลอดเวลา

ฉะนั้นในการประพฤติหรือปฏิบัติในทางพุทธศาสนา ท่านจึงสอนว่า ให้เจริญมรรคคือตัวปัญญา รวมแล้วคือปฏิบัติศีลให้มันยิ่ง สมาธิให้มันยิ่ง ปัญญาให้มันยิ่ง นี่คือเครื่องทำลายโลก นี่หนทางเดินเข้าไปทำลายโลก โลกมันอยู่ที่ไหนล่ะทีนี้ โลกมันอยู่ที่ใจของสัตว์ที่ลุ่มหลงนั่นแหละอาการที่มันติดลาภ ติดยศ ติดสรรเสริญ ติดสุข ติดทุกข์ นั่นแหละ เมื่อมีอยู่ในใจเมื่อใดใจก็เป็นโลก เมื่อใจเป็นโลก อยู่ที่ไหนโลกก็อยู่ที่นั่นแหละ

ต้นเหตุที่โลกจะเกิดขึ้นมาก็เกิดจากความอยาก ถ้าดับความอยากก็คือดับโลก ความอยากเป็นบ่อเกิดของโลกทั้งหลาย ฉะนั้นเมื่อเรามาประพฤติหรือปฏิบัติแล้ว เราจึงเดินทางศีล สมาธิปัญญา นี่ท่านว่าโลกธรรมแปดและมรรคแปดเป็นของคู่กัน ทำอย่างไรจึงเป็นของคู่กัน ถ้าหากเราพูดทางปริยัติของเราแล้ว ก็พูดได้ว่า ลาภ เสื่อมลาภ ยศ เสื่อมยศ สรรเสริญ สุข ทุกข์นินทา นี่ก็แปดอย่างในทางโลก ส่วนในทางธรรมก็มีมรรคแปด สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปโปสัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว สัมมาวายาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ รวมแล้วก็แปดอย่างเหมือนกัน

ทางสองแปดนี่นะมันอยู่ที่เดียวกัน ไม่ได้อยู่คนละที่ พวกยินดีในลาภ ยศ สรรเสริญ ก็อยู่ในใจนี้ ใจผู้รู้นี้ แต่ผู้รู้นี้มีเครื่องปกปิดเอาไว้ จึงให้รู้ผิดไป มันก็เลยเป็นโลก ผู้รู้นี้ยังไม่มีพุทธภาวะเกิดขึ้นมาจึงถอนตัวออกไม่ได้ จิตในขณะนี้ ก็เลยเป็นโลก

เมื่อเราได้มาปฏิบัติ มาทำศีล ทำสมาธิ ทำปัญญา ก็คือเอากาย เอาวาจา ใจนี้มาประพฤติปฏิบัติที่โลกธรรมมันแฝงอยู่นี้แหละ ที่มันยินดีในลาภ ในยศ ในสรรเสริญ ในสุขในทุกข์นี้แหละ มาทำลงที่เดียวกัน ถ้าเมื่อเราได้มาทำลงที่เดียวกันนี้ก็เลยเห็นกัน เห็นโลก เห็นธรรม มันขวางกันเลยทีเดียว ไม่มีลาภก็คิดอยากได้ลาภ มียศก็ติดยศ มีสรรเสริญก็ติดสรรเสริญมีสุขก็ติดสุข มีทุกข์ก็ติดทุกข์ มีนินทาก็ติดนินทา ถ้าเรามาปฏิบัติลงที่ใจของเรา มันก็จะได้เห็นโลกเห็นธรรมชัด

ฉะนั้นสมเด็จพระบรมศาสดาจึงตรัสว่า สูทั้งหลายจงมาดูโลกนี้อันน่าตระการดุจราชรถ อันพวกคนเขลาทั้งหลายขลุกอยู่ หมกอยู่ แต่ผู้รู้หาข้องอยู่ไม่ ไม่ใช่ว่าท่านให้ไปดูโลกทั้งโลก หรือทั้งประเทศ ไม่ใช่อย่างนั้น ให้ดูจิตที่มันอาศัยโลกเป็นอยู่ ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน ทำอะไร ก็ให้ดูโลกอยู่เสมอ

ให้ดูจิต พิจารณาถึงโลก เพราะโลกมันเกิดขึ้นอยู่ที่ใจ ความอยากเกิดที่ไหนโลกก็เกิดที่นั่น เพราะความอยากเป็นบ่อเกิดของโลก ถ้าดับความอยากก็คือดับโลก มันเป็นเรื่องอย่างนี้ ฉะนั้น เมื่อเรามาปฏิบัติแล้วมาเจริญมรรค มานั่งสมาธิ อยากให้สงบ มันก็ไม่สงบ ไม่อยากให้มันนึกคิดมันก็นึกคิด เพราะไปนั่งใส่รังมดแดง รังมดอยู่ที่นั่นก็เอาก้นไปนั่งทับมันอย่างนั้นมันก็กัดเอาซิ ใจของเรามันเป็นโลกอยู่ มาปฏิบัติมันก็เกิดโลกขึ้นมาเลย ความดีใจ ความเสียใจ ความวุ่นวาย ความเดือดร้อนก็เกิดขึ้นมาทันที เพราะอะไรล่ะ ? เพราะเราไม่บรรลุถึงธรรม เพราะใจเราเป็นอยู่อย่างนี้

ผู้ประพฤติปฏิบัติไม่ได้ก็เพราะทนโลกธรรมไม่ได้ จึงไม่ได้พิจารณา ฉะนั้นจึงเหมือนกันกับเราไปนั่งในรังมดแดงนั่นแหละ ก็มดมันอยู่ที่นั่น ไปนั่งที่บ้านของมัน มันก็กัดเอาน่ะซิ ถ้ามันกัดเรา เราจะทำอย่างไรล่ะ ? เราก็หาวิธีทำลายมันเสีย เอายามากันมัน กลบมันเสีย เอาไฟมาเผามันเสีย หรือทำให้หนีจากที่นั่นเสีย นี่คือการปฏิบัติ แต่ผู้ปฏิบัติบางคนไม่ได้คิดอย่างนั้น ถ้ามันไม่สบายก็ไปกับมันเลย มันว่าสบายก็ไปกับมันเลย ไปกับลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ทุกข์ นินทา ไปกับมันเลย ไม่พากันระงับเหล่านี้ ดังนั้นมันจึงเป็นโลก

ฉะนั้น ผู้ที่ทดลองปฏิบัติแล้วพูดว่าปฏิบัติไม่ได้ ไปไม่ได้ ไปไม่ไหว ก็คือเราไม่ได้พยายามนั่นเอง โลกธรรมแปดประการนี้ มันข่มมรรคไม่ให้เกิดขึ้นมา จะพยายามอดทนรักษาศีลไม่ได้ จะอดทนพิจารณามันไปอีกก็ไม่ได้ เพราะอะไร ก็เหมือนกับบุรุษที่ไปนั่งในรังมดแดง ทำอะไรก็ไม่ได้ มันกัด มันไต่ มันนั่นมันนี่อยู่วุ่นวายต่าง ๆ นานา แต่ไม่สามารถกำจัดภัยทั้งหลายออกจากที่นั่งของเรา ก็ทนนั่งอยู่นั่นแหละ ฉันใด นี่ก็เช่นกันฉันนั้น เพราะสิ่งเหล่านี้มันเป็นปฏิปักษ์กัน

ฉะนั้นโลกธรรมมันจึงอยู่ที่ใจ เมื่อมาทำใจจะให้มันสงบ มันก็เลยพลุ่งขึ้นมาทันที เพราะมันอยู่ที่นั่น เมื่อใจเป็นโมหะเมื่อใดมันก็เป็นความมืดอยู่ที่นั่น เมื่อใดที่โมหะมันจางไป มันก็รู้ขึ้นที่นั่น ได้ความรู้ว่าความรู้กับความหลงนั้นมันเกิดขึ้นอยู่ที่เดียวกัน เมื่อความหลงเกิดขึ้นมาแล้วความรู้ก็เข้าไปไม่ได้ มันระงับความรู้ไว้เสีย เมื่อความรู้เกิดขึ้นมาแล้วความหลงก็อยู่ไม่ได้

จะนั้นสมเด็จพระบรมศาสดาท่านจึงให้ปฏิบัติที่ใจ มันเกิดอยู่ที่ใจ โลกธรรมแปดประการมันอยู่ที่นั่น มรรคแปดประการที่เจริญขึ้นมาได้ก็เพราะเรามาพิจารณาด้วยสมถกรรมฐาน วิปัสสนากรรมฐาน ด้วยญาณทั้งหลายทั้งปวง การทำความเพียรกรรมฐานนั้นก็ช่วยข่มลงไปเสีย จนความโลภ ความโกรธ ความหลง ในลาภ ยศ สรรเสริญ เหล่านี้เบาออกไป เมื่อมันเบาออกไปแล้วเราก็รู้จัก เมื่อมีลาภ มียศ มีสรรเสริญ มีนินทา มีสุข มีทุกข์ มากระทบ เราก็รู้จักเพราะโลกอยู่กับเรา เราอยู่ในโลก อยู่ในลาภ ยศ สรรเสริญ สุข อย่างนี้ เมื่อเราอยู่ เราก็อยู่กับมัน ก็เหมือนกับเราเข้าไปอยู่ในเรือน เวลาเข้าไปในเรือน เราก็รู้จักว่าเข้าประตูไปในเรือน เมื่อเวลาเราจากจากเรือน เราก็มีความรู้สึกว่าเราออกจากเรือน ได้ความสว่าง ไม่มืดเหมือนอยู่ในเรือน

อาการที่จิตเข้าไปหาโลกธรรมนั้นมันก็เป็นอย่างนั้น อาการที่จิตทำลายโลกธรรมแล้วนั้น หรือโลกธรรมต่างจากใจแล้วนั้น ก็เหมือนกันกับเราออกจากเรือนมา ฉะนั้นผู้ปฏิบัติจึงรู้เฉพาะตัวของตัวเองว่า โลกธรรมมันหายแล้วหรือยัง มรรคมันเจริญแล้วหรือยัง เมื่อมรรคเจริญขึ้นมาได้เท่าใด มันก็ฆ่าโลกธรรมเท่านั้น มันจะฆ่าโลกธรรม เบียดเบียนโลกธรรมเรื่อย ๆ ไป ผลที่สุดแล้วมรรคจะกล้าขึ้นมา คือความเห็นชอบ ปัญญาความเห็นชอบกล้าขึ้นมา ความเห็นผิดไม่ชอบมันก็หายไป ผลที่สุดมรรคก็ฆ่ากิเลส แต่ถ้ามรรคอ่อน กิเลสก็ฆ่ามรรค มีสองอย่างเท่านั้นแหละ ความเห็นผิดและความเห็นถูกมีสองอย่างนี้เท่านั้น

ความเห็นผิดก็มีวิธีการของมันเช่นกัน ความเห็นผิดนี้มันก็มีปัญญาเหมือนกัน แต่มันมีปัญญาในทางที่ผิด ถ้าปฏิบัติมีความเห็นถูกเห็นผิดแย่งกันไป ผู้ปฏิบัตินั้นก็จะคล้ายกับคนสองคน คือโลกกับธรรม โลกกับธรรมนี้ มันแย่งกัน เถียงกันไปเช่นนั้น แย่งกันไปเถียงกันไป เมื่อใดที่เราพิจารณาดูจะเห็นมันจะแย่งกันไปตลอดกาล ตลอดเวลา จนกว่าจะรู้ถึงโน้น...ถึงวิปัสสนา แต่บางทีมันก็เอาวิปัสสนู* ขึ้นมา หมายความว่าเมื่อเราพากันพยายามสร้างคุณงามความดี ความบริสุทธิ์ พอไปเห็นความดีขึ้นมาก็ไปติดความดีอยู่อีก อาการที่ไปติดความดี ไปยึดหมายความดีนี้ ก็เป็นวิปัสสนูอีกนั่นแหละ เป็นปัญญาของกิเลสนั่น บางคนก็ไปติดความดีอยู่ มีความบริสุทธิ์ก็ไปติดความบริสุทธิ์มีความรู้ก็ติดความรู้อยู่อย่างนี้ อาการที่ไปยึดมั่นหมายมั่นในความรู้นี้อีก ในความบริสุทธิ์นี้อีก ในความบริสุทธิ์นี้อีก อันนั้นก็เป็นวิปัสสนูแทรกเข้ามาอีก

---

* วิปัสสนู ย่อมาจาก วิปัสสนูปกิเลส (วิปัสสนู + อุปกิเลส) คือ สิ่งที่ทำให้วิปัสสนา หรือปัญญาเศร้าหมอง ด้วยทำให้เข้าใจผิดว่าตนได้บรรลุธรรมแล้ว

ฉะนั้น เมื่อเจริญวิปัสสนามาถึงขั้นนี้ให้ระวัง ระวังวิปัสสนูปกิเลส เพราะมันใกล้กันที่สุด จนเราจะไม่รู้ตัว แต่ถ้าหากมีความรู้ถูกต้องแล้ว เราจะเห็นทั้งสองอย่างได้ชัดเจน ถ้าเป็นวิปัสสนูแล้วมันจะมีความทุกข์ขึ้นมาเป็นบางคราว ถ้าหากเป็นวิปัสสนาจริง ๆ แล้วก็จะระงับทุกข์ ระงับสุขทุกข์ นี่เป็นผลที่เกิดขึ้นมา เราจะรู้เองด้วยตัวของเรา

ฉะนั้นการปฏิบัติท่านจึงให้อดทน บางคนมาปฏิบัติไม่อยากให้มันเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ไม่อยากให้มันมีอะไรเกิดขึ้น ไม่อยากให้มันเดือดร้อน แต่มันก็เดือดร้อน เพราะของเก่ามันมี เราต้องพยายามระงับความเดือดร้อนด้วยความเดือดร้อนที่มีอยู่นั่นเอง พระท่านว่า ถ้าหากปฏิบัติแล้วเกิดความเดือดร้อนนั้นถูก ถูกแล้วถ้าหากมันเดือดร้อน ถ้าปฏิบัติแล้วไม่เดือดร้อน ไม่ถูก ถ้ากินสบาย นอนสบาย อยากจะไปไหนก็ไปตามเรื่อง อยากจะพูดอะไรก็พูดตามเรื่อง อยากทำตามใจมันทุกอย่างนั้น มันไม่ถูก

ฉะนั้นธรรมะคำสั่งสอนของพระศาสดาท่านว่า ขัดอะไร ? โลกุตตระขัดโลกียะ ความเห็นชอบขัดความเห็นผิด ความบริสุทธิ์ขัดความไม่บริสุทธิ์เรื่อยไป

ฉะนั้นจึงมีอุบายที่ตามตำรากล่าวว่า สมเด็จพระบรมศาสดาก่อนตรัสรู้นั้น ท่านไปรับข้าวจากนางสุชาดา เมื่อท่านทรงฉันเสร็จแล้ว ก็ทรงลอยถาดลงในน้ำ ธรรมดาน้ำมันไหลลง ท่านได้ทรงอธิษฐานจิตว่า ถ้าหากว่าได้ตรัสรู้เป็นพระอนุตตระสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ขอให้ถาดนี้ไหลลอยไปเหนือน้ำ แล้วถาดก็ลอยไหลไปเหนือน้ำ

ความจริงถาดก็คือความเห็นชอบของพระองค์ท่านนั่นแหละ ผู้รู้หรือพุทธภาวะของท่านที่เกิดขึ้นมาจากการพิจารณาแล้วนั้น ไม่ได้ปล่อยตามใจของสัตว์ แต่ไหลขึ้นไปทวนกระแสใจของท่าน ทวนขึ้นไปหมดทุกอย่าง ไม่ได้ไปฟังเสียงใคร ฉะนั้นพระธรรมเทศนาของพระองค์จึงทวนใจของพวกเราจนทุกวันนี้

โลภท่านก็ว่าไม่ให้โลภ โกรธท่านก็ว่าไม่ให้โกรธ ให้ทำลายมัน อยากหลง ก็ไม่ให้หลง ให้ทำลายมัน มีแต่เรื่องทำลายมันอย่างเดียว ฉะนั้น สมเด็จพระบรมศาสดาของเรา ท่านจึงทรงเชื่อแน่ว่าจิตของท่านนั้นทวนกระแสขึ้นไปนั่นเอง

มันทวนสัตว์โลกหมด ทวนกระแสสัตว์โลก สิ่งที่ว่าสกลร่างกายสวย ท่านว่าไม่สวย โลกว่าอันสกลร่างกายเป็นของเรา ท่านว่าไม่ใช่ของเรา อันนี้ว่าเป็นแก่นเป็นสาร ท่านว่าไม่เป็นแก่นเป็นสาร ความเห็นชอบอย่างนี้เหนือ เหนือสัตว์โลกขึ้นไป สัตว์โลกนั้นตามลงมากับน้ำ

ต่อมาท่านได้รับหญ้าคาจากโสตถิยะพราหมณ์แปดกำมือ ท่านทรงทำอธิษฐานเป็นบัลลังก์เพื่อนั่งสมาธิ ว่าถ้าไม่ตรัสรู้จะไม่ทรงลุกขึ้น แล้วท่านก็ตรัสรู้ที่ตรงนี้

ถ้าจะกล่าวเป็นธรรมาธิฐานแล้ว หญ้าคาก็คือโลกธรรมแปดนี่แหละ มีลาภเสื่อมลาภ มียศเสื่อมยศ มีสุข มีทุกข์ สรรเสริญ นินทาเหล่านี้แหละ โลกธรรมแปดประการ หญ้าคาแปดกำมือ ฟังแต่ชื่อมันซิ หญ้าคา "คา" คาอะไร

นักบวชของเราเมื่อบวชเข้ามาก็ "คา" สิ่งเหล่านี้แหละ มาคาลาภ มาคาสรรเสริญ มาคาทุกข์ โลกทั้งหลายมาคาอยู่ที่นี่หมด

สมเด็จพระศาสดาจึงทรงอธิษฐานเป็นบัลลังก์ นั่งทับลงไปด้วยสมาธิธรรม อาการที่นั่งทับคือสมาธิ นั่งทับคือจิตของท่านเหนือกว่าโลกธรรม จิตในขณะนั้นเป็นโลกุตตรธรรมทับโลกียธรรมไว้ แต่ก็ยังเกิดเป็นมารต่าง ๆ นานามาหลอกล่อ ซึ่งความจริงก็เป็นอาการของจิตนั่นเอง จนกระทั่งท่านได้ตรัสรู้ธรรมได้ ได้ชนะมารในที่นั้น

ชนะคือชนะโลกนี่เอง ไม่ใช่ชนะอะไรอื่นไกล ฉะนั้นท่านจึงทรงเจริญมรรคในที่นั้น มรรคจึงฆ่าโลกธรรมทั้งหลายเท่านั้น

ผู้ประพฤติหรือผู้ปฏิบัติของเราทุกวันนี้นั้นศรัทธามันน้อย พอปฏิบัติได้ปี สองปี เดือน สองเดือน ก็อยากจะได้ อยากไปไวไว ไม่รู้จักนึกบ้างเลยว่าพระพุทธเจ้าของเรานั้น ท่านทรงสร้างบารมีของท่านมานานแสนนานเพียงใด แล้วท่านยังต้องมาต่อสู้ในพระชาติสุดท้ายอยู่อีกถึง 6 ปี ฉะนั้นท่านจึงทรงตั้งนิสัยพระนวกะว่าจะต้องอยู่ฝึกอบรมกับพระอุปัชฌาย์อย่างน้อย 5 พรรษา

ผู้ศึกษาเล่าเรียน ผู้ปฏิบัติที่มีปัญญาตรวจค้น มีศรัทธาจริง ๆ ผู้บากบั่นพยายามตลอด 5 พรรษานี่ก็เรียกว่าใช้ได้ แต่ให้ปฏิบัติจริง ๆ นะ ไม่ใช่ว่าอยู่เฉย ๆ ถ้าเราพยายามทำจริง ๆ ได้ 5 พรรษาแล้วจะได้รู้ว่า คุณค่าของพระพุทธโอวาทที่สมเด็จพระบรมศาสดาท่านบัญญัติไว้นั้นมันเป็นเช่นไร จะได้รู้จักห้าพรรษาคือคนใช้ได้ จิตใจก็ใช้ได้ อะไรก็พอเป็นพอไปแล้วแน่นอน ฉะนั้นอย่างน้อยที่สุดก็ต้องเป็นพระอริยบุคคลขั้นแรก แต่ว่าต้องไม่ใช่ 5 พรรษาแต่อายุเท่านั้น ต้องเป็น 5 พรรษาในจิตด้วย

ผู้ปฏิบัติเข้าถึงจิตใจเช่นนี้ จะมีความกลัว ความละอายทั้งต่อหน้าและลับหลัง ทั้งในที่มืดและที่แจ้ง เพราะเข้าถึงพระพุทธเจ้าแล้ว อาศัยพระธรรม อาศัยพระสงฆ์แล้ว มีพระพุทธเจ้า

เป็นที่พึ่ง มีพระธรรมเป็นที่พึ่ง มีพระสงฆ์เป็นที่พึ่งแล้ว ถ้าพึ่งพระพุทธเจ้าจริง ๆ ก็ต้องเห็นพระพุทธเจ้า ต้องเห็นพระธรรม ต้องเห็นพระสงฆ์ ถ้าเราขอพึ่งท่าน ขอพึ่งพระพุทธ พึ่งพระธรรม พึ่งพระสงฆ์ แล้วเรายังไม่เห็นท่านนั้นจะเป็นประโยชน์อะไร ถ้าเราขอพึ่งท่านก็ต้องรู้จักท่าน รู้จักแต่กายเท่านั้น ยังไม่พอ ต้องรู้จักด้วยใจ จึงจะใช้ได้

ถ้าเข้าใจถึงแล้วจึงจะได้รู้ว่า พระพุทธเจ้าเป็นอย่างนี้อย่างนี้ พระธรรมเป็นอย่างนี้อย่างนี้ พระสงฆ์เป็นอย่างนี้อย่างนี้ พระพุทธเจ้าเป็นรูปลักษณะ อาการอย่างนั้นอย่างนั้น พระธรรมก็เช่นเดียวกัน จึงจะได้เป็นที่พึ่งของเรา เพราะสิ่งเหล่านี้เกิดอยู่ที่จิตของเรา จะไปอยู่ที่ไหนก็ตามมีพระพุทธ มีพระธรรม มีพระสงฆ์อยู่เรื่อยไปในจิตผู้นั้น ฉะนั้นผู้นี้จึงไม่กล้ากระทำบาป

พระอริยบุคคลขั้นแรกท่านจึงไม่เข้าไปสู่อบายตรงแน่วแน่ไปเลย ไม่มีชาติที่แปดเกิดขึ้นเพราะอะไร เพราะมันแน่นอนแล้วน่ะซิ มันแน่นอนแล้ว เมื่อเข้าหนทางก็ไม่ได้สงสัย ทีนี้ค่อยเคลื่อนไปไม่ได้มีความสงสัย ไม่ถึงวันใดก็จะต้องถึงวันหนึ่ง จะให้กลับมาทำบาปทำกรรม ด้วยกาย ด้วยวาจาอีกไม่มีพ้นจากความเดือดร้อนที่จะเป็นนรกแล้ว ฉะนั้นท่านจึงว่าอริยบุคคลพ้นอบายภูมิ จิตก็ไม่ไปถึงอบาย ไม่ไปสู่อบาย จึงเป็นผู้ไม่กลับ คือไม่กลับมาทำชั่วใจนั้นมาทำความชั่วไม่ได้อีก

อันนี้จะได้เห็นเองว่าใจมันทำไม่ได้ ก็แปลว่า มันเปลี่ยนไปเป็นอริยชาติไปแล้ว มันกลับมาไม่ได้แล้ว มันเปลี่ยนในชาตินี้เอง เรื่องเหล่านี้จะรู้จักเฉพาะเจ้าของเอง

ผู้ประพฤติปฏิบัติธรรมที่ยังไม่ได้เห็นธรรม เมื่อได้ยินอย่างนี้ อาจคิดว่าการรู้ธรรมการเห็นธรรม การปฏิบัติธรรมเช่นนั้นจะเป็นไปได้อย่างไร เป็นการยากอยู่ เรื่องเหล่านี้น่ะ ก็คือธรรมชาติธรรมดาที่มันเป็นอยู่นี้แหละ ทุกวันนี้บางทีเรามีความสุขใจ บางทีเรามีความทุกข์ใจ มีความดีใจ มีความเสียใจ เพราะอะไร ? เพราะไม่รู้ธรรม เพราะไม่เห็นธรรม ไม่รู้ธรรมชาติ ไม่เห็นธรรมชาติ คือธรรมชาติมันเป็นของมันเช่นนั้นเรื่อย ๆ ทั้งกายและจิต คือรูปและนาม

ฉะนั้นพระบรมศาสดาท่านจึงได้หมายขันธ์ห้า วางขันธ์ห้า เลิกขันธ์ห้า ละขันธ์ห้า ที่ละมันไม่ได้เพราะอะไร ? เพราะไม่เห็นมัน เพราะไม่รู้เท่าทันมัน เห็นว่ามันเป็นเรา เห็นว่าเราเป็นมัน เห็นเราว่าเป็นสุข เห็นสุขว่าเป็นเรา เห็นทุกข์ว่าเป็นเรา เห็นเราว่าเป็นทุกข์ มันแยกออกจากกันไม่ได้

เมื่อแยกออกจากกันไม่ได้ก็แปลว่าเราไม่เห็นธรรม คือธรรมชาติอย่างนี้มันไม่เป็นเรา แต่เราเข้าใจว่าเป็นเรา สุขก็มาถูกเรา ทุกข์ก็มาถูกเรา เสียใจก็มาถูกเรา ดีใจก็มาถูกเรา เพราะเราเข้าไปขวางอยู่ตรงนั้น

เราก็คือก้อนอัตตา ตัวตน เมื่อมีก้อนอัตตา เมื่อใดแล้ว สุขก็ถูกเรา ทุกข์ก็ถูกเรา อะไรถูกเราหมด ฉะนั้นสมเด็จพระบรมศาสดาท่านจึงว่าให้ทำลายก้อนอัตตา เมื่อทำลายก้อนอัตตาคือสักกายทิฐิแล้ว หมดก้อนอัตตาแล้ว อนัตตามันก็ไม่ต้องเรียกมันเป็นของมันเอง เมื่อหมดอัตตา อนัตตาก็เกิดขึ้นมาเอง

เมื่อบุคคลถือเนื้อถือตัว ก็จะเห็นแก่ตัว เห็นแก่ตน เห็นว่าเราสุข เห็นว่าเราทุกข์ เห็นว่าเราดี เห็นว่าเราชั่ว เห็นว่าเราต่าง ๆ นานา ความจริงสิ่งเหล่านี้ธรรมชาติมันเป็นอย่างนั้น แต่เรากลับไปเอาธรรมชาติมาเป็นเรา เอาเรามาเป็นธรรมชาติ เลยไม่รู้ว่าธรรมชาติคืออะไร ธรรมชาติมันดี ก็หัวเราะกับมัน ธรรมชาติมันร้ายก็ร้องไห้กับมัน

ความจริงธรรมชาติก็คือสังขาร อย่างเราว่า "เตสัง วูปสโม สุโข" ความสงบของสังขารนั้นเป็นสุขสงบอะไรล่ะ ? ก็คือถอนอุปาทานออกมาว่า เห็นธรรมชาติตามเป็นจริงของมัน เดี๋ยวนี้ความจริงของมันมีอยู่ มันเป็นจริงอยู่ ต้นหญ้า ภูเขา เถาวัลย์ มันเป็นของมันอย่างนั้น มันเกิดมันก็ดับ มันดับมันก็เกิด มันเลื่อนไหลไปมา ธรรมชาติมันเป็นจริงอยู่ แต่เราผู้ไม่จริงเมื่อไปเห็นแล้วก็ตื่นเต้น ธรรมชาติไม่ตื่นเต้น มันเป็นอยู่อย่างนั้น ไม่ว่าใครจะร้องไห้ ใครจะหัวเราะ มันก็เป็นของมันอยู่อย่างนั้น อันนั้นมันเป็นของจริง เราไม่รู้จักของจริง เมื่อไปเห็นของจริงแล้วกระตือรือร้น ร้องไห้ หัวเราะ ต่าง ๆ นานา เสียอกเสียใจ ดีอกดีใจ

ถึงเราจะดีใจเสียใจอย่างไรก็ตาม สภาวะร่างกายรูปนี้ของเรา ก็เป็นอยู่ของมันเช่นนี้ มันเกิดมาแล้ว มันก็แปรตามธรรมชาติ แปรไป เจ็บไป ตายไป พลัดพรากจากกันไป เป็นธรรมดา ธรรมชาติมันเป็นอย่างนี้ เมื่อหากว่าบุคคลผู้ใดจะเอาธรรมชาติทั้งหลายทั้งปวงเหล่านี้ให้มันเป็นตัวเรา เป็นของเรา อย่างนี้มันก็เป็นการแบกทุกข์ไว้

ฉะนั้นพระอัญญาโกณฑัญญะท่านจึงว่า "สิ่งใดสิ่งหนึ่ง" คำว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้นหมายรวมตลอดเลย จะเป็นรูปเหมือนเป็นนามก็ช่าง ใช่หมดทั้งนั้น ความเห็นของท่านในขณะที่ท่านฟังเทศน์ของพระพุทธองค์นั้น เปลี่ยนขึ้นมาจนเห็นแจ้งจริง ออกจากที่นั่งแล้วก็ยังเห็นอยู่อย่างนั้นจริงอยู่อย่างนั้น อาการอย่างใดผ่านเกิดขึ้นมา ก็เห็นความเกิดอันมันดับไป แล้วท่านก็เห็น

ความดับ เกิดแล้วก็ดับ ดับแล้วก็เกิด

ท่านก็เห็นมัน อันใดมันเกิดแล้วก็ดับ อันใดมันดับแล้วก็ดับไป เป็นอยู่เรื่อยไป สุขทุกข์ก็มากระทบจิตของท่านอยู่เสมอ แต่ว่าจิตของท่านเพียงแต่รับทราบ ไม่พลอยตกนรก ไม่พลอยไปสู่อบาย ไม่พลอยไปดีใจ ไม่พลอยไปเสียใจกับสิ่งเหล่านั้น จิตของท่านตั้งมั่นเด่นอยู่ พิจารณาอยู่อย่างนั้น นั่นเพราะท่านอัญญาโกณฑัญญะท่านได้ดวงตา ได้ดวงตาอันหนึ่งที่เห็นธรรมชาติตามเป็นจริง ความรู้เท่าตามเป็นจริงของสังขาร สังขารมันเป็นจริงอย่างไร ก็รู้เท่าตามเป็นจริงของมันอย่างนั้น นี่เรียกว่าผู้รู้ธรรม ผู้เห็นธรรม รู้แล้วละเลิกถอน

ถ้ายังไม่เห็น ก็ยังพากันอดพากันละ มันไม่เห็นหรอก ที่มาอดละ อดกลั้น อดทนอดทานนั่นน่ะ แต่ถ้าถึงที่ของมันแล้ว ก็จะไม่มีเรื่องอดละ อดกลั้น ไม่มีเรื่องใดได้อด เรื่องผู้เห็นธรรมแล้วก็เป็นธรรมไม่มีเรื่องอดกลั้น นี่เรายังไม่ทันรู้จักธรรมไม่เป็นธรรม จึงเอาธรรมมาใช้ เอาความเพียรมาใช้ มันเป็นอย่างนี้

ทีนี้ถ้าเรามาเพียรแล้ว มันไม่เกียจคร้านแล้ว ความเพียรก็ไม่ต้องเอามาใช้ มันรู้เท่าต่ออารมณ์ทั้งหลายทั้งปวงแล้ว มันไม่สุข ไม่ทุกข์กับมัน ก็ไม่ต้องเอาขันติมาใช้ เมื่อมันเป็นธรรมแล้ว มันเกิดมา มันก็เป็นธรรม ผู้รู้ก็รู้ตามธรรมแล้ว ก็เลยเป็นธรรม รู้ธรรมแล้วก็เห็นธรรม เรียนธรรมรู้ธรรม เห็นธรรมเป็นธรรม

เมื่อมันเป็นธรรมแล้วก็หยุด สงบแล้ว ทีนี้ไม่ได้เอาธรรมมาใช้เพราะมันเป็นธรรมแล้ว ภายนอกก็เป็นแล้ว ภายในก็เป็นแล้ว ผู้รู้ธรรมก็เป็นธรรม สภาวะมันก็เป็นธรรม อันที่รู้มันก็เป็นธรรม เป็นอยู่อย่างนั้น เป็นอย่างเสรี เป็นหนึ่งเสียแล้ว ธรรมชาติอันนี้จึงไม่เกิด ธรรมชาติอันนี้จึงไม่แก่ ธรรมชาติอันนี้จึงไม่เจ็บ ธรรมชาติอันนี้จึงไม่ตาย ธรรมชาติอันนี้จึงไม่สุข ไม่ทุกข์ ธรรมชาติอันนี้ไม่น้อย ไม่ใหญ่ ไม่หนักไม่เบา ไม่สั้นไม่ยาว ไม่ดำ ไม่ขาว ไม่มีเรื่องเปรียบเทียบ ไม่มีเรื่องจะเอามาเปรียบ สมมุติอะไร ๆ เข้าไม่ถึง เข้าไม่ถึงที่นั่น

ฉะนั้นพระนิพพานท่านจึงว่าไม่มีสีสันวรรณะ สีเขียว สีแดง สีดำ อะไรไม่มี เรื่องสีเขียว สีดำ อะไรต่าง ๆ เป็นเรื่องสมมุติ เป็นเรื่องบัญญัติในโลกีย์ เมื่อพ้นจากสิ่งเหล่านี้ไปแล้ว ไม่มีเรื่องเหล่านี้ตามไปถึง ดังนั้นจึงกล่าวว่าสิ่งนั้นเป็นโลกุตตระธรรมะอันนั้นท่านจึงว่าเป็นปัจจัตตัง อันผู้รู้ก็ได้เฉพาะเจ้าของ ประกาศไม่ได้ มีแต่ให้อุบาย ผู้ที่เข้าไปถึง แล้วก็แล้วจะเอาสมมุติบัญญัติมาพูดไม่ได้ มันหมด มันหมดสิ้น ●

ภรรยาหรือบุตรก็ป้องกันไม่ได้

บิดาหรือมารดาก็ป้องกันไม่ได้

คนเราเมื่อถึงคราวจะตาย

หมู่ญาติมิตรก็ป้องกันไม่ได้

